

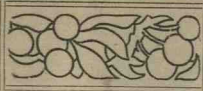

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota 1265

Inventar 151.938

7558.

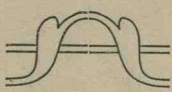

ІО ШІБІ БЪ ВЪСІД
 ШІБІ ДІМІНАЛУ
 АУЧ ДОНІНІ
 ШІБІ ДОНІНІ Д С

ФЕОДОРЪ БИЛУА
 АЗМІНЕЗЕ І
 АМАСТЪ ЗРІ

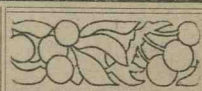
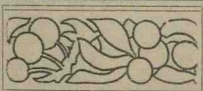
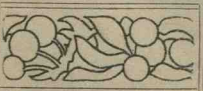
N. IORGA

**SCRISORI
 DOMNEȘTI**

RADU-VODĂ-ȘERBAN
 (frescă la Hurez).

Editura tipografiei „Neamul Românesc” — 1912.

CASA COALELOR

BIBLIOTECA TEAGURILOR

N. IORGA

No. 7558

1265
Sublet

SCRISORI DOMNEȘTI

451938
loc.

VĂLENIÎ-DE-MUNTE

TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESC», SOC. PE ACȚIUNI

1912

BUCUREȘTI

Cota

1265

Inventar

151938

95

B.C.U. Bucuresti

C151938

949.8(093)

P R E F A Ț Ă.

CEVA DESPRE DATINA POLITICĂ ROMĂNEASCĂ.

Lecțiile de istorie a Romînilor ținute la Vălenii-de-Munte înaintea auditoriului cursurilor de vară au înfățișat în 1911 împrejurările trecute ale vieții noastre naționale în legătură cu acea mărturie sigură, străvezie, cuprinzînd mult — nu ca fapte, ci ca fel de a gîndi și de a simți — în cuvinte puține care sînt scrisorile Domnilor, și anume acelea dintre ele care au un scop sau măcar un element istoric. A fost auzit astfel pe rînd graiul stăpînitorilor cari au avut țerile noastre în seamă, de la cei mai depărtați cari au lăsat ceva scris până aproape în vremile noastre.

Scrisorile au fost bine înțeles numai un punct de plecare pentru multe și felurite lămuriri. Acestea nu puteau fi nouă decît în forma pe care o îmbrăcau și în anume amănunte pe care n'am avut prilejul să le comunic altă dată; de sigur că vor fi fost și unele puncte de vedere care se înfățișeau atunci întăia oară. A le păstra în scris, așa cum ele au putut să răsară în hasardul inspirației momentane a unui curs mai mult popular, nu-mi trece prin gînd.

Dar, odată strînse, traduse, explicate, scrisorile nu trebuiaŭ, cred, să rămîie pierdute pentru acel public larg, așa de doritor de a cunoaște lucruri substanțiale, temeinice, folositoare, și căruia cărțile ce-î trebuie sînt în adevăr tocmai acelea care i se dau mai rar. Le-am cuprins deci în această publicație.

Din toate aceste scrisori se desfac idei politice, și e spre lauda noastră ca nație, e o dovadă a pătrunderii și a simțului nostru de realitate, că aceste idei politice s'aŭ putut păstra, peste schimbările, atît de dese, ale stăpînitorilor, adesea și de sînge deosebit, timp de peste cinci veacuri, de o jumătate de mileniu. Numai cînd există o conștiință publică, pe care boierii o puteaŭ vădi prin scris și cuvînt, iar cei de jos prin gradul de credință și de ascultare față de boieri, ori prin tulburări, răscoale și războaie lăuntrice, numai atunci ideile personale și toanele unui prinț saŭ ale altuia aŭ trebuit totdeauna să cedeze față de o datină atotputernică, pe care toți erau gata s'o apere, și împotriva oricui.

Această datină politică are, firește, același caracter ca și datina socială, datina culturală, cea literară și cea artistică. Într'insa ca și în toate acestea se deosebesc două elemente hotărîtoare: unul e unirea aici a elementelor de înrîurire creștină venite din Răsărit și din Apus, iar cellalt potrivirea acestor elemente cu condițiile geografice și istorice ale țerii.

După Sîrbi și Bulgari noi am primit, supt toate

raporturile, moștenirea Bizanțului, pe care eram gata, în expansiunea noastră din a două jumătate a veacului al XIV-lea, să-l și înlocuim. Turcii ne-au împiedecat de la aceasta. Ni-aș tăiat calea, ni-aș frânt aripile cuceritoare, ni-aș închis granițele, ni-aș luat, în vămi și drumuri, izvoarele de bogăție și de putere, ni-aș împuținat sîngele prin tribut și furnituri militare, neîngăduindu-ni astfel un prisos de energie care li-ar fi turburat fără îndoială împărăteasca atotputernicie din Arhipelag la Dunăre.

Dar am păstrat toate acele forme politice, forme sociale și forme culturale care veniau, prin Imperiul bizantin, din vechia Romă și pe care adesea, în proporții mult mai mari, le luaseră de la același izvor Sultani însiși ai Osmanilor. Am păstrat altfel tradiția Romanilor Răsăritului.

Dar nu ne-am oprit în loc, în acea imobilitate a ideilor, în acea nestrămutare a așezămintelor și obiceiurilor, care deosebește Bizanțul. Apusul ni trimetea neconținut, în răpedea, viața, neconținut originala lui evoluție, gânduri pe care nu le avură Grecii, Asiaticii, Sîrbii, Bulgarii. Și noi nu le răspegam, ci, primindu-le, ne pătrundeam de ele.

Creștini voiam să fim, și gîndul nostru era totdeauna acela de a urmă o răspegată politică de orientare creștină. Niciodată n'a fost o mișcare împotriva „tiraniei păgîne“, asigurătoare însă în atîtea privinți, fără ca noi să nu tresărim de dorința libertății de acțiune alături de ceilalți frați întru Hristos.

Deci creștinismul nostru n'a fost niciodată, ca acela al Răsăritenilor, mulțămît cu plecarea genunchilor, cu spunerea rugăciunilor, cu mișcarea mătâniilor și facerea exterioară a semnului sfînt. Nu, pentru noi ideia creștină a însemnat totdeauna: răscoală, război, recucerire, căpătare înapoi a celor pierdute: crucea noastră a fost mai mult aceea, bătută de soare, de pe vîrfurile steagurilor, decît crucea încunjurată de fumul tămîi în umbra altarelor.

Această tălmăcire a creștinismului, fiind energică, activă, laică, militară, e apuseană, Răsăritul preferînd renunțarea, lăsarea „în plata lui Dumnezeu“, a vinovaților de robire, de apăsare, de stoarcere. Locuțiunea pe care am întrebuițat-o face parte însă din graiul poporului și ea înfățișează o pornire obișnuită a sătenilor noștri. Nici la dînsii fapta, răpede, minioasă, nu se potrivește cu liniștea acestei filosofii supuse, și aceia cari au spus mai des „capul plecat sabia nu-l taie“, au dat mai multe capete tăiate, fiindcă n'au vrut a se pleca. Și în masele adînci s'a dat astfel neconținut o tragică luptă între cele două concepții de viață: cea resignată a Răsăritului și cea energetică a Apusului, dintre care una înțelege a stăpîni lumea de sus prin liniște desprețuitoare, iar cealaltă a o cuceri prin neastîmpăr încrezător, setos de lucruri și stări nouă, din mijlocul chiar al mișcărilor sale. Dar în clasa dominantă, în acea boierime răsărită din luptă și nimicită printr'însa, gata de certele înviersunate ale partidelor personale

atunci cînd nu era cu putință ciocnirea oștilor ce sprijiniau Domni deosebiți, concepția Apusului, ofensiva totdeauna trează, nerăbdarea în veșnică fierbere, rîvnirea fără putință de saț au biruit. Spiritul de aventură, romantismul desfrînat al unui Despot, al unui Gratiani, al unui Dimitrie Cantemir au avut credincioșii lor între fruntașii țerii din deosebitele timpuri.

Dar toți trei, și alții ca dinșii, n'au căzut numai prin întîmplări nenorocite sau prin faptul, mai decisiv, că hotărîrile lor erau greșite, că socotelile lor păcătuiau, că adevărul nu se potrivea cu visurile răsărite în mintea lor ambițioasă. Țara nu i-a sprijinit: nici țara de jos, care pornește greu pentru altceva decît nevoile ei, de mult și adînc simțite, dar nici cealaltă țară, a boierilor.

Aici vedem prețul celui alt caracter al datinei noastre politice, poruncitoarea intervenire a necesităților locale și istorice. Da, voiam să facem politica hotărîtă a Creștinătății, și o înțelegeam ca pornire îndrăzneată asupra dușmanului care dăduse jos crucele de pe cupolele cetății împărătești, stapîna noastră cea mai bătrînă. Dar nu eram gata să sărîm ori cînd și oricum asupra vechiului protivnic, nici să primim o legătură cu ochii închiși, supt năframa aurită a speranțelor, cu „desrobitori“, Austriaci ori Ruși. Condiții, neplăcute, împovărătoare, zăbavnice, dar mîntuitoare, au pus toți Domni noștri acelor cari se îmbulziau să ne „scape de tiranie“: Mihai

Viteazul și Radu Șerban le-au pus lui Rudolf ; Matei Basarab și Șerban Cantacuzino, Brîncoveanu, Constantin Cantemir și chiar fiul său Dimitrie, lui Leopold I-ii, lui Ferdinand al II-lea, lui Ioan Sobieski, lui Petru-cel-Mare. „Sfloși“ și „perfizi“ am știut să rămînem totdeauna cînd era vorba de însuși viața noastră și de tot viitorul ce-l aveam înaintea.

Astfel niciodată nu pierdeam din vedere lipsurile, suferințele acestei țeri. Noi n'am dat lumii priveliștile, strălucite, dar cu așa de triste urmări, ale unui Mohács, ale unei Pavia, ale unei Pultava, în care Unguri, Francesi, Suedesi s'au răpezit spre o biruință înșelătoare, dincolo de perdeaua strălucită a căreia se ascundea moartea, robia, desastrul. Poate de aceea, fiind mai puțin decît atîtea popoare, și la un loc așa de plin de primejdii, ne-am și putut păstra. Cei mai mari și mai puternici Domni ai noștri n'au un singur cuvînt de provocare, de trufie, de siguranță, în mijloacele și în chemarea lor. Îi opria și umilînța impusă de creștinismul răsăritean, dar și firea neamului lor, întrupată în acea tradiție care cu fiecare veac se făcea mai puternică. Ei caută ce poate fi mai nenorocit în viitor, socot forțele lor cît mai puțin și cît mai mult pe ale vrăjmașului. Și astfel nimic nu-î poate uimi, nu-î poate îmbăta de bucurie, nici amorți de durere : fiecare biruință a fost bine pregătită, fiecare înfrîngere prevăzută și ușurată prin această prevedere chiar.

Ne oprim aici. Cel d'întăiu element al datinei noastre politice face originalitatea Românilor în istoria universală, cel de-al doilea valoarea lor politică permanentă.

Alexandru-Aldea.

(1435.)

De la cei d'întăiu Domni ai Terii-Romănești ori ai Moldovei n'avem scrisori. Cea mai veche urmă scrisă din partea lor e piatra de mormînt, aflătoare la biserica domnească, la «Mănăstirea» din Cîmpulung, a lui Nicolae Alexandru-Vodă, fiul lui Basarab întemeietorul: ea poartă data de 16 Novembre 1364 («În luna lui Noiembrie 16 a răposat marele și de-sine-stătătorul Domn Io Nicolae Alexandru Voevod, fiul marelui Basarab Voevod, în anul 6873 — de la Facerea Lumii —, indicția 3; veșnica lui pomenire»).

De la privilegiul latin al lui Vladislav, fiul lui Nicolae Alexandru, datat 20 Ianuar 1368, începe un șir întreg de privilegii de vamă pentru negustorii din Ardeal și Polonia, precum și de scrisori privitoare la asemenea chestiuni. Nu găsim însă niciuna cu caracter politic, oglindind o concepție de Stat, până la Alexandru-Aldea.

Ca boier Aldea, numit apoi Alexandru ca Domn, după Alexandru-cel-Bun al Moldovei, care-l ajutase împotriva concurentului — și fratelui său după tată — Vlad Dracul, Alexandru,

care iea Domnia la 1431 și o ține până la 1435 numai, când se stinge de moarte bună, avea înaintea sa *primejdia turcească*. O avuse și Vladislav, care fusese oprit prin năvălirea și întinderea Osmanliilor de a înlocui peste Dunăre Statele în decădere ale Bulgarilor și Sîrbilor printr'o stăpînire romănescă. Astfel *supt el se oprește expansiunea noastră spre Miazăzi*. Mircea-cel-Bătrîn (în opunere cu Mircea-cel-Tînăr, Ciobanul, din întâia jumătate a veacului al XVI-lea) *trebuie să apere Dunărea de dînsii*. Biruitor la Rovine, e silit a trece în Ardeal, și cîteva luni de zile Domnul cel mai puternic e Vlad, pus de Sultan. Dan, fiul lui Dan I-iu și nepotul de trate al lui Mircea, prin luptele lui la Dunăre servește interesele regelui Ungariei și Împărat Sigismund, asigurîndu-i *un întăiu front de apărare*.

Venind după el, Alexandru-Aldea e silit a trăi în apele moarte ale vasalității turcești. Sultanul merge mai departe față de dînsul. Îi cere contingentul militar împotriva Ardealului, pe care-l și atacaseră, de mai multe ori, achingiții lui prădători. Astfel el, împărțit între iubirea lui firească pentru creștinii și frica de stăpînul cel atotputernic, scrie aceste rînduri în 1435, lăsînd a se oglindi în ele conștiința lui chinuită.

Ediție: I. Bogdan, *Documente și regeste privitoare la relațiile Țerii-Romînești cu Brașovul și Ungaria în secolul XV și XVI*, București, Socec, 1902, p. 32 și urm., no. xxviii; *Documente privitoare la relațiile Țerii-Romînești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*; București, Carol Göbl, I (1413-1508) p. 49 și ur n. (cu textul slavon).

Cf. cele din urmă lămuriri în Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, I, Gotha, 1908, p. 414.

Către nandorșpanul și către Ștefan Rozgonyi, șpan de Timișoara.

De la Voevodul muntean, Domnul feciorul lui Mircea; de la Aldea Voevod către nandorșpan¹ și către Ștefan Rozgonyi, șpan de Timișoara², multă închinăcinne d-voastră. De multe ori v'am dat veste că Turcii cu adevărat vin în Ardeal și să știți că au și venit cu adevărat; și de multe ori v'am sfătuit să trimeteți oaste, și cu dinșii pe Chesarul Cealapi³. Și să știți că sînt în oaste 70.000 și 4.000, și să știți că nu sînt voinici de ispravă, toți sînt băieți tineri și toți sînt copii și femei; nu e cine să apuce armele; nici jumătate nu sînt buni voinici. Știți d-voastră cum m'am dus la Murad, la Țar⁴, și cum am făcut jurămînt cu el și cum am grăit cu el; toate vi le-am dat de știre d-voastră, cu teamă. Ce-am făcut, am făcut, și am mers la el; toate acestea cu frică le-am făcut, căci țara mi-au luat-o și au fost început să mă apuce de cap, și li-am dat copii boierești acolo. Și asta s'o știți d-voastră: Turcii mi-au risipit toată țara, după ce cu credință și cu jurămînt s'au fost legat, și credința au fost pri-

¹ Șpanul (contele) cel mare, Palatinul.

² Căpitan de margene, împotriva Turcilor, al Ungariei.

³ David Celebi, pretendent turc. Tatăl său Murad Orbul (orbit pentru că umbla după tron) era un pretins fiu al Sultanului Mohammed I-ii. Trăia în Ungaria din mila lui Șigismund. Din visurile lor de mărire nu s'a ales nimic. — Celeabi; Celebi = nobil, gentilom.

⁴ În 1432.

mit-o. Și să știți d-voastră că va veni acea oaste în Ardeal și că eu voi fi cu ei; iar, dacă eu cu dînșii nu voi veni, eu pe Albul împreună cu dînșii îl voi trimete. Și, pe Dumnezeuul meu și pe credința mea, cînd oastea voastră va veni, în acel ceas eu mă voi da la o parte de oastea lor. De multe ori Turcii m'au înșelat, acuma vreau și eu tot așa să li fac; zău că din ei nici să-mîntă n'o să rămîie! Ceia ce am jurat dumisale Craiului și d-voastră, celorlalți oameni de neam, acel jurămînt, acea credință să mă bată, dacă voi face altfel și dacă voi uita pînea crăiască și sarea, și dacă vă voi pune gînd rău celorlalți nemeși și țerii voastre; mă jur, pe ocină și credință și pe capul meu, că altfel nu voi face decît cum v'am scris în carte. Și ție așa-ți grăiesc: dacă poți cît mai răpede pe Țarul Cealapî să-l trimeti cu oaste, trimete-l, că eu singur voi face să meargă jumătate din acea oaste la Cealapî. Și voi face așa să dea pe însuși Domnul Rumeliei¹ și pe Domnul Hamza², îndată ce va veni Cealapî. Și de aceia am zăbovit: din Moldova am cerut ajutor³; pînă acum ce gînd port dumisale Craiului, același și Domnului moldovenesc. Știu că și Cealapî are oaste mare și că pe încetul va veni la el; ci să-mi trimeată

¹ Beglerbegul (begul begilor) și Sofia.

² Cel de Asia.

³ Unde-l bătuse rău pe Turci în Iunie 1432.

Cealapi omul lui; aceasta în grabă; eă o să-l învăț cum să vie cu oastea. Știu că va ajuta Dumnezeu creștinilor până va veni cu oastea Cealapi. Și această carte s'a scris în Buzău.

Și Dumnezeu să-ți înmulțească anii și zilele.

II.

Vlad Dracul.

(1445.)

După moartea lui Alexandru Aldea, Vlad Dracul rămîne singur stăpînitor. Dovedește energie și istețime. Nu-și alege prietenii decît după nevoia din fiecare clipă. În fundul sufletului său e însă tot prietenul creștinilor: dacă în lupta de la Varna a fugit, era de sigur mai bine decît să se fi îndărătnicit să piară după ce Ungurii și Polonii regelui Vladislav și ai lui Ioan Hunyadi (Iancu-Vodă «Sibiiianul», fiul lui Voicu din Inidora Ardealului; apoi și guvernator al Ardealului) o pierduseră.

Alexandru-Aldea trimesese, neavînd fiu, feciori de boierii la Poartă ca ostatecî. Vlad dădu pe amîndoi fiii săi, unul după altul: pe Vlad (Țepeș) care învăță acolo cruzimea și pe Radu (cel Frumos) care se alese cu depravarea¹. Ca și Aldea, și el făcu drumul de închinare la Poartă. Încă

¹ De aceia în Bogdan, ediția textelor slavone, pp. 78-9, no. LIV, se vorbește de «copilașii pe cari i-a lăsat (i-a pus în primejdie) să fie măcelăriți», pentru a sluji pe creștinii.

de la Mircea Domniî munteni dădeaû birul, haraciul.

De la 1442 până la 1446, cînd îl ucise ca trădător, pe el și pe fiul său Mircea, printr'o răpede năvălire de iarnă, Hunyadi, Vlad fu însă aliatul creștinilor. După înfrîngerea creștinilor la Varna, corăbiile burgunde și papale care trebuiau să ajute atacul, intrară pe Dunăre, și ostașii de pe ele se uniră cu ai lui Vlad pentru a nimici cetățile de pe malul drept ale Turcilor. Giurgiul, unde stătuse adesea Mircea-cel-Bătrîn, care-l și întărise, fu luat înapoi. Atunci, în 1445, scrie Vlad această scrisoare cerînd mijloace pentru a-și apăra cucerirea. Se spune anume în cronica franceză a lui Wavrin, după povestirile șefului expediției, că Giurgiul, apărat bine de fiul vestitului Turacan-beg, n'a putut fi luat decît dîndu-i-se foc.

Ediție : Bogdan ¹, p. 54, no. LI ; Bogdan ², p. 80, no. LV.

Io Vlad, Voevod și Domn, scrie Domnia Mea prietenilor Domniei Mele pîrgarilor din Brașov și vă rugăm ca pe ai miei buni prieteni, pentru că ni-a dat Dumnezeu și norocul creștinilor acea cetate, care li-a fost păgînilor în mîni, pentru că ce aû fost întărituri în ea, aû ars toate, și de iznoavă o întărim. Vă rugăm să ne ajutați cu arcuri și cu săgeți și cu puști și să ni dați silitră, ca să facem praf, să-l punem în cetate, căci este

¹ Cartea din 1902.

² Cartea cu texte slavone.

tăria și a voastră, și a noastră, și a toți creștini. Așijdere, ce vă va spune sluga Domniei Mele Dragomir, să-i dați credință, că sînt vorbele Domniei Mele. Și Dumnezeu să vă dea bucurie. Prietenilor Domniei Mele pîrgarilor din Brașov.

III.

V l a d i s l a v .

(1448.)

Domnul care rămase în Scaunul muntean după peirea lui Vlad și a fiului său mai mare, singurul aflător în țară, fu un fiu al lui Dan al II-lea, Vladislav. Fricos, plecat înaintea Turcilor, nu îndrăzni să ia parte la marea expediție de răsbunare, din 1448, a lui Hunyadi, ba nici să ajute Ardealul în acest timp, ci, oportunist mișel, așteptă în Tîrgoviște hotărîrea luptei celei mari, care nu fu în folosul creștinilor. În tot ce avem de la dînsul nu se vede măcar părerea de rău că el, creștin, urmînd și datina tuturor înaintașilor săi, tradiției politice a țerii, nu poate ajuta creștinilor.

Maî tîrziu dușmănia cu Hunyadi se înviesună prin luarea feudelor muntene din Ardeal, Făgărașul și Amlașul, pe care Vlad Dracul le avuse, de către «gubernator». Se ajunsese, după o trecătoare pace, și la năvăliri în Ardeal. Cetatea Făgărașului, ținută încă de Ungurî, fu asediată; bunurile Huniazilor și cele, vecine, ale Sașilor arseră.

E ușor de înțeles decî pentru ce, încă în pri-

măvara anului 1456, înainte de-a alerga să apere Belgradul, Hunyadi trimese împotriva-i pe Vlad Țepeș, care-l bătu și ucise.

Supt Vladislav, pacea ungaro-turcă din 1452 hotări că Țara-Românească, care «se ține» de Împărăția osmană, cu tribut, are și datoriile față de Unguri, «cu ascultare, supunere, îndatorire și cu alte slujbe».

Vă dăm de știre că dumnealui Nicolae din Ocna Sibiiului¹ ni scrie să facem bunătate a veni la dînsul până ce Măria Sa Ioan, Gubernatorul Crăii ungurești, se va întoarce din război. Noi de aceia nu putem s'o facem, pentru că Marțea trecută [29 Octomvre] fratele naipului² din Nicopol a venit la noi și a spus cu cea mai mare siguranță cum că Murad, Domnul Turcilor, trei zile de-a rîndul fără contenire a avut luptă împotriva a chiar dumisale Ioan Gubernatorul și în ziua cea din urmă l-a închis între carăle taberei, iar Împăratul însuși pe jos s'a coborît între Ienicerii și pe toți cei ce erau afară și înuntru carelor taberei i-a lovit și i-a ucis. Dacă am veni acum la dînsul, Turcii îndată și pe noi și pe voi ar putea să ne nimicească. Deci vă rugăm, stînd în pace, să aveți răbdare până vom vedea urmările dumisale lui Ioan însuși. E îndoială despre viața lui chiar. Dacă însă va ieși slobod

¹ Vizakna pentru Unguri.

² Dregător turcesc civil.

din războiū, ne vom întilni cu el și vom face pace bună. Însă, dacă acum ni veți fi protivnici, de se va face ceva, să fie în paguba sufletelor noastre, și de primejdie înaintea lui Dumnezeu să răspundeți. Dați în Tirgoviște, în ajunul zilei Tuturor Sfinților [31 Octomvre], anul Domnului [14]48.

Vlad, Voevodul muntean, fratele vostru în toate Dumnealor județului și juraților din Brașov, frați și prietenii prea-iubiți.

IV.

Vlad Țepeș.

(1456.)

În anul-așezării sale în Scaun chiar, în 1456, noul Domn muntean, Vlad Țepeș, adresă către vecinii săi Brașovenii o scrisoare, care merită a fi înfățișată. În ea se vede, nu frica lui de Turci, căci frică n'a avut vre-odată, dar credința lui că nu e vremea încă să se ridice asupra lor, că ei sînt mai tari decît dînsul și pot face orice vor cu țara și persoana lui. Tonul în care cere ajutorul, afirmarea faptului că în Țara-Românească, toți creștinii aū de apărat neatîrnarea și siguranța lor, nu e numai o prevestire a ceea ce trebuia să facă în curînd acest strașnic om, ci încă o manifestare a tradiției politice.

Ediție: Hurmuzaki, xv, la această dată.

Dumneavoastră, fraților, prietenilor și vecinilor noștri cu adevărat iubiți. Prin aceasta vă dăm știre, cum v'am dat știre și mai înainte, că acum a venit la noi solul Turcilor: să vă între bine în minte și să păstrați cu tărie ce ne-am învoit mai înainte pentru frăție și pace bună: ce am zis atunci, acum și totdeauna cu tragere de inimă a noastră și bunăvoință vom ținea statornic. Așa precum ne ostenim și lucrăm pentru ale noastre, așa, și mai mult, voim să ne ostenim și să lucrăm pentru ale voastre. Iată acum a venit vremea și ceasul pe care d'innainte vi le-am spus: sarcini mari, aproape cu neputință de purtat, vreaș să le puie Turcii pe umerii noștri și să ne îngreue. Nu pentru noi sau pentru ai noștri pun greutatea așa de mari, ci pentru voi și ai voștri vreaș Turcii aceia să facă și să ne silească. Pentru că, în ce privește ale noastre, zău că ușor am putea face pace și bună liniște, dar pentru voi și ai voștri pacea cu acei Turci nu putem s'o facem, că ei caută cale să iasă și să prade la voi prin țara noastră; și afară de aceasta ne mai silesc în multe cele a lucra împotriva credinței catolice și împotriva noastră. Însă voința noastră desăvârșită este a nu face nimic rău împotriva voastră, ci nu voim a ne despărți de voi niciodată, voind, cum am spus și v'am jurat, să fiu frate credincios și prieten al vostru. De aceia am oprit aici pe solul turcesc până vă voi da

de știre. Și să vă gândiți că, atunci cînd un om orî Domn e puternic și tare, atunci poate face pacea cum vrea; dar, cînd e fără putere, unul mai tare va veni asupra lui și va face cu dînsul ce va voi. De aceia cu acestea vă cerem de la fiecare din voi, cu dragoste ca, la vederea acestora, îndată, pentru folosul nostru și al vostru, fără zăbavă să ni trimeti ajutor 200 orî 100 orî 50 de oameni alesi până Dumineca viitoare. Cînd vor vedea Turcii putere de la Unguri, vor fi mai moi, și li vom spune că vin și mai mulți. Așa că vom putea rîndui după cuviință lucrurile noastre și ale voastre până ce vom fi avut porunci de la dumnealui Craiul. Cum v'am zis mai sus, pentru binele, apărarea și folosul alor voștri și alor noștri cît puteți mai iute grăbiți, că, martur mi-e Dumnezeu, ne gîndim mai mult la binele și statornicia voastră decît la ale noastre. Și voi gîndiți-vă bine ce ni poate cădea nouă și alor noștri spre cinste și folos, că poate sînt unii cari se gîndesc rău asupra-ni și lucrează nedrept¹. Unora ca acelora dușmani să li fiți, cum li sîntem noi dușmanilor noștri; să li faceți cum facem noi acum pentru voi. Tîrgoviște, Vineri după Sîntă-Măria Mică [10 Septemvre], anul Domnului 1456.

Vlad-Vodă al Țerii-Românești,
și herțec de Făgăraș, fratele și
prietenul vostru întru toate.

¹ E vorba de pribegi, mai ales Dan fiul lui Dan al II-lea, care fu prins de Țepeș și ucis, cu o deosebită cruzime.

V.

(1462.)

După cîtva timp de stăpînire liniștită, din mila regelui Ungariei, dar răzimată pe puterea istețimii și vitejiei sale, Vlad Țepeș intră în luptă cu Ungurii, supt urmașii, slabi sau încă nedepriși cu greutățile Cîrmuirii, ai lui Hunyadi bătrînul, mort puține zile după ce silise pe marele Sultan Mohammed al II-lea, cuceritorul Constantinopolei, a despresura Belgradul. Dorința de a-și căpăta feudele ardelenene îl îndemna la războiul cu creștinii din vecinătate, ca și furia împotriva Sașilor cari ocrotiau pribegii și li îngăduiau să năvălească, dîndu-li chiar și ajutoare. Atunci a făcut el acele prădăciuni cumplite și ucideri în părțile Brașovului și Sibiiului, pe care povestirile săsești le-au crescut cu toată exagerarea patimei și fricii, și care au dat lui Vlad-Vodă chipul de groază supt care a rămas apoi cunoscut.

Numai în 1461 el își schimbă purtarea. Se întoarce la politica tradițională care fusese și a tatălui său. La porunca de a da birul rămas în urmă pe trei ani, cinzeci de copii pentru ceata aleasă a Ienicerilor și cinzeci de cai, precum și de a hotărnicii în paguba sa raiaua Giurgiului, luat de Turci poate încă pe vremea lui Vlad Dracul, el răspunde prin viclenia care-i dă, pentru moarte, pe Hamza beiu de Nicopol și prin nemiloasa pradă în Bulgaria, unde pierde, în setea lui de răsbunare, peste 20.000 de suflete.

Scrisoarea ce urmează dă această veste. Vlad,

gata să se însoare cu o rudă a noului rege Matiaș, fiul lui Ioan Hunyadi, cere ajutorul vecinului. Nu o face însă cu umilință, ci hotărît, cu termene precise. Și el arată că nu e vorba de el și de țara lui numai — întâia-i grijă — ci și de Ungaria însăși, înaintea căreia ca strajă gata a fi jertfită, stăm noi.

Pe acest război era să-l piardă, trebuind să fugă fără o adevărată luptă și nu se putu întoarce cu ajutorul Craiului Matiaș, care găsi scrisorile lui de trădare către Turci și alți dușmani, le crezu adevărate și hotărîtoare și se întoarse înapoi. Scurta sa stăpînire dăruită la sfîrșitul anului 1476 de Ștefan-cel-Mare se mîntui prin căderea strașnicului viteaz într'o cursă întinsă de dușmanii vechi și neîmpăcați.

Ediție: Scrisoarea, latină, alcătuită după dictarea lui Tepeș, am găsit-o între copiile, păstrate în Biblioteca Regală Publică, ale contemporanului Hermann Schedel, și s'a publicat în Bogdan, *Vlad Tepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, 1896, p. 78 și urm.

Prea-înnălțate Doamne, milostiv nouă. În alte scrisori ți-am fost scris Măriei Tale cum Turcii, dușmanii cei prea-cruzi ai Crucii lui Hristos, trimeseră la noi solii lor cei mari ca să nu mai ținem pacea și legătura făcută și întocmită între Măria Ta și noi și să nu mai serbăm nunta, ci să ne alipim numai de dînșii și să mergem la Poarta Împăratului aceluia al Turcilor, adecă la Curtea lui. Iar, dacă nu ne vom lăsa de pacea

și de legătura și de nunta Măriei Tale, nici Turcii nu vor ținea pacea cu noi. Mai trimeseseră și pe un sfetnic de frunte al Împăratului turcesc, anume Hamza-beg de Nicopol, ca să hotărească granița la Dunăre, pentru ca, dacă acel Hamza-beg ar putea să ne aducă în vre-un chip, cu și-reteni, ori pe credință, ori cu alt meșteșug, la Poartă, bine, iar, de unde nu, să caute a ne prinde și a ne aduce prins. Dar, cu îndurarea lui Dumnezeu, pe când mergeam spre hotarul acela, am aflat despre șiretenia și vicleșugul lor, și noi am fost aceia cari am pus mîna pe acel Hamza-beg, în Ținutul și în Țara Turcească, supt o cetate ce i se zice Giurgiul: deschizînd Turcii cetatea la strigătele oamenilor noștri, cu gîndul ca să între numai ai lor, ai noștri, amestecîndu-se cu dînșii, aū intrat, și aū dobîndit cetatea. Pe care am și ars-o îndată. Și am ucis pe oamenii și femeile, mari și mici, cari locuiaū de la Oblucița și Novoselo, unde se varsă Dunărea în Mare până la Rahova, care se afla chiar lîngă Chilia, din jos, și până la locurile Samovit și Ghighen (Ghichiul bulgăresc), în număr de 23.884 de Turci și de Bulgari, fără de cei ce aū ars prin case sau ale căror capete n'aū fost înfățișate dregătorilor noștri. Măria Ta să știi că deocamdată acestea le-am săvîrșit în paguba lor, a celor cari ne tot îndemnaū cu stăruințele lor să lăsăm pe creștini și să ne dăm de partea lor. Deci să știi Măria

nostru, care aduce scrisoarea, de data aceasta să nu-l întârziî, mă rog, Măria Ta, ci să mi-l trimetî îndărăt, îndată și iute. Pentru că nici cu un chip nu voim să lăsăm în drum ce am început, ci să ducem lucrul la capăt. Căci, dacă Dumnezeu cel Atotputernic va asculta rugăciunile și dorințele creștinilor și-și va apleca auzul cu bunăvoință spre rugăciunile sârmanilor săi și ni va da astfel de biruință împotriva păgînilor, dușmani ai Crucii lui Hristos, va fi cea mai mare cinste și folos și ajutor sufletesc pentru Măria Ta și Sfînta Coroană a Măriei Tale și pentru toată Creștinătatea cea adevărată. De oare ce nu voim să fugim înaintea sălbătăciei lor, ci să avem, în orice chip, luptă cu dînșii. Iar, dacă vom ajunge, ferească Dumnezeu, la un capăt rău, și va peri țerișoara noastră aceasta, nici Măria Ta nu vei avea folos și înlesnire de așa ceva, pentru că va fi spre paguba Creștinătății întregi. De alminterea, să crezi ce-ți va spune acest om al nostru, Radul Farmă, ca și cum am grăi noi de față cu Măria Ta. Din cetatea Giurgiului (?), 11 Fevruar 1462.

Catastif în cîte locuri cîți oameni, bărbați și femei, data aceasta au fost uciși, Turci și Bulgari, în Țara Turcească de dumnealui Vlad al Țerii-Românești.

Întăiu în locurile ce se zic Oblucița și Novoselo au fost uciși 1350, ș. a.; și în Dîrstor și în

nostru, care aduce scrisoarea, de data aceasta să nu-l întârzi, mă rog, Măria Ta, ci să mi-l trimiți îndărăt, îndată și iute. Pentru că nici cu un chip nu voim să lăsăm în drum ce am început, ci să ducem lucrul la capăt. Căci, dacă Dumnezeu cel Atotputernic va asculta rugăciunile și dorințele creștinilor și-și va apleca auzul cu bunăvoință spre rugăciunile sărmanilor săi și ni va da astfel de biruință împotriva păgînilor, dușmani ai Crucii lui Hristos, va fi cea mai mare cinste și folos și ajutor sufletesc pentru Măria Ta și Sfinta Coroană a Măriei Tale și pentru toată Creștinătatea cea adevărată. De oare ce nu voim să fugim înaintea sălbătăciei lor, ci să avem, în orice chip, luptă cu dînșii. Iar, dacă vom ajunge, ferească Dumnezeu, la un capăt rău, și va peri țerișoara noastră aceasta, nici Măria Ta nu vei avea folos și înlesnire de așa ceva, pentru că va fi spre paguba Creștinătății întregi. De alminterea, să crezi ce-ți va spune acest om al nostru, Radul Farmă, ca și cum am grăi noi de față cu Măria Ta. Din cetatea Giurgiului (?), 11 Februar 1462.

Catastif în cîte locuri cîți oameni, bărbați și femei, data aceasta au fost uciși, Turci și Bulgari, în Țara Turcească de dumnealui Vlad al Țerii-Românești.

Întăiu în locurile ce se zic Oblucița și Novoselo au fost uciși 1350, ș. a.; și în Dîrstor și în

Cartal și în Dridopotrom (?) 6.840; așijderea în Orșova aũ fost uciși 343, în Vectrem (?) aũ fost uciși 840; în Turtucaia aũ fost uciși 630; așijderea aũ luat cetățile din prejur: a rămas un singur turn; așijderea la Marotin aũ fost uciși 210; la Giurgiu de amĩndouă părțile aũ fost uciși 6.414, și cetatea de peste Dunăre a fost cucerită și luată. Domnul cetății, adecã subașa, a fost omorit, și Hamza-beg acolo a fost prins; și subașa de Nicopol, fiul lui Firuz-beg, și el a fost prins, și i-aũ tăiat capul; și cĩți Turci erau, ce se țineaũ de Nicopol, toți cei mai de frunte aũ perit cu el. Așijderea la Turnu și la Batin și la Novigrad aũ fost uciși 384, la Siștov și în două tĩrguri ce se țin de el aũ fost uciși 410; așijderea vadul de la Nicopol a fost ars cu totul și nimicit; așijderea și Samovitul; și la Ghighen aũ fost uciși 1.318; în tĩrgul Rahovei aũ fost uciși 1.460; acolo așijderea și vadul a ars cu totul; și a fost pus cãpitan, de Domnul Vlad, Neagoe la Rahova. Așijderea în locurile de mai sus unde aũ fost vaduri, care aũ fost arse și nimicite, oamenii, bărbați și femei, și tinerii, și copiii cei mici, împreună cu pruncii, de o potrivã aũ fost uciși, și tot locul acela a rămas nimicit. Iar cele de mai sus sũnt numai numele morților ale cãror capete și semne aũ fost aduse dregãtorilor noștri așezați în toate părțile; cei cari altfel n'aũ fost arãtați, orĩ aũ ars prin case, al acelorã număr nu l știm, cã aũ perit foarte mulți, ș. a.

451938

VI.

Ștefan-cel-Mare.

(1475.)

Din nenorocire n'avem aproape de loc scrisori politice de la Ștefan-cel-Mare. Cu atât e mai prețioasă această circulară a lui, scurtă și energică, de un laconism antic, după lupta de la Podul-Înnalt.

Ediții: în traducere latină, Macușev, *Monuments historiques des Slaves méridionaux et de leurs voisins, tirés des archives et des bibliothèques publiques d'Italie*, II, Belgrad, 1882 (*Glasnicul sîrbesc*, seria a 2-a, XIV-XV), pp. 131-3; *Acta extera* din „*Monumenta Hungariae Historica*“, V, pp. 301-2; *Columna lui Traian*, 1876, pp. 420-2; în traducere italiană, Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria Romînilor*, III, București, 1897, pp. 91-2; o versiune latină întrebuițată *ibid.*, p. 92.

Prea-străluciților, prea-marilor și nobililor Domni în toată Creștinătatea, unde se va arăta ori auzi această scrisoare. Io Ștefan-Vodă, din mila lui Dumnezeu Domn al țerii Moldovei, plecata noastră închinăciune și bunăvoință. Dumneavoastră știți bine cum prea-crudul și necredinciosul Împărat turcesc de multă vreme este un stricător al Creștinătății și zi de zi se gîndește cum ar putea supune și nimici toată Creștinătatea. Deci îți fac știut Domniei Tale că de Bobotează acum în urmă a trimes Împăratul turcesc oaste nespūs de mare

a Turcilor, 120.000 de oameni la număr, și cu aceia avea ca fruntași pe cei mai aproape, mai mari și mai iubiți oameni ai lui: pe Soliman, Pașa și beglerbeg, cu toată Curtea aceluia Împărat și cu toți spahii din Rumelia, și cu Domnul din Țara-Românească, cu toată puterea lui. Și Isa-beg, Alî-beg, Schender-beg, Daud-beg, Iacub-beg, begul de Vuçitrn..., begul din Sofia, Piri-beg, Iunûs, Isac-Pașa și toți hînsarii lor, cari toți sînt atotputernici și au fost Voevozi aceleia oștiri. Cînd am văzut noi așa o oaste mare, ne-am ridicat vitejește, cu trupul nostru și cu armele noastre, și li-am stat împotriva și, cu ajutorul lui Dumnezeu celui atotputernic, am învins strașnic pe acei dușmani ai noștri și ai Creștinătății întregi, și i-am sfărîmat, și i-am călcat în picioare... Suceava, Ianuarie 25.

VII.

(1478¹.)

Doi ani după lupta de la Valea-Albă, în care-i peri boierimea, tînără și bătrînă, el însuși scăpînd în adîncul pădurilor ocrotitoare, Ștefan trimise la Veneția un sol, ca să arăte suferințele de pînă atunci și nevoile situației sale. E aceeași teorie ca și în cele de mai înainte: grijă de țară, simț de datorie pentru Creștinătate, dispoziție bucuroasă de a se jertfi pentru dînsa, ținerea cu sfințenie a tratatelor și jurămintelor, dar in-

¹ 8. Maiu.

dignare adîncă împotriva principilor creștini din vecinătate cari nu-și înțeleg interesul, cari se gîlcevesc între ei la ceasul celei mai mari primejdii, cari-l lasă singur înaintea dușmanului tuturor, cari, în sfîrșit, se bucură de nenorocirea ce l-a atins, crezînd că-l va umili măcar.

Dar se adauge ceva care lipsește înaintașilor și contemporanilor săi: socoteala cuminte a împrejurărilor, armonioasa clădire a unui edificiu politic în care trăim pînă astăzi, desvoltînd firește neatîrnarea noastră din autonomia noastră desăvîrșită, din libertatea noastră religioasă absolută. Și în sfîrșit acel simț creștin care face ca niciodată biruința să nu nască trufia, nici înfrîngerea să nu se coboare pînă la desnădejde, toate fiind în voia Domnului care ține seamă însă de orice silință ce omul o face către bine.

Ediție: Hurmuzaki, VIII, la această dată.

Aceste lucruri le-a spus din gură Io Ioan Țamblac (Ioachim Moldoveanul ?¹), sol și unchiu (*sic*) al dumisale lui Ștefan-Vodă, din partea lui.

Tot ce s'a întîmplat din pricina Turcilor în Domnia lui, va fi aflat Înălțimea Sa (dogele) de mult. Dar cu adevărat ceia ce s'a întîmplat n'ar fi fost dacă ar fi aflat că prinții creștini și vecinii săi nu s'ar fi purtat cu el așa cum s'a purtat; dar ei au călcat jurămintele lor și învoielile ce le avea cu ei, l-au înșelat, și a pățit cîte a pățit. Învoielile și jurămintele ce erau între ei cuprindeau că toți

¹ Un frate după mamă (Oltea-Maria) a lui Ștefan era Ioachim.

trebuiaŭ să se gătească și să ajute acel loc și acea Domnie împotriva căreia ar merge Turcul. Și deci, în nădejdea lor, a urmat împotriva mea ce am spus. Pentru că, de n'ar fi fost așa, din două lucruri aș fi făcut una: Orî m'aș fi împotrivit dușmanului la vad și nu l-aș fi lăsat să treacă, orî, de mi-ar fi fost aceasta cu neputință, aș fi căutat să scap pe oamenii din țara mea, și nu ar fi suferit atîta pagubă. Dar ei m'aŭ lăsat singur, și a urmat cum zic mai sus. Și, dacă dușmanul ar fi fost singur, n'ar fi fost atît de rău, dar a făcut să vie Țara-Românească de o parte și Tatarii de alta, și el însuși cu toată puterea lui, și m'aŭ încunjurat de trei părți, și m'aŭ găsit singur, cu toată oastea mea tulburată pentru mîntuirea celor de acasă¹. Și gîndește-te Înnălțimea Ta cîtă gloată aveam asupra-mi, fiind împotriva mea atîtea puteri. Eŭ, cu Curtea mea, am făcut ce mi-a fost cu putință, și s'a întîmplat ca mai sus, — care lucru socot că a fost voința lui Dumnezeu, ca să mă pedepsească pe mine, păcătosul; și lăudat să fie numele lui!

Iar, după ce a plecat dușmanul, cu adevărat am rămas părăsit de orice ajutor de la creștini, pentru că, nu numai că nu m'aŭ sprijinit, dar poate că unii aŭ avut plăcere pentru paguba făcută mie și țerii mele de Necredincioși. Și în această vreme

¹ La 1476 Tatarii năvăliseră asupra Moldovei. Țeraniŭ aŭ plecat să-și apere și mîntuie pe ai lor.

a venit la mine secretarul Înnălțimii Tale și mi-a spus ce i s'a poruncit, și mi-a făgăduit multe lucruri din partea Înnălțimii Tale prea-creștine, care ești plină de bunăvoință și de grijă pentru binele creștinilor și nimicirea vrăjmașului. Care lucru m'a mîngîiat și mi-a dat mare nădejde, și am rămas aproape odihnit. Pentru că mi-a spus că, din banii trimesi în Țara Ungurească și din alții, voiă avea ajutor și orice fel de ocrotire.

Și de aceia m'am grăbit să izgonesc pe Basarab ca Voevod al Țerii-Românești și să pun alt Domn creștin, adecă pe Drăculea, ca să ne înțelegem împreună. Și am îndemnat la aceasta și pe Măria Sa Craiul unguresc, ca să poarte grijă din partea lui ca Vlad Drăculea să se facă Domn, și, încredințându-l în sfirșit, a trimes să-mi spuie ca eu să-mi strîng oastea și să merg să pun pe acel Domn în Țara-Românească. Și așa am făcut îndată, și am mers eu de o parte și căpitanul Craiului de alta, și ne-am unit, și am pus în Domnie pe acel Drăculea. Și, făcînd aceasta, el mi-a cerut să-i lăsăm oamenii noștri pentru paza lui, căci în Munteni nu se încredea prea mult. Și eu i-am lăsat 200 de oameni de la Poarta mea. Și după aceasta ne-am despărțit, și îndată s'a întors acel necredincios Basarab, și l-a găsit singur, și l-a ucis, și cu el au perit toți ai miei afară de zece.

Care lucru l-am aflat fără zăbavă, și, găsindu-se lîngă mine secretarul Înnălțimii Voastre, și aflînd

și el, își luă rămas-bun. Și mi-a spus dacă era cu plăcerea mea să-l las să se ducă, pentru că acuma a venit timpul să se împlinescă cele ce ni le spusese din partea Înnălțimii Voastre, și eu îl sfătuiam să nu plece, din pricina iernii, care era foarte crudă pe la 16 Ianuar [1477]. Și i-am spus că putea să scrie și să lucreze prin cărți. Și el îmi răspundea: „Ce voiți face însumi, nu pot face prin scrisoare“. Și mi-a cerut și om ca să meargă cu el și să-l aibă în tovărășia lui, și să se întoarcă iar. Și a hotărît cu mine să se întoarcă de Paști.

Iar eu, ce e drept, văzînd grija și grăba lui, l-am lăsat să meargă, și i-am dat un om, și am rămas sigur pe cuvintele lui ca pe un lucru făcut. Cu ceilalți Domni creștini, vecinii miei, am vrut să fac o încercare, ca să nu mă aflu iarăși înșelat. Și Înnălțimea Ta știe gilceville care sînt între ei, din pricina căroră fiecare cu mult greū abia poate face ale sale, și de nevoie lucrurile mele rămîn fără ocrotire. Ba cred chiar că acum Craiul unguresc va face pace cu Țara-Românească, ceia ce va fi foarte rău. Deci locul meu de scăpare și nădejdea mea sînt la Înnălțimea Ta, pe care te rog să fii bun a mă ajuta.

Nici nu vreaū să spun de cît folos e această țară a mea pentru Creștinătate, socotind că e de prisos, căci e lucru știut bine de toți. Că e zid de apărare al Țerii Ungurești, și al Țerii Le-

șești. Și, în ce privește aceste două Crăii, afară de aceasta, fiind împiedecat Turcul cu mine acum de patru ani, aș rămas mulți creștini odihniți.

Deci, ca la Domni creștini și cunoscuți creștini, alerg la Înălțimea Ta, cerșind ajutorul vostru ca un creștin ce sînt, pentru păstrarea acestei țeri a mele, de priință Creștinătății. Și făgăduiesc că orice dar și ajutor îmi veți fi dat, îl voi răsplăti pe multe căi cînd îmi veți porunci și veți avea nevoie, și împotriva necredincioșilor, și unde vă va fi porunca, fără zăbavă. Afară de aceasta, Înălțimea Ta va face un lucru foarte vrednic de laudă, ajutînd un Domn creștin.

Ceia ce acuma cer, e aceasta. Căci sînt sigur că Turcul iarăși va veni împotriva mea, în vara aceasta, pentru cele două locuri ale mele, Chilia și Cetatea-Albă, care-i sînt foarte cu supărare. Deci într'aceasta vrea să fiu ajutat astăzi, căci vremea nu ne îngăduie a lua alte măsuri mai întinse. Și Înălțimea Ta te poți gîndi că aceste două locuri sînt toată Moldova, și Moldova cu aceste două locuri e un zid pentru Țara Ungurească și Țara Leșească. Afară de aceasta e zic și mai mult: că, de se vor păstra aceste cetăți, Turcii vor putea pierde și Cafa ¹ și Crîmul, și va fi ușor lucru. Dar chipul cum s'ar face, nu-l spun, ca să nu mă întind mai mult la scris, dar, cînd veți porunci, o să-l spun.

¹ Cetate genovesă, pierdută în mina Turcilor în 1473.

VIII.

(1481.)

Doi ani mai târziu, Ștefan încerca să dea încă un Domn Țerii-Românești, de unde izgonise și pe Radu-cel-Frumos și pe Basarab-cel-Bătrîn și pe fiul acestuia Basarab-cel-Tînăr, Țepeluș, cău-tînd în zădar pe acela care ar îndrăzni să se ridice peste fatalitățile situației sale, rămîindu-i credincios lui și Creștinătății prieten. Avea la sine pe Mircea care se zicea fiul lui Vlad Dracul și căruia dușmanii îi dădeau ca mamă pe Călțuna din Brăila, batjocura pescarilor de acolo. Mircea n'a putut stăpîni țara pe care o reclamă ca moștenire a părintelui său, și mai fericit decît dînsul a fost Vlad Călugărul, fost «popă» pri-beag, care e însuși străbunul lui Mihai Viteazul.

Scrisoarea lui Ștefan vădește sentimentele lui față de Romîni de peste Milcov: el dușmănia numai pe Domni și numai îndreptarea politică a acestora. Iar pentru sărmanî era cruțător și bun, îngrijindu-se de pacea și de hrana lor.

Ediții: Bogdan¹, pp. 109-10, no. CIX; Bogdan², pp. 282-4, no. CCXXIX.

Io Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Țara Moldovei, scriem Domnia Mea la toți boierii, și mari și mici, și la toți județii și la toți sărmanii, de la mic la mare, din tot Ținutul Și după aceasta așa să vă fie în știre că am luat Domnia Mea lîngă mine pe feciorul Dom-

niei Mele Mircea Voevod, și nu-l voiî lăsa de la mine, ci voiî stărui pentru binele lui ca și pentru al mieî, însumi cu capul mieî și cu boierii mieî și cu toată țara mea, până ce va fi în baștina sa, Țara-Românească, care-i este dreaptă baștină, cum și Dumnezeu știe, și cunoașteți și voi. Drept aceia vă zic: în ce ceas veți vedea această scrisoare a mea, ci voi în acel ceas să vă întoarceți la locurile voastre, care de unde ați fost și unde ați stat dintru'ntăiî, cu tot avutul vostru, cît veți fi avînd, și să vă păstrați avutul, și să arăți unde ați arat și dintru'ntăiî, fără vre-o frică ori grijă și teamă. Căci așa să știți că nu mă gîndesc a vă face nici vre-un rău și nici vre-o pagubă, ci să vă păstrați și să trăiți în pace. Și iarăși cine va voi să vie la Domnia Mea și la feciorul mieî Mircea Voevod, iar Domnia Mea și fiul Domniei Mele Mircea Voevod îl vom milui și hrăni și cinsti. Și la aceasta este credința Domniei Mele, mari și mici. Scris în Tîrgul-de-jos¹, Mart 15.

IX.

Radu-cel-Mare.

(1505.)

După Vlad Călugărul, care ajută pe Turci să-î ia lui Ștefan acele cetăți de care vorbește cu

¹ Romanul.

atîta dragoste și grijă în solia către doge, ajunse la Domnie, în 1495, evlaviosul ctitor de multe biserici Radu-cel-Mare. Era al Turcilor cu totul, și trebui să facă greul, costisitorul și primejdiosul drum la Poartă. Cu privire la el scrie Radu în această scrisoare.

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Radu, cu mila lui Dumnezeu Domn al Țerii-Românești, și altele. Dumneavoastră, vecinilor și prietenilor noștri vrednici de cinste. Vă facem cunoscut dumneavoastră întîmplarea ce ni-a venit de la Turci. Adecă niște vaduri împreună cu vămile ni le-a luat Împăratul; pe lîngă aceasta zice că a pus în catastiful său patru ori cinci mii de oameni, cari spune el că ar fi venit în țara noastră să stea, iar acum vrea să capete de la noi tot atîția. Ci noi prin niciun fel de daruri, cît de mari, ale noastre, sau prin cererile prietenilor noștri n'am putut să împăcăm pe Împăratul. Deci trebuie ca acum să trecem noi înșine fără zăbavă la el. Dacă însă, cu ajutorul lui Dumnezeu vom putea face acolo ceva bun, atunci, după ce Dumnezeu ne va aduce înapoi cu sănătate, îndată ce vom umbla, vă vom da de știre. Pentru care vă rugăm stăruitor să dați în grijă supușilor voștri ca să rămîie în pace cu oamenii noștri pînă ne vom întoarce. Altfel să vă ție Dumnezeu sănătoși. 1505.

Dumisale judeului și juraților cetății Brașovului, ș. a., vecinilor noștri vrednici de cinste, ș. a.

X.

Mihnea-cel-Rău.

(1508.)

Urmașul lui Radu-cel-Mare fu Mihnea, un crunt fiu al lui Tepeș, odată pribeag la Unguri, dar pus de Turci. El își sîngeră sabia de trupurile boierilor și peri însuși, izgonit de răscoală, la Sibiiu, de sabie. Cu privire la Turci, nu era cel mai credincios vasal, și, măgulind pe Sașii vecini, îi asigură că ar fi în stare să oprească, și el ca tatăl său, pe păgîni.

Ediție : Hurmuzaki, XV, la această dată.

Mihnea, cu mila lui Dumnezeu Domn muntean și altele. Dumnezeuastră vecini și prieteni vrednici de cinstea noastră. Știți Dumnezeuastră că în Țara Ungurească am slujit totdeauna dumisale Craiului și arhierilor și magnaților Țerii Ungurești și am avut cinste de la dînșii. Iar acum, cu voia lui Dumnezeu și a boierilor, am luat cîrma acestei țeri a noastre, și toți boierii sînt cu noi, și toate cetățile sînt în mîinile noastre. Decî nu vrem să fim nerecunoscători pentru binefacerile ce le-am primit în Țara Ungurească. Voim să fim veșnic în bună prietenie cu voi. Voim chiar ca sărmanii Măriei Sale Craiului și ai noștri să trăiască împreună în pace. Iar, de spre partea Tur-

cilor, pe legea noastră cea creștinească, să n'aveți nicio frică! Celelalte vi le va spune dumneavoastră acest om al nostru anume Benedict Pitarul în numele nostru, în vorbele căruia să puneți credință neîndoielnică, și celelalte. Să fiți sănătoși. Dată în Argeș, Luni după Înălțarea Domnului [5 Iunie], 1508.

Dumnealor căpeteniei orașului, juzilor și juraților cetății Sibiiului, vecinii și prietenii noștri vrednici de cinste, și altele.

XI.

Bogdan Orbul.

(1510.)

De la fiul lui Ștefan-cel-Mare, care pierdu Po-cuția, ultima pradă rămasă în ghiarele bătrînului leu Ștefan, ca să capete în Polonia o regală lögodnică — și ea nu-î fu niciodată soție —, de la acest cap slab pentru un braț viteaz, avem, în clipa cînd se temea de furia Tatarilor, această scrisoare din 1510, plină de repetiții și confusii.

Hurmuzaki, XV, la această dată.

Bogdan, cu mila lui Dumnezeu Domn și Voevod al țerii Moldovei. Dumneavoastră domnilor vecini și prieteni nouă cu adevărat iubiți. Fiindcă Măria Sa Craiul v'a dat vouă în ajutor și v'a

scris să vă grăbiți întru ajutorul nostru, după cererea noastră, de aceia vă rugăm pe dumneavoastră, ca pe niște prieteni buni, să vă gătiți fiecare, după porunca Măriei Sale Craiului, și cu toate armele de război și tot ce se mai ține de război, cât se poate mai bine și mai ales să țineți cât mai iute în pregătire 600 de călăreți, cum ați făcut și Secuilor, și să-i aveți la îndămină gata, pentru ca, atunci cînd pe urmă vă voi cere dumneavoastră, în clipa aceea, pe dată să trimeteți pe acei 600 ca înaintași în ajutorul nostru. Iar deocamdată să binevoiți a trimete 200 de pușcași prin această slugă a noastră Ilie, care aduce scrisoarea de față. Și dumneavoastră, cum v'am mai spus, fiecare și în orice zi și ceas să fiți gata după poruncile Măriei Sale Craiului, domnului nostru celui prea-milostiv, pentru ca, atunci cînd vre-odată vă vom cere, îndată să fiți în stare a pleca în ajutorul nostru. Așijderea și acestor slugi ale noastre să li dați credință. Și dorim să fiți sănătoși dumneavoastră după dorință. Date din Curtea noastră în târgul nostru al Bahluiului, Joi înainte de Sf. Mihail Arhanghelul [26 Septembrie], anul Mîntuirii 1510.

Dumnealor căpeteniei orașului, juzilor și juratilor și celorlalți Sași din părțile Ardealului, de orice stare, prieteni și vecini nouă iubiți cu ade-vărat.

XII.

Vlad-Vodă (Vlăduț).

(1511.)

Izgonitorii lui Mihnea găsiră pe un tânăr flăcăuandru din sîngele lui Vlad Călugărul, Vlad-Vodă, căruia i se zicea, cu alintare și despreț: Vlăduț. Fu ucis răpede, lîngă București, «supt un păr», de Turcii Dunării, chemați de puternicii boieri ai Craiovei, coborîtori dintr'un ocrotit al lui Vladislav-Vodă.

Scrisoarea de față-l arată pornit pe război și fără prevestirea sfîrșitului său grozav.

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Vlad-Vodă, cu mila lui Dumnezeu Voevod muntean, Domn și moștean. Dumneavoastră, prieten și vecini ai noștri vrednici de cinste. Ne-am rugat între alte lucruri ale noastre pentru niște afaceri grele ale noastre domnului nostru preamilostiv Craiului Măria Sa, și s'a îndurat să-și facă milă de noi la rugăciunea noastră. Pentru credința și mărturia căruia, ni-a dat scrisori ale Măriei Sale, pe care vi le-am trimes prin omul nostru credincios Ruhan, în vorbele căruia să credeți neîndoielnic. Anume ca să putem cumpăra și aduce arme împotriva viclenilor, prea-cruzilor dușman ai legii creștine din țara dumisale Craiului și din Ținuturile ei, oricari ar fi, dacă am

avea nevoie de așa ceva. Deci vă cerem dumneavoastră prin aceasta cu stăruință ca, la primirea scrisorii acesteia a Măriei Sale, să dați ascultare poruncii și să vă supuneți dumisale Craiului și să binevoiți și să găsiți cu cale a ni da scrisorile voastre pentru acest scop, însemnate cu pecetea voastră. Dat în Milești, în cele patru zile d'innaintea lui Mihail Arhanghelul [24-7 Septembre], anul Domnului 1511.

Dumnealor juzilor și juraților cetății Sibiiului, și celelalte, prietenilor și vecinilor noștri vrednici de cinste.

XIII.

Basarab al IV-lea Neagoe.

(1518.)

Un Domn muntean nou, cărturar sirguincios, judecător isteț al lucrărilor frumoase, ziditorul mănăstirii Argeșului, Neagoe, Basarab al IV-lea, vine la rînd. Mai dese ori se înfățișează cu grija aurului și argintului potirelor, cădelniților și altor podoabe bisericesti decît cu a fierului armelor.

Ediție: Hurmuzaki. XV, la această dată.

Dumneavoastră, prietenii și vecinii ai noștri vrednici de cinste. Vă aduceți aminte că, anul trecut, ceruserăm de la d-voastră argintarii mai

isteți decît ceilalți, cari să facă înțeleptește lucrările noastre. Ci dumneavoastră ați ales și ați trimis la noi pentru lucrările noastre ca mai isteți decît ceilalți pe meșterul Ioan și pe meșterul Celestin Argintariul, cari de sigur că au săvîrșit lucrările noastre aici în Țara-Românească a noastră destul de după placul nostru. Și am pus să ni facă niște cupe, și le-au făcut cum doriam. Pentru care ni-au făcut socoteală deplină de acestea, de toate. Și noi după vrednicia lor i-am răsplătit destul de darnic, pe ei și pe soții lor. Dar de atunci, mai de curînd, a venit la noi același meșter Celestin Argintariul, cerînd de la noi argint să-l lucreze. Ci noi i-am dat argintul cel mai curat ca să ni facă o cățuie după chipul turnului cetății noastre. Că noi am străbătut Țara Ungurească, și mai frumos turn nicăiri n'am văzut. Mai înainte, cînd făcuse acel lucru al nostru și ni-l înfățișase înaintea ochilor, nu ni-a plăcut, pentru că era făcut după felul Țiganilor. Avem noi destui meșteri cari ar fi putut mai frumos să facă de cum a făcut el. Pentru care a doua oară același meșter Celestin ni-a făgăduit să facă mai frumos, și a luat argintul de la noi iarăși, din mînile dumisale lui Valentin Pitarul și lui Oprea Vistierul. De la care cerem acuma, dacă ține la cinstea lui, să ni dea cățuia saŭ argintul. Că pînă acum, precum am aflat, acel meșter Celestin n'a făcut lucrul nostru, pe

care făgăduise a-l face atunci, la Paștile ce au trecut. Deci vă rugăm pe dumneavoastră să vă îngrijiți cu sîrguință de acest lucru al nostru, cu privire la noi, după spusele slugii noastre dumnealui Valentin Pitarul, în vorbele căruia să binevoiți a pune credință deplină, și celelalte. Căroră li dorim să fie mult timp sănătoși. Din Pitești, Sîmbătă înaintea de Sf. Toma [18 Decembrie], anul 1518.

Basarab, din mila lui Dumnezeu Domn muntean, Domn și moștenitor, și altele.

Dumnealor judeului Craiului și căpeteniei orașului cetății Sibiiului, domni prieteni și vecini ai noștri vrednici de cinste.

XIV.

(1520.)

Lui Neagoe nu-i lipsia înșă, la întîmplare, și gîndurile războinice. Astfel în această scrisoare, în care se întîlnește grija sfințirii solemne a unei mănăstiri, cu care prilej era să facă și o mare cercetare a oștilor sale, cu dorința de a folosi Creștinătății și, în rîndul întăiū Ungariei, care la 1526 era să-și aple sfîrșitul în lupta de la Mohács. Deci tradiția politică a neconținutei alipiri către creștini, fără deosebire de confesiune, trăia și în aceste timpuri de pașnică Domnie care a dat țerii cele mai frumoase podoabe ale ei în clădiri.

Tonul scrisorii e absolut bisericesc, cuprinzînd formule de smerenie și iubire a aproapelui.

Ediție : Hurmuzaki XV, la această dată.

Dumneavoastră fraților și vecinilor mult iubiți nouă. Să vă vie în minte că, de cînd Dumnezeu cel Prea-Înnalt ne-a ales în Domnia saŭ Voevozia acestei Țeri-Romănești, de și nu eram vrednici și destoinici de stăpînirea ei, totuși, după voia lui Dumnezeu dacă s'a făcut așa, de pe acea vreme până astăzi știm că în pace v'am ținut cu toată prietenia și buna vecinătate, cum v'am fost făgăduit dumneavoastră, fraților, prin necontenitele noastre făgăduieli. De aceia vă putem da de știre, ca unor vecini, și aceia că, în timpuri ce n'au trecut de mult, printr'o credincioasă slugă a noastră, am arătat că sîntem gata a sluji cu credință dumisale Ludovic, cu mila lui Dumnezeu rege al Ungariei și Boemiei, și altele, domnul nostru prea-milostiv, și afară de aceasta chiar și întregii Creștinătăți. Așa că, atunci cînd va fi de nevoie, cu toată puterea noastră și oștile noastre, să ridicăm armele pentru acea Țară Ungurească, și anume cu 40.000 de călări și pedestri voim să fim de față. Pentru care am hotărît la toți boierii țerii acesteia să facă până la un anume timp acest lucru, căci am înțeles că Împăratul, Țarul

Turcilor, se pune în mișcare. Dar încotro se duce, habar n'avem¹.

Apoi, cum știți și d-voastră, am isprăvit biserica noastră saū mănăstirea pe care o făceam din nou întru cinstea atotputernicului Dumnezeu: după legea și rînduiala credinței noastre am sfințit acea biserică întru lauda Înălțării Domnului nostru Isus Hristos². La închinarea acestei biserici va veni toată țara aceasta. Decî am trimis de li-a poruncit să se adune; cu prilejul acestei închinări vom putea să cercetăm în scurt oștile noastre. Pentru care prin aceasta vă rugăm, ca pe niște prieteni, ca d-voastră, fraților, să binevoiți a trimete dintre cei doisprezece jurați ai cetății d-voastră un om de credință din cetatea d-voastră aici, la noi, ca să-l mai vedem. Pentru că avem un gînd ca acela și atîta gătire de v'ar plăcea și d-voastră; de aceea am poruncit și am făcut să fiți chemați. Și de acuma să trăiți în fericire, fraților. Tîrgoviște, Joi după serbătoarea Sf. Marcu Evanghelistul [26 April], anul Domnului 1520.

Basarab Voevod al Țerii-Românești, ș. a.

Dumnealor judelui Craiului, căpeteniei cetății și celorlalți cetățeni ce sînt în Brașov, prieteni și vecini ai noștri vrednici de cinste.

¹ Era un zvon fals. V. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, II, p. 385.

² Nu e vorba de mănăstirea din Argeș, care poartă hramul Adormirii Maicei Domnului.

XV.

Ștefan-cel-Tînăr (Ștefăniță).

(1523.)

Nepotul de fiu al lui Ștefan-cel-Mare avea fără îndoială însușiri. Sigur de sine, însuflețit de dorința faptelor mari, el găsia în negocierile sale cu vecinii, mai ales cu Polonii, cari voiaŭ să-l bage în foc pentru singur folosul lor, vorbe de ironie mișcătoare.

Un sol al lui în Polonia vorbește astfel.

Ediție: Hurmuzaki, II⁸, p. 708 și urm.; cu traducere în Hasdeu, *Archiva istorică*, I, pp. 12-3.

Înțelese din astea Domnul mieu că se încearcă păgînul să-l desbina de Creștinătate și de Măria Voastră, ferească-ne Dumnezeu; și multă nemulțămire simți Măria Sa și Sfatul Măriei Sale; și trimeseră fără zăbavă către sangeac, ca răspuns la solie, cu daruri prietenești, pe Vornicul Iurie care fusese și la Măria Voastră, dîndu-i învățatură să afle și să cerceteze despre cele descoperite din gura solului; ca apoi, îndată ce vom căpăta știri, să nu întîrziem de a înștiința și pe Măria Voastră despre toate cîte vom ști; ca astfel să fiți încredințată Măria Voastră, mare și bun prieten al nostru, că noi și Divanul nostru nu vrem a ne despărți de Creștinătate și de Măria Voastră, cît timp vom fi vii și ne vom putea lupta din

voia lui Dumnezeu; căci altfel însăși Măria Voastră înțelegeți ce asupra suferă Domnul meu din partea păgînilor !

Așa dar, bunul și marele nostru prieten, să căutați Măria Voastră ca prin Domnia și Crăia Măriei Voastre să se ridice Creștinătatea. Zău, aveți Măria Voastră o Domnie și Crăie mare, și un Sfat mare la număr; și puteți să cumpaniți lucrurile despre păgîni, și să vă sculați și să vă apărați împotriva dușmanului d'împreună cu toată Creștinătatea, deșteptînd pe Sfintul părintele Papa, și pe Chesarul, și pe Crai și pe toți Domni creștini să înfrunte cu puterea pe necredincioșii vrăjmași ai Creștinătății; căci am arătat Măriei Voastre ce făcură păgîni cu Țară Ungurească; și cum de curînd risipiră și stricară Domnia și Țara Muntenească, punînd acolo Domn pe Turcul Mohammed; și cum însuși Sultanul cu toate puterile sale împresură pe mare și pe uscat Rodosul, să nu-l ajute Dumnezeu, pentru ca nu cumva, dobîndindu-l, ferească Dumnezeu, să pună apoi mîna pe toată Creștinătatea. De aceia veghiați Măria Voastră până ce păgînul, oprit în alte părți, încă nu s'a întors cu fața spre noi; căci atunci vai de Creștinătate! Domnul meu, prieten al Măriei Voastre, vă face cunoscut primejdia Creștinătății și vă îndeamnă să vă sculați împreună cu toată Creștinătatea împotriva păgînului, nedesbinați și alipiți ca unghia de deget.

De asemenea, domnul mieu, prietenul Măriei Voastre, roagă pe Măria Voastră și pe toți Domni creștini să nu-l lăsați pe el afară din mila creștinilor, de vreme ce Măria Sa dorește cu toată credința și cu toată dreptatea să fie cu Creștinătatea, întru cât îl vor ierta puterile, și să meargă cu Domnia Voastră împotriva dușmanului; numai Măria Voastră și Creștinătatea să nu ne răspingeți din sînul Vostru; căci știe Dumnezeu ce mari asupra păgînești are Domnul mieu, prietenul Măriei Voastre, din pricina Creștinătății; și o știți și Măria Voastră.

Să vă mai spun Măriei Voastre că Domnul mieu, prietenul Măriei Voastre, ține acum Sfat cu boierii săi despre Craii și Domni creștini, pentru ca să hotărască, cine din ei ar fi atît de vrednic și înțelept, încît să fie în stare a începe, a întocmi, a călăuzi lucrul cel mare al împăciuirii creștinilor împotriva dușmanilor păgîni ai Creștinătății; și nici Domnul mieu, nici boierii săi nu se putură dumeri a găsi un rege și Domn atît de vrednic și înțelept pentru această treabă, afară numai pe Măria Voastră, care, dacă ați voi s'o faceți, cu Sfatul Măriei Voastre, chemîndu-vă în ajutor pe Dumnezeu și pe Maica Domnului, zău că ați fi un mare și ales hatman, cap și povățuitor a toată Creștinătatea; căci, în adevăr, din cîți Domni creștini cunoaște Domnul mieu și Sfatul Măriei Sale,

nu este altul în vrednicie ca Măria Voastră: unii sînt prea tineri, alții necunoscuți nouă, alții nedestoinici pentru facerea unor lucruri și legături atît de mărețe.

În sfîrșit, rugăm pe Măria Voastră a băga în seamă cuvintele noastre, gîndindu-vă bine mai înnainte de toate să nu piară Creștinătatea tocmai în zilele Măriei Voastre; căci, dacă astăzi Dumnezeu va pedepsi țara noastră Moldova, să nu vă îndoiiți Măria Voastră că mine o să vie rîndul și pentru alte Domnii creștine. Nu treceți cu ușurință asupra soliei noastre, fiind ea de cea mai mare însemnătate. Măria Voastră aveți o Domnie mare și un Sfat mare la număr: sfătuiți-vă și chibzuiți!

XVI.

(1524.)

Încă mai aspru sună aceste rînduri, din anul 1524, cuprinse în altă instrucție de ambasador:

Ediție: Hurmuzaki, II³, pp. 723-4.

Pentru solia pe care d-voastră o ați trimes la el, precum și pentru bucuria cu care d-voastră ați primit vestea despre biruința lui asupra Turcilor, [Vodă] vă mulțamește și mi-a poruncit a vă spune că nu s'a luptat pentru țara sa și oamenii săi cu dînșii, ci pentru a se putea curăți

de bănuiala necredinței, dacă d-voastră ați fi avut-o despre el. Prin care zice că a ațîțat pe Turc împotriva-î¹ și așteaptă din ceas în ceas năvălirea lui. Decî dumnealor nu trebuia să ceară ajutorul mieu, ci mai curînd aș avea eu dreptul a cere ajutorul lor, mai ales că pentru țara Craiului am pornit dușmănie cu Turcii și cu acest prilej am pierdut patru sfetnici pe lîngă alți mulți și buni. Și, cu toate că vă mulțămesc pentru că făgăduiți a-mi da ajutor și nu voiți a vă cruța averile și cheltuielile și ostenele și sănătatea, totuși trebuie să vă spun că n'am văzut omul care, dacă însuși se înneacă, dă ajutor altuia, ci însuși trebuie întăi să înnoate la mal. Așa și d-voastră îmi făgăduiți ajutor, dar nu voiți să vă luptați cu dușmanii, așteptînd ca eu să mă lupt cu dușmanul d-voastră. Întăi d-voastră să-vă luptați cu dușmanii d-voastră, cu care lucru vă veți ajuta și pe d-voastră și pe mine, că eu nu pot să vă dau ajutor cînd am și eu aceeași nevoie ca și d-voastră. Vă mai plîngeți că nu vă dau veste de lucruri nouă. Cum v'am înștiințat în fiecare an despre orice oaste, vă arăt acum prin tine² că Turcul Thassule (*sic*) nu s'a întors peste Dunăre, ci strînge aici, între Chilia și Cetatea-Albă, oaste împotriva țerii Craiului. Mai la urmă nici nu sînt straja voastră năimită, nici nu sînt dator

¹ În 1518 el biruise pe Tatarii.

² Solul.

a vă da știri, mai ales cînd toate cîte vi le spun ziceți că nu sînt adevărate. Iar acum aveți în-suși adevărul înaintea ochilor.

XVII.

Petru Rareș.

(1529.)

Petru, zis Rareș, fiul din florî al lui Ștefan-cel-Mare, i-a fost adevăratul urmaș: prin istețime, prin urmărirea îndărătnică a planurilor sale, prin mărimea acestor planuri. El a stăpînit prin ginerii săi Țara-Românească și a rîvnit Ardealul, adăugînd la Ciceul și Cetatea-de-Baltă moștenite de la părintele său Ungurașul, Retegul, Rodna și chiar Bistrița.

În 1529, trei ani de la lupta de la Mohács și în același an cu expediția prin care Sultanul Soliman-cel-Măreț ocupă Buda, Petru făcu trei expediții în Ardeal. Cea de-a treia avea în frunte pe Domnul însuși și avea de scop luarea Brașovului, pe care se făcea a voi numai să-l smulgă din ascultarea lui Ferdinand de Habsburg, fratele Împăratului Carol Quintul și unul din concurenții la stăpînirea Ungariei, și să-l supuie lui Ioan Zápolya, cellalt Crai, fost Voevod al Ardealului și sprijinit de Turci. După o lungă împresurare orașul se răscumpără de peire.

În același timp, prin scrisorile ce urmează, Petru îngrozește pe Bistrițenii nesupuși.

Ediție : Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al țerii Moldovei. Dumneavoastră, credincioșii noștri în adevăr iubiți. Am auzit că prin răutatea și răscoala voastră iarăși v'ați ridicat coarneau, și nu voiți să vă supuneți nouă, și vă împotriviți Măriei Sale Craiului, și nu lăsați să între în cetatea voastră pîrcălabii noștri pe cari i-am orînduit. Și să știți deci voi, Bistrițenilor, că vom porni asupra voastră cu putere de război gătită și mare, și pe toți, cu copiii, de la cel mai mare la cel mai mic, pe unii îi vom trece prin fier și foc, și în patru părți vă vom tăia și vă vom pedepsi. Pentru că întâiu mi-ați arătat credință și apoi necredință. Și, dacă vreți să vă deslegați de mînia noastră, îndată ce veți vedea scrisorile noastre, să și primiți pe pîrcălabii noștri în cetatea voastră și în mijlocul vostru. Și să nu faceți altfel, și, apoi, de vă va spune ceva Grigore, omul nostru, în numele nostru, să-l credeți. Neamț, la săptămîna după Adormirea Maicei Domnului [22 August], anul 1529.

Dumnealor judeului și juraților Bistriței, credincioșii noștri iubiți.

XVIII.

(1529.)

Somația către Brașoveni se face astfel, din satul vecin al Prejmerului.

Ediție : Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al țerii Moldovei. Dumneavoastră prietenilor noștri cu adevărat iubiți. Am venit aici împotriva viclenilor Măriei Sale domnului Ianăș, Craiul unguresc, ca să vă supunem supt paza Măriei Sale. Ceia ce, cum văzuiū eū, nu voiți. Așa ni se pare nouă că aveți de gînd să vă hrăniți cu pietre. Să știți bine deci: noi n'am venit pe două-trei săptămîni, ci până vă vom îndupleca și vom face cum ni era voia. Și la întorsul nostru înapoi vom arde cu pară de foc această țară a Birsei, și vom lăsa țara goală și pustie. Și în primăvară vă făgăduim iarăși războiū, și iarăși vom pune să se calce în picioare sămănăturile voastre cînd vor fi crescut, pentru ca iarăși să fiți fără hrană timp de un an. Poate că voi, o prea-nebuni și proști oameni, socotiți că, fiind între pietre, pietrele puteți să le și roadeți. Ci cu atîta vă prăpădiți viața și veți rămînea în deșert, pentru că noi oprim pe Secui, supt pedeapsă, să nu vă aducă și să nu vă vîndă grîu sau altă hrană. Vom avea straja noastră adesea între ei. Deci vă îndemnăm ca, la vederea acestei scrisori a noastre, îndată să trimeteți la noi șese oameni aleși, ca să ne înțelegem, și, pe credința noastră cea bună, li vom ea drumul să se întoarcă îndărăt. Prejmer, la săptămîna după Luca Evangelistul [25 Octomvre] 1529.

Dumnealor judelei și juraților brașoveni, prietenilor noștri iubiți cu adevărat.

XIX.

(1529.)

După primirea banilor și plăcerea supunerii Sașilor, Petru se întorcea spre casă. De pe pământ moldovenesc el fulgeră o ultimă amenințare către Bistrițeni, cari avură îndată de lucru cu ostașii lui Vodă.

Ediție : Hurmuzaki, XV. la această dată.

Petru Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Moldovei. Dumneavoastră, pe cari nu vă iubim de loc. După culesul viilor, pe la 1-iu Noiembrie, merseseră cu dușmănie împotriva viclenilor Măriei Sale Craiului, Domnului nostru prea-milostiv. Dintre dânșii unii, la cari am ajuns, precum sînt cetățile Brașovul și Sighișoara, s'aū dat întâiu Măriei Sale Craiului, apoi nouă, și încă și multe orașe foarte puternic întărite. Și ne gătiam a pleca asupra voastră. Unii ne-aū întîmpinat cu vorbe ca acelea că și voi aveți în inimă și în cuget să vă supuneți nouă. Și de aceia am zăbovit acea hotărîre a noastră și am trimes la voi pe boierii noștri de frunte, Tomșa, Marele-Vistier, și Vlad, pîrcălabul de Hotin, ca să vă plecați nouă. După cum am aflat, din îndărătnicia voastră, tot vă împotriviți, și nu vreți până vă vom tăia capetele. Și să știți sigur că iarăși în curînd vom trimete oaste nouă pentru a încun-

jura Bistrița, a vă dumesnici prin foame și a ierna la voi, ca să nu iasă niciunul din voi până nu vom veni noi înșine acolo. Și cu adevărat să știți că, de așteptați sosirea noastră acolo, vom pune să vă taie pe toți, de la mare până la mic, și nimenea dintre voi nu va avea nădejde și leac. Și pe Mihaï pîrcălabul nu trebuie să-l căzniți acolo la voi, ci mai bine să-i dați drumul. Că pe calea șesului și acuma în munți să ne așteptați ca oaspete dacă nu vă veți închina nouă și nu vă veți pleca în stăpînirea noastră. Lîngă apa Bistriței, în ajunul Sf. Andrei Apostolul [29 Noiembrie], anul 1529.

Dumnealor judeului și juraților și bătrînilor Bistriței, credincioși iubiți nouă cu adevărat.

XX.

(1531.)

La 1531 Rareș se întoarce asupra Poloniei. În el ca și în tatăl său, ardea patima răzeșului pentru moșia lui pe care cu niciun preț și pentru niciun alt câștig nu înțelege a o părăsi în minile altuia.

Dar, după ce luase Pocuția. Domnul cuceritor fu biruit, la Obertyn, de soldații lui Ioan Tarnowski, închiși în tabăra lor de cară, pentru a da numai la urmă hotărîtorul asalt.

Dar Petru-Vodă nu privia această mare în-

frîngere, din care însuși se alese rănit, decît ca un întâiū, soroc de judecată pierdută. Se găti a duce mai departe gîlceava pentru pămîntul său. Innainte de luptă încă, el scria regelui Poloniei răvașe ca acestea.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl. II*¹, la această dată.

Prea-înnălțate doamne, prietene iubit. Petru Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al țerii Moldovei. Deci, ca să nu fii în nesiguranță Măria Ta, în zilele acestea am trimes omul nostru la dumneavoastră cu scrisorile noastre pentru felurite lucruri grele; care a fost oprit de Otta¹. Dar tot a îngrijit de scrisoarea noastră către dumneavoastră, și, cînd s'a cetit scrisoarea noastră, dumneavoastră ni-ați scris ce nu se cade a scrie unui Domn. Noi nu știm: ori de a fost scrisă acea scrisoare după spusa Domniei Tale, ori ca să ne înșele cu dînsa. Că adevărat țara Pocuției nu se ține de Moldova și că părintele nostru Ștefan Voevod cel Mare, Dumnezeu să-l ierte, n'a stăpînit țara Pocuției. Și mai spuî Domnia Ta că noi nu sîntem feciorul lui Ștefan-Vodă cel Mare, ci sîntem feciorul lui Bogdan Voevod, care era frate cu noi. Ci aici a scăpătat scriitorul și s'a înșelat cînd ni tăgăduiește pe părintele nostru. Și acea parte a Pocuției Ștefan Voevod cel Mare, tatăl nostru cel prea-iubit, a ținut-o multă vreme.

¹ De Chodecz, comandant în Pocuția, la Colomna.

După moartea părintelui nostru, supt Bogdan Voevod, fratele nostru, pentru sora Domniei Tale care era logodită cu dînsul, supt veșmînt de înșelăciune s'a luat de la el țara Pocuției. Ci acuma avem nevoie de țara aceia: de aceia am luat-o de la Domnia Ta, pentru că ni este ade-vărată și legiuită moșie.

Acuma noi nu voim ca Domnia Ta să ni arăți amenințări. De aceia te rugăm pe Domnia Ta ca pe un bun prieten, pentru buna vecinătate, să ni-o hărăzești, pentru că știm sigur cum că țara aceia a Pocuției se ține de Moldova: de aceia am luat-o. Iar unde zici Domnia Ta că noi am călcat tocmelile, jurămintele noastre, ci noi n'am călcat tocmelile noastre, nici jurămintele, nici n'am călcat pecetea noastră, căci n'am intrat în stăpînirile leșești ale Domniei Tale nici o jumătate de leghe, ci ne sîrguim a păstra veșnic jurămintele ce am făgăduit. Dar am auzit că Domnia Ta ai încununat pe fiul Domniei Tale în Crăia leșească și l-ai așezat în Scaunul cel crăiesc: noi cu dînsul n'am făcut până acum nici jurămînt, nici tocmeli. Și, dacă Domnia Ta socoți că acel Ținut al Pocuției nu se ține de Moldova, să trimeti Măria Ta un om, să întrebe: întâiū la prea-puternicul Împărat turcesc, apoi la chiar dumnealui Ioan Craiul Țerii Ungurești, cari vor face drept județ și dreptate între noi: a căruia dintre noi, a Țerii Leșești sau a Țerii Moldovei,

e țara aceia. Că, atunci cînd trimetem soliî noștri la Domnia Ta, magnații Domniei Tale îi opresc și nu-î lasă a merge la Domnia Ta, și pe urmă Domnia Ta ni scrii că viclenim.

Nu știm: cu știrea orî fără știrea Domniei Tale a fost scris cuvîntul acela. Dacă și Domnia Ta te îndoiești de acest lucru, trimete pe omul Domniei Tale să vadă, să cerceteze și să cetească scrisorile Domniei Tale, orî de viclenim. Și, altfel, dorim ca Domnia Ta să fii sănătos. În Bahluiū (Hirlău), 21 Fevruar 1531.

XXI.

(1532.)

Altă scrisoare, din 1532, cuprinde locuri ca acestea.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl. 1²*, pp. 64-5.

Cît vom trăi nu vom suferi să ne ia cineva în batjocură orî să ni facă pagubă...

Măria Ta să știe că, dacă trebuie să ne învoim, să ne învoim după datina creștinească și, dacă trebuie să ne batem, apoi să ne batem. Să se hotărească odată. Dar, dacă Măria Ta nu vreaî să ni dai ca despăgubire¹ țara aceasta Pocuția,

¹ Pentru cele pierdute de la Obertyn. Petru judeca iarăși ca într'un proces răzeșesc pentru moșie.

vom lua-o noi, vom trece-o prin foc; și nu va folosi nimeni, nici noi, nici Măria Ta, căci va rămînea pustie.

Nu putem să nu ne mirăm că Măria Ta nu vrei să înțelegi și că stăruî să aibi unul din Ținuturile noastre, precum ar face un om pe care un zid bun îl acopere...

XXII.

(1533.)

În aceleași forme, de drept, nu de politică, urmează, din partea lui Petru-Vodă, plîngerile și cererile în 1533. Le luăm dintr'o instrucție de sol trimis în Polonia.

Oferta de a ceda Pocuția, pe bani, e o șiretenie a Domnului ca să-și adoarmă dușmanul.

Ediție : Hurmuzaki, *Supl. I*², p. 72 și urm.

Stăpînul d-tale, după ce m'a bătut și mi-a prădat țara, nu vrea să se împace cu mine. Dar tot ar fi fost mai bine să-mi fi dăruit bucata aceea de loc ca despăgubire pentru pagubele mele cele mari,— că m'ar fi făcut astfel îndatoritul lui,— decît să-și puie nădejdea în păgîn. Că n'am auzit vre-o dată ca un cîine amestecîndu-se între sfinți să facă vre-un lucru bun. Așa și cu păgînii, că bucuria lor cea mai mare și meșteșugul lor e să încurce între dînșii pe domnii creștini...

Nu domnesc de mult, și e a patra oară de cînd văd războiul pentru Pocuția; țara asta nu face, de sigur, cheltuielile pentru dînsa și sîngele ce s'a vărsat din pricina ei. Dacă Măria Sa Craiul nu vrea să facă precum cer, să mă despăgubească în bani¹: aș face atunci pacea, de și nu se plătește. Solul Țarului tătăresc care e la mine îmi spune că Măria Sa Craiul îi dă pe an 15.000 de bani de aur și daruri de alți 5.000. Dacă Măria Sa Craiul ar face cu mine o tocmeală și m'ar cîștiga pentru slujba sa, n'ar mai trebui să dea nimic Tatarilor; Măria Sa ar putea să nu li dea peșcheșul timp de un an și, dacă ar năvăli ei în țerile Măriei Sale, m'aș sili eu din răspuțeri pentru ca, împreună cu oștile Măriei Sale Craiului, să-î punem pe fugă: ar fi o cinste și o bucurie pentru Măria Sa Craiul. Măria Sa trebuie să ție seamă că aștept cu răbdare despăgubirea pentru ce am pierdut; aștept ca Măria Sa să-și vie în minți, de și, din pricina Măriei Sale, de peste un an n'am alt sprijin decît acela pe care mi l-a dat Craiul Ianăș prin episcopul din Ardeal.

Vezi icoana asta a Sfintei Învierii pe care am jurat și jur că, dacă Măria Sa Craiul nu isprăvește cu mine, nu voi înceta și mă voi răsbuna până la moarte. Acela în care Măria Sa Craiul nădăjduiește² nu mă va împiedeca: știu eu

¹ De fapt, Rareș caută numai să-și adoarmă dușmanul.

² Sultanul Soliman.

cum și cu ce să-î astup gura! Nu-mi voiî lăsa răsbunarea și dacă lumea toată ar fi să se dărîme asupra mea!

XXIII.

(1537.)

Peste patru ani încă, lucrul nu se lămurise. La o amenințare de războiî, Rareș răspunde cu aceste mișcătoare cuvinte.

Ediție: Hurmuzaki, II, la această dată.

Petru, cu mila lui Dumnezeu Voevod și Domn, și moștean al Țerii Moldovei, ș. a. Am înțeles că Măria Ta va porni cu armele dușmănește împotriva noastră și a acestei țeri a Moldovei. Țara aceasta e a prea-înnălțatului și nebiruitului Împărat turcesc, domnul mieî cel prea-milostiv, și ni-a dat-o nouă s'î, stăpînim: să trăiască Măria Sa Împărătească! Nu știm cum am jignit cu faptele noastre pe Măria Ta. Știm că pe Măria Ta te sfătuiesc magnații din Sfat să năvălești în țara aceasta a Împăratului, și altele. Cei ce privesc la începuturi, sfîrșitul însă nu-l știî. Deci, și dacă Măria Ta ești setos de singele creștinilor, fă după voia Măriei Tale cea crăiască. Și noi sîntem cu toate puterile noastre gata, și te vom aștepta pe Măria Ta. Dumnezeu știe cui îi va

ajuta norocul, și, dacă vom fi biruiți de Măria Ta, vom fi biruiți de un prea-puternic Domn și Craiul, care cîrmuiește multe țeri. Iar, dacă milos-tivul Dumnezeu ni va fi nouă cu noroc, lucru despre care n'avem nicio îndoială și Măria Ta vei fi biruit, vei fi fost biruit de un biet Domn al Moldovei. Și mai nădăjduim că pentru apărarea țerii Împăratului va veni oaste turcească. Ce vei vrea să faci Măria Ta, fie pe placul Măriei Tale! Măria Ta știi tainele inimii Măriei Tale: ce e de făcut. Din tabără, în ajunul Sf. Iacob Apostolul [24 Iulie], de la Nașterea lui Hristos 1537.

Măriei Sale domnului domn Sigismund, ș. a.

XXIV.

(1537.)

Tot odată, el amenință pe rege astfel dacă s'ar încumeta să-i calce hotarul moșiei celei mari și vechi.

Ediție: Hurmuzaki, II, p. 148.

Ci noi din partea aceasta a țerii Măriei Sale Craiului am fost și sîntem de apărare, ca un scut, și de spre Tatarî, și de spre Turcî. Ci Măria Sa socoate toate acestea drept un lucru de nimic. Într'o zi i-am putea face Măriei Sale și țerii Mă-

riei Sale mai multă slujbă credincioasă de cit e vrednică bucățica aceia de pământ. Mulți ani de zile știm că Măria Sa nu va lua nicio roadă din țara aceia. Deci, dacă Măria Sa nu ni va da după dorință acea țară, nu voim să mai cerem de la Măria Sa; fie pe placul Măriei Sale. Că, dacă va veni cu dușmănie în această țară a Moldovei, știm că se vor face mari pustiri în țara noastră. Ci nădăjduim în Dumnezeu ocrotitorul că ne va ținea veghetori și, cu ce măsură a măsurat Craiul, i se va măsură îndărăt. Cît va fi stricat cu fier și foc, îndoit i se va strica țara Măriei Sale, cu fier și foc, de Turci și de Tatarî. Cînd va intra Măria Sa în această țară a Moldovei, de altă parte va avea pe Tatarî în Crăia Sa.

XXV.

(1540.)

Fugar în Ardeal, Petru se văzu de la o vreme împresurat în cetatea lui a Ciceului de către oamenii «Craiului Ianăș», care nu voia să sufere de la Turci din pricina acestui oaspete. Cu scrisori alcătuite în sîrbește de Doamnă-sa, odrasla de Despoți Elena-Ecaterina, Petru merse deci, prin Caransebeș, la Poartă, avînd cu el numai pe secretarul Grigore Rosenberger, de la Cotnari, și cîțiva casnici. De acolo, după cîteva luni, cînd

istețimea lui își deschisese în de ajuns noul drum către Domnie, scrie el, adevărat fiu al celui nebirit, către Bistrițeni.

Ediție: Hurmuzaki. XV, la această dată.

Petru, cu mila lui Dumnezeu Voevod și moștean al Moldovei. Închinăciunea noastră cu toată prietenia noastră s'o știți întâiu. Jupine Toma, ni-ar plăcea să aflăm de la d-ta de sănătatea d-tale. Să știți că noi sîntem la Țarigrad, bine sănătoși, slavă Domnului, și ținuți bine și în cinste de Măria Sa Împăratul și de Vizirî; nu ni lipsește nimic, slavă Domnului. Dacă lucrul zăbovește, trebuie să fim cu răbdare. Ci nădăjduim în Dumnezeu și apoi în Măria Sa Împăratul, că lucrul se va schimba în curînd, și altele. Să știți, dragă jupine Toma, că am dat lui Toader acestuia scrisori la dumnealui judele și la Sfat, și mai ales la dumneata: să vă sîrguiți și să găsiți cale, cu dumnealui judele și Sfatul, ca să aflați deplin cum îi merge Doamnei noastre și copiilor, și, cînd veți afla aceasta, să îndemnați pe Toader a se întoarce cu răspuns la noi unde va auzi că sîntem. Dacă însă n'ar voi s'o face, vă rugăm ca nici într'un chip să nu fie slobod a merge în Moldova, nici aiurea, că e peste voia noastră, de și pe nimeni nu-l ținem și nu-l vrem cu sila, ci și-a călcat jurămîntul și făgăduiala cea mare. Vă mai rog pentru cal, să vă sîrguiți cu el. Și ce veți

putea face bine femeii și copiilor, cu hrană și alte lucruri, tot va fi plătit... Nădăjduim în Dumnezeu că vom fi ce am fost, și mai mult decât atîta, și vom plăti tot pe tocmai. A scrie mai mult nu ni-a dat vremea. În Țarigrad, Miercuri spre Sîmpietru, anul 1540. D-sale jupînului Toma Boldorffer, la Bistrița, bunului nostru prieten.

XXVI.

(1541.)

În toiu iernii următoare i se împlinise visul: era Domn numit de «Împăratul» său păgin și stătea gata să treacă Dunărea cu Turcii ce i se dăduseră împotriva Domnului ridicat de boieri, Alexandru-Vodă Cornea, după ce Domnul turcesc, Ștefan Lăcustă, fusese omorît de dînșii. El se lăuda că Turcii îi vor da înapoi acea Tighe, acele părți ale Bugeacului, luate de dînșii la scoaterea lui în 1538 și pentru pierderea căroră sîngerase în cetatea din Suceava bietul Lăcustă «fiu al lui Ștefan-cel-Mare».

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru, din mila lui Dumnezeu Voevod și drept moștean al Moldovei. Închinăciune. Să știți mai întăiū, dumneata jupîne și bun prietene, că am dori să aflăm de sănătatea d-tale. Așijderea să știți că, din mila lui Dumnezeu, sîntem bine sănătoși, și celelalte. Îți dau de știre că atotputer-

nicul Dumnezeu cu mila lui dumnezeiască a făcut așa că nebiruitul Împărat, prea-milostivul nostru Domn, și prea-luminații Viziri, îndurătorii noștri domni, ni-au dat iarăși Moldova, țara noastră, tocmai așa cum am ținut-o, și asemenea și în Ardeal ce am ținut mai înainte. Și a dat cu noi 3.000 din Curtea Sa, Spahii și Ieniceri, și altă mulțime de oaste mai e la îndemână, de ni va fi de nevoie. Și am plecat cu cinste mare de la Măria Sa Împăratul la 23 Ianuar, și nădăjduim a fi cu ajutorul lui Dumnezeu în Suceava... Pe viitor îngrijiți-vă, mă rog, jupînilor, de calul meu¹ cu sîrguință. De ne va lăsa Dumnezeu să trăim, vă vom răsplăti. Și ce vă va spune omul nostru, dați-i crezare, și aveți-l în grijă. Am aflat că ne-au făcut morți, și Dumnezeu ni va mai da zile de viață. Dumnezeu să vă păzească. Silistra, la vadul Dunării, 28 Ianuar 1541.

Dumisale Toma Boldorffer, în Bistrița, bunului nostru prieten.

XXVII.

(1544.)

Dar părțile smulse de Turci din trupul Moldovei nu mai fură date îndărăt. Tributul fu crescut. Fiul lui Petru-Vodă, Ilie, merse la Con-

¹ Murgul, «Peyloo», pe care nu-l uită în scrisorile sale, avîndu-i grija mai mult decît a Doamnei și coconilor domnești.

stantinopol ca ostatec. Straja de Turci păzia toate mișcările hainului din 1538.

Deci, cînd Rareș află că o mare oaste creștină, avînd în frunte pe marchisul Ioachim de Brandenburg, vine să iea lui Soliman-Sultanul Buda și Ungaria de curînd cucerită, el dădu tot ce avea la el, bani, boi de hrană și făgădui a vinde pe «Împăratul nebiruit» și a-l da în mîinile creștinilor. Solul trimes de el, Iacob Fischer, vorbește astfel marchisului.

Ediții: Iorga, *Acte și fragmente*, I, pp. 108-10; H. Traut, *Kurfürst Joachim von Brandenburg und der Türkenfeldzug vom Jahre 1542*, Gummersbach, 1892, p. 104, nota 1.

1. Voevodul arată Măriei Voastre Electorale închinarea Sa și dorește mult noroc și biruință Măriei Tale și la toată Creștinătatea.

2. Vă dă de știre că are veșnic ștafete că Împăratul turcesc nu vine anul acesta însuși, ci va trimete 10.000 de oameni din cea mai bună oaste a lui spre a scăpa Buda și Țara Ungurească. Anul acesta, nu mai poate să trimeată altă oaste și, dacă-i va fi învinsă aceasta, poate intra oricine în voie bună la Turci: puțină nădejde mai este pe urmă. Doi Pași duc oastea: li-a spus numele Voevodul, dar aducătorul [Iacob Fischer din Viena] le-a uitat.

3. Sfatul Voevodului este să nu vă împrăștiați aice, ci cu sîrguință să căutați a prăpădi și izgoni această oaste turcească, și anume de acum

până la Paști să se isprăvească. Turcul se gătește foarte bine, lucrează iute, unde poate, cu protivnicii lui și-și potrivește lucrurile pentru ieșirea într'acoace. În toate țerile și-a și chemat ostașii și li-a poruncit alor săi să vie înarmați.

A scris și Voevodului și celuiilalt Domn romîn¹ ca și ei cu toată puterea și gătirea să plece, și ei înșii să meargă cu oastea. Vrea să piardă, nu numai Țara Ungurească și Austria, ci toată țara Nemțească.

Și, cînd va fi gata, vrea să înceapă războiul cu 800.000.

4. Cînd va veni Voevodul însuși cu oastea sa, va face tabără deosebî, pentru ca să afle gîndul și planurile Turcilor, și va face cunoscut orice veste Măriei Tale Electorale și creștinilor.

Și, de va ajunge la luptă, așa se va purta, că vor avea creștiniî de dînsul bucurie, și va fi spre toată îndatorirea cuvenită, deși are la Turci ca ostatec un fiu pe care a trebuit să li-l trimeată, și cu toate că l-aŭ părăsit creștiniî față de Turci și de Craiul leșesc. Totuși el vrea să rămîie împreună cu creștiniî, și are nădejde să li poată sluji mai mult decît alții.

Cînd, acum patru ani, a fost gonit de Turci, a fugit pentru siguranța sa la Unguri în Ardeal, cari și ei i-aŭ făgăduit ajutor, dar nu și-aŭ ținut

¹ Radu Paisie.

credința, — că el a adus la ei 200.000 de florinți și i-a cheltuit acolo: apoi l-a dat pe mîna Turcilor.

5. Ce vrea Măria Sa să-i poruncească ori să caute la el, s'o facă numai cu puțină solie, fără a bate la ochi, ca să nu se bage de seamă.

7. Se roagă, dacă se va vorbi de el față cu Ungurii, să nu-l laude, căci nu se încrede în Unguri și nu prea voiește ca pentru aceasta să fie pîrît Turcului.

8. Proviant și vite, mai ales boi și vaci, dă bucuros din țara lui, dar, ca să nu se bage de seamă, să le scoată prin Rusia și Țara Leșească.

9. Sfătuiește să nu se împrăștie această oaste. Dacă e de nevoie, se poate potrivi iernatec în Ardeal.

XXVIII.

Radu de la Afumați.

(1544.)

Dintre contemporanii munteni ai lui Rareș, unul singur se ridică la o însemnătate războinică. Radu, de la Afumați din Ilfov, fiu al lui Radu-cel-Mare, se desface prin biruințele lui din vălmășagul de Domni cari trag la dînșii, sfășiind-o, biata purpură bizantină contrafăcută a lui Neagoe. Mormîntul lui din Argeș, unde i se primi trupul ca al ginerelui ctitorului, e pecetluit cu chipul său de luptător încununat, ținînd buzduganul în mîină, și cu amintirea tuturor luptelor în care a biruit

orî a fost învins. Nu se pomenește însă și cruda lui ucidere, împreună cu moștenitorul, în cuprinsul sfînt al unei biserici, la Rîmnicul de lîngă Olt.

În scrisoarea ce urmează, el arată cum un concurent și presupus frate, Bădica — domnește: Radu —, atras în cursă de Turci, a perit cu țeasta sfărîmată de dînșii.

Ediție: Bogdan ¹, pp. 172-3, no. CLXIX.

Din mila lui Dumnezeu și cu ajutorul Domnului nostru, al Înnălțimii Sale Craiului, noi, Domnul întregii Țerii-Românești, scriem cinstiților și bunilor noștri prieteni și de aproape vecini, județului și celor doisprezece pîrgari din Brașov, și multă sănătate vă poftim d-voastră. Și după aceasta vă dăm în știre d-voastră: d-voastră știți cum s'a întîmplat înaintea vreme cu această Țară-Românească, că mai întăiū a venit Vladislav Voevod în țară, iar asupra lui s'a ridicat Bădica Voevod ca să fie Domn în Țara-Românească, și a trimes pe boierii la Poarta împărătească, să-i aducă steag și pace. Și-i aduseră Turcii steag. Dar, cînd era să-și primească steagul în mîină, Turcii i-aū luat steagul și i-aū tăiat capul, și împreună cu el aū tăiat și zece boierii. Și pe locul acela și în aceiași vreme aū zis Turcii oștirii: „mergeți unde se află Domnul vostru Radu Voevod care e dincolo de plaiuri, fiind că el vă este Domn, și Împăratul lui i-a dat Țara-Românească, să fie Domn [într'însa].

Și vedeți voi acest steag? El este al lui Radul Voevod cel de peste plaiu“. Astfel auzis Turcii. Dar noi nu-i credem pe ei, căci Turcii sînt șireți și necredincioși, și nu-i credem.

Deci mă rog de d-voastră, trimeteți-mi oaste în ajutor, cît vă este cu putință; dar în taină, căci vreaș s'o așez la o parte și să văd dacă Turcii vor într'adevăr și cu gînd bun să ni aducă pace și steag, sau dacă nu cumva vor să lucreze cu șiretenie și cu gînd să piarză Țara-Românească și să se apropie de țara Înălțimii Sale Craiului și a d-voastră, ca s'o prade. Pentru aceasta noi trebuie să avem cu ce să ne apărăm și cu ce să ne batem cu ei, ca să ne apărăm și să nu ne dăm Turcilor. De aceasta vă rog pe d-voastră, și Dumnezeu să vă înmulțească anii d-voastră. Scris în Tîrgoviște, Ianuar 27.

Iar d-voastră bine să vă pregătiți și să vă păziți, și să aveți oastea gata.

XXIX.

Iliaș Rareș.

(1546.)

Urmașul lui Petru-Vodă, fiul său Ilie, care era să-și piardă numele cel bun turcindu-se, pentru care faptă, mai rea decît oricare în judecata contemporanilor, pomenirea lui se șterse cu mînie din

cărți și de pe piatra inscripțiilor, începe Domnia sa scriind Bistrițenilor aceste rînduri mîndre.

Ediție : Hurmuzaki, XV, la această dată.

Iliaș, cu mila lui Dumnezeu Domn și drept moștenitor al țerii Moldovei, și celelalte. Dumneavoastră prietenii și vecinii nouă iubiți cu adevărat. Sănătate cu toată priința. A venit la noi un zvon nu tocmai plăcut, ceia ce nu se cuvine unor vecini buni, dacă lucrul e așa, și anume că după răposarea părintelui nostru, d-voastră, strîngînd oaste, voiți a năvăli în satele noastre rod-nene și a le înstrăina de la noi. Ceia ce nu se poate. De v'a sfătuit cineva pe d-voastră la aceasta, rău v'a sfătuit: nu trebuie să-l ascultați; e un amăgitor, și celelalte. Acuma părintele nostru a trecut dintre cei vii, — al cărui suflet să fie în sînul lui Dumnezeu și pomenirea lui binecuvîntată! De oare ce însă Dumnezeu Sfîntul ne-a ales, și boierii a toată țara noastră, cu voia Măriei Sale Împăratului, ca Domn, astfel ne vom sîrgui a ne purta, noi și ai noștri, și a apăra averea noastră și a o păstra, ca și părintele nostru; ba încă s'o și adăugim! În sfîrșit vom griji a ținea bună vecinătate cu toți; dar, dacă va încerca vre unul lucruri ca acelea ce nu se cad, trăiesc încă ostașii țerii noastre! Voim să ținem Ținutul părintelui nostru: bunilor bun li vom fi, dar totdeauna dușmanilor noștri ne vom împo-

trivi. Altfel, să fiți d-voastră sănătoși. Suceava, 6 Septemvrie, anul Domnului 1546.

Dumisale domnului Matiaș Szász, jude al cetății Bistriței, și juraților, prietenii și vecinii ai noștri cu adevărat iubiți.

XXX.

Pătrașcu-Vodă cel Bun.

(1556.)

De la Pătrașcu, tatăl lui Mihaï Viteazul, blind Domn care nu trăiește în Scaunul țerii decît prea puțină vreme, dar avu mîngîierea că i se vor coborî rămășițele în pămînt creștin și românesc, avem acest raport către Sultan, care — chiar ținîndu-se seamă de formele stilului oriental, impus în legăturile cu Țarigradul, — vădește o adîncă umilință.

Ediție : Hurmuzaki, II, la această dată.

Înnălțatului Emir Sultan Soliman-Han. Celui de la Răsărit pînă la Apus supt soare singur Împărat al Împăraților și Domn peste toți Emirii cei mari, Înnălțatului Sultan Soliman-Han.

Mă închin smerit Măriei Tale Împărătești. Apoi M. T. I. vei fi înștiințat, cu privire la slujba ce mi-ai poruncit M. T. I., să mergem cu tabăra în Țara Ungurească pentru paza feciorului lui Ianăș.

Craiū, că eū, robul M. T. I., mulțămît din toată inima să slujesc pe M. T. I., am trimes îndată oastea mea la timpul cuvenit în acel loc unde se afla Crăiasa cu fiul ei¹. Apoi eū, robul M. T. I., am mers însuși, cu toată tabăra mea ce aveam, și am trecut prin Țara Ungurească și am ajuns lângă munții cari despart hotarele Țerii-Ungurești și Moldovei. Și, venind Crăiasa și fiul ei, de acolo apoi i-am dus cu cinste mare până în Ardeal și i-am pus în Scaun în cetatea Clujului, cu mila M. T. I., și i-am dat în mîna acelor domni unguri și a celor din țară. Și toți s'aū umilit și aū jurat a fi robi ai M. T. I. și a sluji cu credință fiului Craiului Ianăș. Acuma eū, robul M. T. I., m'am întors și sînt în țara mea pe care mila M. T. I. mi-a dat-o. Cuvintele ce am vrut să le spun și să le arăt M. T. I., le-am spus lui Hasan-Ceauș, robul M. T. I., care a fost cu mine în slujba M. T. I. El va spune mai cu de-amănuntul M. T. I. Și ce alta se va întîmpla, M. T. I. va afla cu alt rob al său, Ohur-Ceauș. De aceasta înștiințez pe M. T. I., ca robul pe Domnul său. Dumnezeu să înmulțească zilele și anii M. T. I. în veac mult. Scrisă la 4 Noiembrie 1556.

Robul și noroiul de supt copitele [calului]
M. T. I.

*Io Pătrașcu Voevod și Domn
al Țerii-Românești.*

¹ Regina Isabela, văduva lui Ioan Zápolya și fiul ei Ioan-Sigismund, de mult adăpostit în Polonia, de unde și venise regina.

XXXI.

(1555-7.)

Grija de Creștinătate, dorința de a veni ceasul cînd i-ar putea ajuta, setea de răsbunare pentru atîtea suferinți și înjosiri însuflețesc însă o scrisoare, tot de pe atunci, către Brașoveni.

Ediție : Bogdan ¹, pp. 196-8. no. CXCII.

Din mila lui Dumnezeu Io Petrașcu, Voevod și Domn. Scriem Domnia Mea cinstiților și bunilor noștri prietenii și de aproape vecinii și frați, lui Hanăș Begner județului și celor doisprezece pîrgari din Brașov, și multă sănătate cu dragoste vă poftim d-voastră. Și, după aceasta, vă dau de știre d-voastră, pentru cărțile și vorbele ce mi-ați trimes d-voastră prin omul d-voastră Dobre, că toate pe rînd și bine le-am înțeles Domnia Mea: întăiu, ca să dăm de știre și Sibienilor despre lucrurile cinstitei Porți, cum v'am dat și d-voastră. Să știți d-voastră că li-am dat și lor de știre, ca și d-voastră. Apoi m'ați înștiințat pe Domnia Mea că ați trimes d-voastră și la Înălțimea Sa Craiul, să vă dea răspuns; cînd v'a veni d-voastră răspunsul de la Înălțimea Sa Craiul, d-voastră să vă adunați și să faceți sfat; d-voastră sînteți doar oameni înțelepți și cuminți! Și să tocmiți cum vă va fi bine, și d-voastră și nouă; căci d-voastră

știți bine cât de mare-î puterea Împăratului și cine poate sta împotriva lui. Căci, de vă va birui pe voi și țara d-voastră, nu va mai fi niciun Domn și niciun Crai acolo, în țara de sine stătătoare a d-voastră, ci vor fi prin toate cetățile Turci, și vom peri, noi, amîndouă aceste țeri creștine. Și să știți d-voastră adevărat că eu credința și frăția ce am legat-o cu d-voastră nu vreaș s'o rup cu niciun chip, ci vreaș s'o țin și până la moartea Domniei Mele. Și mă voiș sîrgui a vă sluji cu dreptate d-voastră, cât îmi va sta în putință Domniei Mele. Și nu veți avea d-voastră nicio greutate de spre partea Domniei Mele, afară doar de ar veni asupra Domniei Mele vre-o mare nevoie de silă de la Poartă, ca să vin — Doamne ferește — Domnia Mea cu oaste asupra capului d-voastră. Și, atunci chiar, nu voiș sări nici de cum, până nu voiș vedea Domnia Mea mare foc pe umeri Domniei Mele. Iar, dacă vom vedea mare greutate și foc de spre partea Turcilor, ce va fi să facem atunci, să știți că altfel n'am putut face. D-voastră știți că noi sîntem în mîna Turcilor, — dar vă vom da și atunci de știre d-voastră. Și, iarăș, vă daș de știre d-voastră, că aș fi dat drumul Domnia Mea lui Muhup-Ceauș să vie la d-voastră, dar Domnia Mea așteaptă răspunsul ce trebuie să vie de la Înnălțimea Sa Craiul; să-mi dați de veste d-voastră, să știș și Domnia Mea. Și apoi să știți d-voastră că va veni

acum în curînd un Ceauș mare de la Împăratul și că, răspunsul ce-l va aduce, Domnia Mea despre toate vorbele cîte le voiî înțelege, vă voiî da și d-voastră de știre. Aceasta vă daî în știre d-voastră, și toate cîte vă spune omul d-voastră, Dobre, de la noi către d-voastră, toate să i le credeți, că sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeu să înmulțească zilele și anii d-voastră; amin. Scris în Maiî 23.

XXXII.

Alexandru-Vodă Lăpușneanu.

(1566.)

Un alt Alexandru Lăpușneanu decît cel obișnuit răsare înaintea noastră din scrisorile domnești care vorbesc de dorul ce are Doamna Ruxanda de a mînca prune și cireșe din Ardeal, de meșteri de bere și de pîne, de doftorul de ochi care trebuie pentru a le cui pe bolnavul Voevod. Acestăalt chip, omenesc și pașnic, samănă mai bine cu acela pe care ni-l dă și cronică slavonă a timpului.

Uciderile apar în a doua Domnie, după usurdarea lui Despot și a lui Tomșa, cînd erau trădători de pedepsit și viitoare trădări de împiedecat. Aceiași cronică slavonă (a lui Azarie) lămurește măcelul boierilor astfel:

«A adunat pe vrăjmașii cari puseseră la cale înșelăciunile de mai nainte și pe boierii necredincioși, și pe toți i-a dat morții nemilostive.

«De atunci s'a potolit furtuna cu valurile mari,

și peste Marea vieții plutia fără turburare; căci duhul lui Dumnezeu sufla drept, ca boarea cucernicieii.»

Și Ureche însuși, de și înrîurit de ideile Renașterii cu privire la «tiranii», se inspiră de sentimentele contemporanilor Lăpușeanului, sătui de neastîmpăr boieresc, cînd scrie aceste rînduri către Bistrițeni:

«Alexandru-Vodă, dacă s'aŭ curățit de toată grija den afară..., aŭ vrut să se curățească și de vrășmașii săi din casă, pre cari își prepusesse el că pentru vicleşugurile lor fu scos din Domnia de 'ntîiŭ.»

Totuși în această pătimașă scrisoare pentru pedepsirea nemiloasă a celor amestecați în încercarea lui Sava, poreclit Mîzgă, care însă ca viitor Domn își zicea: Ștefan-Vodă, întîlnim pe vechea noastră cunoștință, vărsătorul de sînge.

Ediție: Hurmuzaki, XI, Adaus, la această dată.

Alexandru, cu mila lui Dumnezeu Voevod și drept moștean al țerii Moldovei, și celelalte.

Dumneavoastră prietenilor, vecini iubiți nouă. Sănătate și izbînda tuturor celor fericite. De cîteva ori în vremea trecută s'aŭ ridicat niște lotri din Ținuturile și încunjurimile voastre, cari aŭ luat calea către țara noastră ca să ne tulbure pe noi și Domnia noastră. A căroră căpetenie a fost unul căruia-i zic Sava și cu alți lotri, de o seamă cu el. Pe cari cum i-am simțit, în clipa aceea am scris oaste și mulțime mare ca să ne împotrivim acelor vicleni. În sfîrșit, după ce s'aŭ luptat cu ostașii

noștri acei lotri, aū perit mișelește; mulți dintre ei aū fost uciși în munți și înnecați în ape, iar alții aū fost aduși vii în târgul nostru în Iași; dintre cari pe mulți am poruncit să-i taie și să-i ucigă, iar pe alții, tăiați în patru bucăți, să-i bată în frigare, căci erau toți oamenii așa de primejdioși; iar pe cîtiva dintre ei îi ținem încă vii. Iar doi din cei prinși s'aū găsit a fi din cetatea voastră a Bistriței, cari, în conștiința lor, la ceasul morții, aū mărturisit de față cu toți sftnicii și boierii țerii noastre că ei aū venit cu voia și cu învoirea voastră, ca să ne tulbure pe noi și Ținutul nostru; al căror gînd rău Dumnezeu l-a depărtat și în nimic l-a prefăcut.

Ne mirăm pentru ce cuvînt ați îndrăznit a încerca d-voastră acest lucru, cînd știți că avem pace și jurămînt și tocmeală veșnică cu Măria Sa Craiul, pentru ca și Domnia Lui și a Noastră să fie în pace de o potrivă, veșnic, cu prietenie de amîndouă părțile. Dar poate că vă e greu d-voastră că am închis calea prin munți către cetatea d-voastră; ceia ce am făcut-o cu acel gînd, ca să ne putem feri de cursele unor lotri ca aceia (cari acuma, cu ajutorul lui Dumnezeu, aū căzut în mîinile noastre). Dar nici într'un chip n'am putut face să nu ne supărați. Că trimeteți asupra noastră și a țerii noastre pe cei mai scîrboși dintre lotri; ceia ce nici într'un chip nu trebuie să faceți. Aduceți-vă aminte că trăiesc în țara și Domnia noastră ostașii cari odată vă căzniau cu

încunjurare, de mai că erați aduși a peri de foame și de sete, închiși în cetatea voastră. Dacă ostașii aceia bătrini ai țerii noastre, cari făceau lucruri ca acestea, au încetat din viață, dar trăiesc fiii lor viteji, cari pot face multe lucruri mari. Noi totdeauna am fost și sîntem iubitori de pace; ci voi, din potrivă, ați vrut să ne tulburați pe noi și Ținutul nostru cel bine liniștit și pașnic.

Ci vă sfătuim a căuta în tot chipul să țineți prietenia cea veche. Că fără îndoială pentru acest lucru vom ruga de ajutor și vom întreba pe prea-puternicul și nebiruitul Împărat al Turcilor, domnul și binefăcătorul nostru prea-milostiv. Și, orice lucru rău veți unelti, în capul vostru o să cadă. Despre toate acestea să ni dați d-voastră răspuns cît mai iute prin cărți. Și să fiți sănătoși și fericiți. În tîrgul Iași, zi 'ntăiū Iulie, anul Domnului 1566.

După porunca Voevodului însuși:
Ștefan din Dej, pisarul Domnului.

Vă rugăm stăruitor pe d-voastră să vă sîrguiți întru aceia ca pe lotrii scăpați, mai ales pe cel căruia-i zic Sava și pe Ungurean Sulgerul și pe Mihaî Bence să-i trimeți la noi pe ascuns; iar pe Ioan și pe Lupu, frații Ungureanului, să-i uci-deți acolo. Și, dacă veți face aceasta, vă vom fi mulțamitori.

Dumnealor judelui și juraților și celorlalți sfetnici ai cetății Bistriței, și celelalte, domniū, prietenii noștri iubiți, și celelalte.

XXXIII.

Ioan-Vodă Despot.

(1561.)

De la aventurierul grec Vasilic Eraclide, urmaș, de o potrivă de închipuit, al lui Hercule deci, al Despoților sîrbești, al «marchisilor» de Naxos și Paros, ba chiar al lui Ștefan-cel-Mare —, arăta și o biserică înălțată de tatăl său! —, avem multe scrisori. Unele sînt numai exerciții de savantă retorică latină. Altele însă cuprind în ele viață, patimă și unele elemente de ideal firești la un om al Renașterii, cu gîndul la vechi tradiții și la putința unei glorii nouă.

Odată el poruncește, în tonul unui moștenitor care a răbdat prea mult, să i se prindă numitul Alexandru (Lăpușneanu), usurpator al Moldovei sale.

Ediție: Hurmuzaki, II, p. 392.

Ioan Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Moldovei, sănătate ție, Iacove Bole, staroste, credinciosul nostru. La primirea scrisorii noastre de față, îndată, fără zăbavă, vei călări cu oastea ta la ținutul Dunării, și cu obișnuita-ți sîrguință vei încerca să prinzi pe acel ticălos de Alexandru și pe tovarășii săi, și mi-l vei trimete viu sau mort, și nu-ți va lipsi mila noastră. Și mîngîie pe oamenii aceia din partea mea. Dacă Dumnezeu atotputernicul îmi va fi într'ajutor, voiți primi bine pe toți tovarășii lui Alexandru; dacă vor

veni să mi se închine, pe toți îi voi ierta și-i voi primi în mila mea. Dar, de vor fi îndărătnici, îndată vor fi pedepsiți pentru greșelile lor. Așa să știi. Dat în Iași, la 30 Noiembrie 1561.

XXXIV.

(1561.)

Ceva mai târziu el chiamă pe boieri, urmași ai Romanilor, la înnoirea măririi străbune prin luarea, de care părea să garanteze, a Bugeacului, a Terii-Românești — rîvnia și la Ardeal —, ba chiar a foastei Împărății bizantine.

Ediție : Hurmuzaki, II, pp. 415-6, no. CCCLXVI.

Io Despot, din mila lui Dumnezeu Domn al Moldovei lui Ioan Stroici¹ și la alți boieri de cinste, sănătate. Apoi să știți cu toții de obște că dorința mea nu e alta decît să slobozim această țară de tiranie și s'o aducem în stare bună, cum a fost odată, pe vremea prea-luminaților miei înaintași. V'am scăpat de tiranul cel mare și de Voevodul de neam prost, care nu se sătura să verse sîngele vostru și să-și însușească averile voastre, și vă făcuse pe toți robi ai lui, cu soțiile și feciorii voștri. Eu sînt departe de gîndul de a stăpîni în acest chip. Întăiu eu sînt Domnul

¹ Vistiernicul și favoritul lui Despot.

vostru cu drept de moștenire și nu sînt de neam prost, și vă iubesc ca pe fiii și frații miei, și fiii voștri și averile voastre vreaŭ să nu fie supărați de nimeni. Sînt creștin și nu voiŭ găsi plăcere niciodată să vărs sîngele creștinilor; nu vreaŭ să dați bir nimăruia, nici să vă învoiți a fi supărați de nimeni. De la voi nu vreaŭ alta decît să fiți credincioși cu totul și ascultători. Și aceasta va fi mîntuirea voastră. Pentru că gîndul mieŭ nu e altul decît să fac ca Dunărea să fie hotarul țerii mele a Moldovei, și să mă războiesc zi și noapte cu necredincioșii și blestemații de Turci. Întru care nădăjduiesc în Mărirea lui Dumnezeu, prin rugăciunile tuturor sfinților și îngerilor și arhanghelilor, cu voi, vitejilor și neam războinic, ce vă coboriți din vitejii Romani, cari aŭ făcut să tremure lumea, și vouă nu v'a lipsit și nu vă va lipsi inima de a face orice faptă slăvită, ci numai era lipsă că n'avătați Domnul vostru născut, care să vă călăuzească la fapte de cinste. Acuma, fiilor și fraților prea-iubiți, Domnul Dumnezeu nostru și-a adus aminte de noi și m'a pus în Scaunul părinților miei, de unde cu voi, cum zic, și cu ajutorul și ocrotirea ce voiŭ avea de la prea-nebiruitul Împărat Ferdinand, Domnul mieŭ prea-milostiv, nădăjduiesc în puțină vreme a dobîndi iarăși locurile Moldovei mele, pe care le ține păgînul: adecă malul Dunării, și nu numai acelea, dar și Țara-Românească și apoi toată.

Țara Grecească. Și nu e nicio îndoială că vom avea ajutor și ocrotire de la toți Domnii creștini, pe Mare și pe uscat, împotriva dușmanului de obște, și totdeauna cu ajutorul lui Dumnezeu vom avea biruință împotriva lor cu veșnica vărsare a singelui lor. Și cu aceasta ne vom face cunoscuți lumii întregi ca adevărații Romani și coboriți din aceia, și numele nostru va fi nemuritor, și vom fi iarăși icoana părinților noștri cari s'aũ lăsat apoi pradă lupului, cu atîta rușine înaintea lumii întregi.

Aceasta e ce am voit să vă spunem și ce doresc de la voi. Rudelor și slugilor lui Alexandru-Vodă la toți li dau iertare îndată ce vor veni să mă slujească credincios. Așa să știți.

XXXV.

Bogdan Lăpușneanu.

(1570.)

Urmașul Lăpușneanului, mort aproape orb și poate otrăvit, fu copilul Bogdan, călăuzit de mamă-sa Ruxanda, fiica lui Petru Rareș, și de doi boieri. Până ce într'o zi scăpă, prin moartea mamei, de această epitropie și prinse a hoinări, după nevastă și cumnați, în Polonia, unde un pețitor refuzat îl răni ca răsbunare, dînd prilej Turcilor a pune un Domn din Constantinopol.

Ediție : Hurmuzaki, XV, la această dată.

Bogdan, din mila lui Dumnezeu Voevod și adevărat moștean al țerii Moldovei, și celelalte. Dumneavoastră prieten, vecin nouă cu adevărat iubiți. Sănătate și izbîndă a tuturor celor fericite. Am primit scrisorile d-voastră pline de iubire, în care ni dați de știre că a fost prins, prin sîrguința și răbdarea d-voastră, un lotru pribeag care se zicea pe nedrept Ștefan Voevod, a fost prins și trimis la Măria Sa Craiul. Ceia ce ni este foarte plăcut: că d-voastră, pentru plăcerea noastră, ați făcut aceasta cu hotărîre. Și vă rugăm cu stăruință ca și de acum înnainte să rămîneți în iubirea noastră și prietenia începută. Iar, unde se va înfățișa prilejul, și noi sîntem gata a vă face pe plac d-voastră întru toate. Prin acestea voim ca d-voastră să fiți în cît mai bună sănătate. Din tîrgul Sucevei, 16 Maiu, anul 1570.

După însărcinarea lui Vodă însuși:

Ștefan din Dej.

Dumnealor judelui și celorlalți pîrgari jurați ai cetății Bistriței, domni prieten, vecin nouă cu adevărat iubiți, și altele.

XXXVI.

Ioan-Vodă cel Cumplit.

(1572.)

Cumplitul Ioan-Vodă, fiul lui Ștefăniță, dar fost giuvaergiu în Constantinopol, după ce se însurase la Moscova și lăsase acolo, cu soția, un

fiu Petru, pe care era să-l iscălească, crezîndu-l încă viu, în cărțile sale domnești, — nu apare în scrisori așa de crunt cum l-au zugrăvit clericii pe cari i-a despoiat, fugărit și ars pentru a se înfrupta din banii lor și a plăti lefile ostașilor cu simbrie, chemați pentru a-i apăra Scaunul și viața. Acelă care în curînd era să se ridice astfel asupra Turcilor pentru că-i cerea cît nu credea să poată da, acela care era să străbată prădînd Bugeacul, cu cetele Cazacilor săi năimiți, ca să piară apoi după capitulația de la Roșcani, rupt de patru cămile, începe vorbind Bistrițenilor de mila «puternicului Împărat» păgîn.

Ediție : Hurmuzaki, XV, la această dată.

Vă dau aceasta de știre ca bunilor noștri vecini că puternicul Împărat ne-a așezat în țara noastră, și acum sîntem aici cu voia lui Dumnezeu. Înțelegem că ați fost buni vecini cu Domni d'innaintea noastră, și noi dorim ca și cu noi să fiți cu bună vecinătate, fiindcă aceste două țeri, Moldova și Țara Ungurească, sunt supt stăpînirea puternicului Împărat, și Ștefan Báthory, Domnul vostru, e ruda noastră și Domnul nostru cel bun. De aceia vă vestim că în țara noastră puteți îndrăzni să veniți slobod ca în timpul Domnilor de innainte, să aduceți vite și voi în țara noastră și să luați vitele de care aveți nevoie. Și săracii noștri, cînd merg în țara voastră, să umble în pace printre d-voastră. După acestea ce va spune această slugă credincioasă a noastră,

Mateiū, cu cuvintele noastre, d-voastră să-i credeți. Vă dorim sănătate de la Domnul Dumnezeu. Această scrisoare s'a dat în Iași, în luna [Iulie], ziua a 12-a, anul 1572.

Această scrisoare să se dea în Bistrița, în mîna judeului și întregului Sfat, bunilor noștri vecini, cu toată cinstea.

XXVII.

Petru Cercel.

(1579.)

Într'un tărziū, douăzeci de ani de la moartea tatălui său, Pătrașcu-cel-Bun, fiul de Domn Petru venia în Paris, la Curtea strălucită și stricată a regelui Franciei Henric al III-lea pentru a cere ajutorul de nevoie ca să ajungă în moștenirea sa. Om frumos, cu ochii mari și pletele lungi, vorbind elegant limba italiană, la modă, scriind poesii în această limbă, el capătă ce doria, stăpîni doi ani în Țara-Românească, fugi în Ardeal, fu închis la Hustul Maramurășului, scăpă de acolo pentru a-și lua din capăt rătăcirile, ținînd palat și gondolă în Veneția, — până ce dușmanul său Mihnea izbuti să-l facă a fi înecat în apele Bosforului.

Ediție: Iorga, *Acte și fragmente*, I, pp. 29-30.

Sînt sigur că o întîmplare ca aceasta, așa de vrednică de compătimire, cum e a mea, nu poate

decît să-ți aducă tulburare în pieptul cel preamilostiv. Că eu m'am născut adevărat prinț creștin și drept moștenitor al Țerii-Românești. Care țară stăpînind-o răposatul mieu părinte Petrașcu Voevod, Domn născut al acelei țeri, dar birnic al Turcului, în acea vreme eu, din porunca puternicului Soliman, Împărat al Răsăritului, am fost trimis de părintele mieu la Curtea celui Împărat, cînd n'aveam decît vre-o zece ani, ca să mă înfățișeze ca birnic al său, după datinile sale obișnuite. Și, murind părintele mieu cînd mă aflam într'o vrîstă așa de tînără, afară din țară, la acea Curte din Țarigrad, atuncea, prin mijloacele cele mai nedrepte și drăcești, alții s'au făcut Domni în chiar țara mea; fiind trimiși să cîrmuiască țara aceia pînă la vrîsta mea deplină, ei vreau să se moștenească în ceia ce cu dreptate e al mieu și alții se bucură de dînsa drept.

Acuma, rămîind eu în mîinile Turcilor, am fost trimis apoi de anume Viziri prin Siria și Țara Arăpească, și pot zice, zău, prin mai multe cetăți și coșteie din Asia, tot în pază mare, năcăjit și chinuit patrusprezece ani, și, vîzîndu-mă la urmă așa de mult subjugat de norocul mieu cel rău, și în așa răutate a sortii mele, iubirea de țară m'a silit să-mi caut voia, și astfel, cu cea mai mare greutate, cu primejdia vieții, am plecat din părțile Răsăritului, de la Damasc, cu gîndul însă de a veni să mă arunc la picioarele acestei Coroane

prea-creștine, care a fost din vechiū mîngîietoare și prea-miloasă mamă a oamenilor nenorociți, și mai ales a prinților năcăjiți și bătuti de valuri. Acuma, după ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, am ajuns în locul de care de așa de multă vreme doriam, te rog pe Măria Ta Prea-Creștină cu umilința să binevoiești, cu obișnuita-ți milostenie și cu puterea Măriei Tale cea mult slăvită, să capeți de la Sultan, nu altceva, ci numai îndatorirea deosebită a unei singure și slobode îngăduinți ca, întrînd eu în țara mea, ca unul ce sînt așa de mult dorit de poporul mieu cel năcăjit, să pot fi sigur de spre partea acestui puternic Împărat turcesc, precum sînt sigur că nu va răspinge o cerere așa de dreaptă a unui așa de mare Domn cum e Măria Ta Prea-Creștină. Asigurîndu-l eu, pe acel Împărat, de acea ascultare pe care tatăl mieu și bunicul și alți înnaintași ai miei au ținut-o, neavînd nicio îndoială că, prin mijlocul Măriei Sale Prea-Creștine, voi putea să ajung la împlinirea dorințelor mele așa de cuviincioase. Precum apoi, nu numai eu, dar țara mea, boierii, Vistieria vor fi totdeauna în slujba și la porunca Măriei Tale Prea-Creștine și a Coroanei acesteia prea-creștine. Aceiași va fi și îndatorirea urmașului mieu, care va rămînea de veșnică amintire.

Și, cu toată umilința, mă las în sama binevoitoare și pline de omenie îndurări a Măriei Tale Prea-Creștine.

XXXVIII.

Petru Șchiopul.

(1592¹.)

Fiu al fetei lui Petru Rareș, Chiajna, și al unui cumplit tată, Mircea Ciobanul, ucigașul de Vlădică și boieră,— Petru-Vodă, zis Șchiopul, pentru umbletul lui de bolnav, a fost creștin drept, Domn împodobit cu toate bunătățile, «matcă fără ac». Iubind cu o nemărgenită patimă pe fiul bătrînețelor sale, botezat Ștefan după marele străbun, Petru a fugit la Împăratul când i s'a părut că stăpîniî ar vrea să turcească pe frumosul copil. Aici, la creștini, a găsit bănuială, nesfîrșite cereri de bani, asprime și jigniri. S'a sfîrșit la Bozen în Tirol, și cu cîtva timp înainte, până nu se așeză acolo, el scria astfel despre dorințele și planurile lui.

Ediție: Hurmuzaki, XI, la această dată

Mi s'aun adus scrisorile Măriei Tale, pe care le-am cetit pe rînd și le-am înțeles. Pentru care sfătuire și îndemn al Măriei Tale îți mulțămesc foarte mult. Acuma și noi îți dăm știre în scrisorile noastre, ca toate să le afle și să le înțeleagă Măria Ta, deplin și pe larg. Dar să fie voia Măriei Tale cu noi ca niște oameni străini, că noi nu avem afară de Dumnezeu pe altul nimeni

¹ 8 Septembrie.

afară de Măria Ta care să se milostivească de noi și la care să putem stărui. Ni scrii Măria Ta că dumnealui căpitanul de Arco ni-a spus tot: că am fost la Arco și lângă lacul de Garda și chiar și la Trento, și am zis că ni plac toate locurile acelea. Adevărat este: ni plac, dar ni se pare că e mai bine la Trento. Ci ni scrii Măria Ta că nu e bun locul acela ca să rămînem în el, pentru că ai avut gîlcevî cu fratele gărdinariul¹, cu episcopul. Dar noi n'am știut aceasta. Ci rugăm pe Dumnezeu să fie pace între Măria Ta și fratele gărdinariul. Noi sîntem oameni străini; ce-avem noi cu fratele gărdinariul? Ci să fii Măria Ta sănătos! Iarăși ni scrii Măria Ta că aici în Innsbruck sau în cetatea aceia care se zice Bozen, e mai bine. Fie voia Măriei Tale!

Și iarăși ni scrii Măria Ta despre lege, ce lege avem noi, ori că pe alți oameni cari staū în țara aceasta, să nu-î îndemnăm a primi legea noastră. Eū vreaū să spun lămurit Măriei Tale: ce avem noi cu oamenii? Că noi n'avem căi pentru a învăța și îndemna la legea noastră. Departe de noi! Dar totuși aceasta ne rugăm cu lacrămî și o cerem numai decît: să ni învoiască Măria Ta a face un lăcaș de biserică pentru rugăciunile noastre, de scînduri, în vre-un unghiū ori în vre-o grădină. Totuși să fie voia Măriei Tale! Despre Ștefan însă, fiul mieū, face pomenire Măria Ta

¹ Așa zicea Mihai Viteazul pentru: cardinal.

să-l las să primească legea catolică. Despre aceia, în toate chipurile și locurile, fiul mieu Ștefan e slugă Măriei Tale, dar, dacă Domnul Dumnezeu ni va lungi viața și va avea mila și îndurarea Măriei Tale asupra capului său, și dacă-i va veni vremea de însurat, și va voi să aibă soție din vre-un boier sau sfetnic al Măriei Tale, și singur, fără voia noastră, va intra în legea catolică. Pentru că nouă ni place legea catolică, dacă este lege dreaptă. Măria Ta știi bine ce e legea și învățătura grecească; noi din copilărie de asta ne amintim, și o ținem, și o mărturisim; dar în părțile noastre sînt multe legi și învățături, și toate sînt în pace. Și noi cerem de la Măria Ta să fim în pace în legea noastră, pentru că și în țara noastră este legea catolică, și a bisericii, care bisericii au fost clădite de părinții noștri, și sînt catolicii în pace. Că știe și singur Sfîntul Papa, pentru că a fost trimis de Sfîntul Papa în solie un episcop în țara noastră¹, ca să vadă cum se ține legea catolică, precum poți înțelege din scrisorile Sfîntului Papa.

Iarăși ni scrii Măria Ta că, dacă vrea să cumpăr vre-un loc în țara Măriei Tale, despre aceia cum obișnuiesc domni Măriei Tale a plăti pentru supuși, așa și noi de bună voia noastră. Ci să fie voia Măriei Tale. Noi fără voia Măriei Tale nu vom face nimic. Dar, dacă am voi să cum-

¹ Mancinelli sau Warszewiecki.

părăm un loc de la Măria Ta, ori de va fi răspins ori de va fi primit, fie voia Măriei Tale cu noi, străinii!

Iarăși scrie Măria Ta că, dacă vom cumpăra vre-un loc, să nu clădim un lăcaș mare, și să plătim oamenilor și meșterilor, și să nu ținem oameni răi. Noi oameni răi nu ținem, nici boierii noștri. Despre aceia îți voi spune Măriei Tale, că, oriunde vom sta în țara Măriei Tale, ori în cetate, ori la drum, în toate locurile, vor fi domni, magnați de-a Măriei Tale, și ar putea să arăte toate Măriei Tale. Să nu credeți că sîntem oameni răi, că noi n'am căuta să dăm nimănui răul pentru rău....

XXXIX.

Aron-Vodă.

(1594.)

Aron-Vodă, tovarășul lui Mihaï Viteazul în cele d'întăiū lupte ale acestuia, dă în cîteva scrisori ale lui vești despre ciocnirile cu Turcii împotriva cărora fusese silit să se ridice și el.

Ediție: Hurmuzaki *Supl.* II¹.

Noi, Aron, din mila lui Dumnezeu, Domn ș. a. Prea-luminate domnule Hatman, prea-iubitul nostru domn și prieten.

Am mai scris Măriei Tale ca să-ți vestesc ce se apucau să facă păgîni. Dar Măria Ta n'ăi înțeles bine din scrisoarea noastră de ce păgîni era vorba. Îți facem deci știut acuma că Hanul tătăresc a trimis la noi să ne întrebe dacă e bun drumul pe care înaintașul nostru Petru-Vodă¹ s'a dus în Țara Ungurească. Pe lîngă aceasta a mai cerut să-i dăm călăuzi ca să-i ducă cetele pe drumul ce este în cuprinsul țerii Măriei Sale Craiului. Fiind eu creștin, n'am voit să las ca d-ta să nu știți gîndurile acelor păgîni, cari, după cît ni s'a spus, sînt în număr de 150.000 de Tatarî. Dacă acești păgîni de Tatarî aū nevoie de călăuzi, să-i afle aiurea, și nu la noi, căci noi voim să fim totdeauna de partea creștinilor, și sîntem chiar gata să murim cu ei, cum am arătat-o cu tot adevărul în scrisoarea noastră către d-ta. Dată la 5 Mart 1594.

XL.

(1595.)

Prea-luminate domnule Hatman, milostivul nostru Domn și prieten.

Ni s'a părut de nevoie a-ți vesti d-tale că 4.000

¹ Petru Șchiopul, care fugise de frica Turcilor la Tulln lîngă Viena, de unde-și luă apoi locuința la Innsbruck și în sfîrșit la Bozen, locul de odihnă al rămășițelor lui.

de Turci, precum și Tatarii dobrogeni, s'au strâns lângă Oblucița. Ceia ce aflînd noi, am chemat pe Dumnezeu într'ajutor și am trimis oastea noastră împotriva lor. În luptă acest dușman al sfintei Cruci n'a avut de ce să se bucure: a pierdut toate steagurile și puștile, și numai acela a scăpat care-și avea cal bun. Îți mai dau de știre dumitale că oștile noastre s'au întîmpinat lângă Cetatea-Albă cu un Sultan tătăresc ce avea 7.000 de Tatarî. Slavă Proniei și cu voia lui Dumnezeu Atotputernicul, nici acest dușman n'a avut de ce să se bucure: pierzîndu-și și el toate steagurile și puștile, a fugit de pe cîmpul de luptă.

Așijderea și Împăratul tătăresc, întorcîndu-se din Țara Ungurească, a vrut să treacă prin Țara-Românească. Fratele nostru Voevodul Țerii-Românești, aflînd aceasta, și chemînd pe Domnul Dumnezeu în sprijin, cu oastea sa și cu ajutorul ce a avut de la domniî creștini, i-a ieșit în cale; atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu, și acest neprieten n'a avut de ce să se bucure; pierzînd toată pojijia taberei, tunurile și steagurile, cu ce i-a mai rămas, a fugit; pe care l-a gonit până 'n Țara Turcească însuși Domnul muntean, și s'a întors din goană abia a treia zi. Amintindu-ne deci de d-ta ca de un prieten binevoitor, ni s'a părut de nevoie a-ți face știut, pentru ca d-ta să binevoiești a te îngriji și a te gîndi ca acest neprieten al Sfintei Cruci să n'aibă de ce să se

bucure până la sfârșit. De aceea cerem stăruitor ca d-ta prin sfaturile d-tale pe lângă Măria Sa Craiul să binevoiești a face ca Măria Sa să ni dea un ajutor răpede, căci țara noastră e cu adevărat zid a toată Creștinătatea împotriva acestui neprieten, pe care mai că-l ținem în spate. Nu ne îndoim de bunăvoința d-tale, și sîntem siguri că vei vrea să te arăți binevoitor față de noi. Îți dorim d-tale bună sănătate și toată fericirea. Din Iași, la 15 Fevruar, anul Domnului 1595.

Din porunca Măriei Sale Domnului însuși.

Prea-luminatului domn, domnul Ioan Zamoyski de Zamosc, Mare-Cancelariu și Hatman al Co-roaneî..., prea-milostivul nostru Domn și prieten.

XLI.

Ștefan-Vodă (Răzvan).

(1595.)

Înlocuitorul lui Aron-Vodă trădat de Ungurii din strajă principelui unghuresc din Ardeal Sigismund Báthory și lăsat să piară, cu saū fără otravă, în marele castel pustiū al Vințului, fu Hatmanul Răzvan. Dușmanii lui știaū să spuie că e fiū de Țigancă, dar el își zicea Ștefan-Vodă. Nu dădu în luptă niciodată cinstea pe rușine : fu izgonit de Poloniū lui Zamoyski Can-

celariul în clipa chiar cînd ajuta la cea mai grea luptă pe «fratele» său de cruce Mihaî, și peritras în țapă după ce încercase cu arma a-și căpăta iarăși Scaunul.

Din București, în drumul biruitor, cu Mihaî și Sigismund Báthory, către Giurgiul lui Sinan-Pașa, el scria astfel, cu o supțire batjocură, trădătorilor :

Ediție : Hurmuzaki, XII, p. 214, nota 1 (traducere după originalul slavon).

Io Ștefan Voevod. din mila lui Dumnezeu Domn al țerii Moldovei.

Scrie Domnia Mea tuturor boierilor cari sînt cu străjile, cu Crîstea¹, la margine. Decî vă dau de știre că am auzit Domnia Mea cum că sînteți acolo, și bine faceți că țineți strajă de spre Turci. Iar, dacă țineți strajă de spre Domnia Mea, puteți să ședeți în pace, că Domnia Mea cu mila lui Dumnezeu mă îngrijesc singur de aceasta. Iar, dacă veți fi acolo, și veți merge spre întîmpinarea domnului mieu, a cîstitului Craiî, veți avea cinste și laudă de la Domnia Mea în totdeauna. Și la altceva să nu gîndiți, cum că aș avea alt gînd. Aceasta v'o dau de știre, și să fiți sănătoși; amin.

Scris în București, Octomvre în 12.

Dacă nu credeți, trimeteți un om al vostru să vadă că eu petrec în trebile țerii.

¹ Apoi Vornic-Mare al Moldovei.

XLII.

Mihaï Viteazul.

(1596.)

De la Mihaï avem această scrisoare către tru-
fașul și netrebnicul său vecin, Sigismund Báthory,
în clipa primejdiei Tatarilor :

Ediție : Hurmuzaki, III¹ (traducere germană).

Măriei Tale pot să-ți scriu cu adevărat aceasta
despre Tatarî, cum mi s'a scris și mie, că Hanul
Tatarilor, cu toată oastea lui, a pornit-o înnainte
și acuma ar fi fiind la Tudorești: locul îl știu eu
bine, și am fost pe acolo; e foarte aproape, așa
că în trei zile poate să fie în țara aceasta. Precum
a scris și Ieremia-Vodă oamenilor miei, — a căror
scrisoare astăzi ți-o trimet Măriei Tale; din care
vei înțelege toate Măria Ta. Ci Ieremia-Vodă a
pus să se facă poduri peste apă în șase locuri
între Orheiū și Soroca, ca să poată veni într'a-
coace Leșii și Cazacii, și Ieremia-Vodă vrea să-și
facă tabăra lângă Iași. Țara a fugit toată și s'a
dus la munți. Gîndul Tatarilor e într'acoace. Pe
Măria Ta te rog, ca pe domnul mieu prea-îndu-
rător, să nu treci cu vederea aceasta, ci îndată
să orînduiești oastea într'acoace. Dar să fie oa-
menî de seamă, că nu e glumă, și poate că ni-
căiri aiurea nu mai aveți de purtat grijă. Și ce

oaste orînduiești Măria Ta aici, trimete-o îndată dumisale [Pangratie] Sennyey; de la el vor veni aici fără zăbavă. Căci, dacă ne-ar năvăli dușmanii, și nu li-am putea sta împotriva, și noi chiar ar trebui să ne tragem înapoi pe drumul Buzăului, la dumnealui Sennyey. Dar, pentru că țara a fugit acuma, nu pot strînge nicio dajde; ci te rog pe Măria Ta să trimetî bani într'acoace. Și nu cer să-î trimetî în mîna mea, ci orînduiește un om de frunte: dacă va fi de nevoie, voi plăti din banii aceia; de unde nu, vor rămînea la mine, și ți se vor aduce Măriei Tale înapoi. Că eă nu mai am cum lua de la vite ¹, — că Măria Ta știi bine că am dat tot ce aveam ostașilor. Te rog pe Măria Ta să-mi scrii și vești și să dai omului mieă drumul înapoi, îndată, cu răspuns. Dumnezeă să te ție pe Măria Ta!

Dat în Tîrgoviște, 5 Septemvre 1596.

XLIII.

(1596.)

Tatarii nu veniră, dar boierii munteni înțeleși cu doritorul de Domnie Simion, fratele lui Ieremia Movilă, Domnul Moldovei, plătiră cu capul spaima unui Domn viteaz. Despre aceasta Mihaï scrie, la 6 Septembre, aceluiași vecin, care nu se mișcase din loc și nu trimesese nimic.

Ediție: Hurmuzaki, III ¹.

¹ Von Weh = von Vieh?

Năvala Tatarilor, cum ți-am mai scris Măriei Tale, e sigură. Care poate nu s'a făcut din voia lor, ci Ieremia-Vodă-i ațîță la asta, cum vei înțelege Măria Ta mai deplin, din scrisorile cele sîrbești, viclenia lui Ieremia-Vodă: cum a cercetat unde sînt eu cu oastea mea și cum i-ar fi în gînd să mă înspăimînte, ca să fug înnaintea lor. Căci el se străduiește în ce chip ar putea să puie pe fratele său în Scaunul țerii acesteia. Dar Dumnezeu n'o să-i ajute la aceasta, hainului. Măria Ta știi că am prins pe unii boieri cu viclenie, cari-și aveau înțelegere în scris cu Turcii și cu Vodă din Moldova. Cari și-aū primit după faptă răsplată. A căror scrisoare ți-o voiū trimete Măriei Tale în puține zile printr'un om de seamă al mieū, și alte lucruri ți le voiū face știute.

XLIV.

(1598.)

Și la 1598 se gătia o năvălire asupra Țerii-Românești și, la 6 Iulie, Mihaï scrie astfel vecinilor celor noi din Ardeal, comisarilor Împăratului german.

Baniî îi lipsiaū neconținut și, în clipa unei nouă încăierări cu Turcii, el îi cerea astfel, cu durere și nerăbdare.

Ediție : Hurmuzaki, XII.

Cît se ține de Moldoveni, sînt gata în tabără, dar despre Tatarî n'am înțeles nimic; și eî rămîn lîngă ei pentru ca, de aș afla ceva, să dau de știre toate celelalte Mărilor Voastre. Și Moldovenii sînt gata, cu săpi și alte unelte, ca să înnoiască șanțul ce-l făcuseră pe vremea năvălirii mai vechi a Tatarilor, dar fusese umplut pe urmă. Căci se tem pe de o parte de Tatarî, pe de alta de Cazaci. Cari Cazaci vreaî să vie aici la mine, și și-aî trimes oamenii la Ieremia-Vodă pentru trecere prin țara lui, pe care nu li-a îngăduit-o, supt cuvînt că se teme de Împăratul turcesc.

Zece miî de Tatarî aî venit la Dunăre cu Turcii, și se împart la vadurile apei, iar Turcul îi așteaptă ca să năvălească asupra mea dincoace de Dunăre. Boierul mieî care păzește hotarele țerii mi-a scris aceste scrisori pe care le trimet Mărilor Voastre. Să se trezească deci Măriile Voastre și să se îngrijească mai bine de lucruri: căci aceasta o cere acuma vremea, — că Dumnezeu mi-i martur că eî nu zăbovesc, ci sînt gata să-mi vărs sîngele pentru Creștinătate. Dar, dacă voiî merge împotriva dușmanilor orî ei împotriva mea, n'am cum să mă împotrivesc. Nu pot da banî ostașilor, cari fără banî nu merg.

Mă tem și de aceia ca nu cumva, văzînd pe dușman și neavînd banî, să nu se împrăștie (ostașii). Și acum li-am dat de veste să meargă de la

un oraș la altul, dar nu ascultă, merg unde vrea în largul țerii, și răpesc toate. Eu aș putea aduce mare pagubă Vizirului dacă aș avea cu cine. Își vor fi aducînd aminte Măriile Voastre¹ cînd îmi spuneți față de dînșii că vor fi toate spre mai bine; dar acuma vedem cum stăm. Măriile Voastre ni-au jurat nouă și noi Mărilor Voastre să nu ne părăsim unul cu altul. Scrieți Măriile Voastre prea-luminatului prinț Maximilian să vie iute și să stea în Scaunul său și să caute în juru-i. Pentru că toate neamurile, staū gata, numai noi stăm în tăcere. Ori, dacă stă ceva împotrivă, pentru Dumnezeu mă rog ca Măriile Voastre să-mi spuie, ca să pot trimete din vreme pe ai miei la Măriile Voastre în Ardeal și să ies și eu, ca nu cumva dușmanul să mă strivească aici. Măriile Voastre să mă ierte că scriu cu atîta îndrăzneală, căci sînt silit a o face. Mă mir că n'aveți încă nicio tabără: decî îngrijiți-vă să se adune ostașii în tabără. Acestor pedestri trimeteți-li de acolo din bielșug praf și puști, precum și bani cu cari să pot plăti ostașilor.

Din Curțile noastre de la Ploiești, în 6 Iulie, anul 1598.

Mihail Voevod.

Te rog scrie-mi care e pricina sosirii tîrziî a prea-luminatului prinț Maximilian, căruia până

la moarte vreaŭ să-î fiŭ spre ajutor. De aceea m'am și legat cu jurămînt față de el.

Această țidulă e scrisă de mîna lui Ieremia-Vodă: și din ea puteți afla.

XLV.

(1598.)

Despre luptele lui cu Turcii în toamna anului 1598 scrie Mihaî Archiducelui Maximilian, fratele Împăratului Rudolf și ales pentru a stăpîni în Ardeal, unde nu se putu hotărî să vie niciodată.

Ediție : Hurmuzaki, XII.

Scrisoarea Măriei Tale de la 6 ale trecutei luni Septemvre am primit-o cu bine printr'un ostaș din Orade, și i-am înțeles cuprinsul. Și să fii Măria Ța încredințat că nu mă găsesc cu alt gînd decît cu acela pe care l-am arătat Măriei Tale prin credinciosul mieŭ care s'a întors azi, la 16 Octomvre, cu veste bună. Pentru care mulțănesc foarte sîrguincios de buna voință a Măriei Tale, și nu mă îndoiesc nici în privința Măriei Sale Împăratului, nici în privința Măriei Tale. Am mai aflat că Măria Ta ai vrea bucuros să-mi vii în ajutor cu o sumă de banî și că e vorba numai de prilejul cum s'ar putea aduce. Pentru care și mulțănesc Măriei Tale, și te rog iarăși să nu-mi ieai înapoi mila și buna voință îndreptată spre

mine, ci, încă mai virtos, să ne faci a gusta o sumă de bani mai însemnată, pe noi cari acuma sîntem lipsiți de mijloace și căzuți în sărăcie. Căci noi nu ne-am răzimat decît pe mila Măriei Sale Împărătești și a Măriei Tale, după făgăduința ce mi-ați dat.

Cît privește starea lucrurilor de aici, nu pot să las ascuns de Măria Ta că eu cu ai mieî am trecut Dunărea și am întîlnit lîngă Nicopol la 13.000 de Turci, cu doi Pași și doisprezece Sangeaci, și m'am luat la cercare cu dînșii, și la urma urmei cu ajutorul lui Dumnezeu așa i-am bătut că puținî din ei aũ rămas la locul de luptă. Dar Pașii aũ scăpat toți cu fuga. Apoi am ars până în temelii orașul Nicopol, în care aũ fost la 6.000 de case, și am tăiat pe cei de acolo, pe toți.

De aici am mers supt Vidin, unde iar am găsit doi begi cu o mie de Turci, și iarăși ne-am pus așa fel în apărare, încît iarăși aũ fost bătuti de noi, steagurile li s'aũ smuls și fruntași turci aũ și fost prinși. Îndată după aceia, în chiar ziua luptei, am ars orașul Vidinului, în care erau 12.000 de case; dintre ai noștri puținî aũ perit. Pe lîngă aceasta am ars cetăți mari ale Turcilor, ca Plevna, Vracea, Florentinul și Rahova, pe toate, și pe locuitori, pe Turci, i-am tăiat. Și în țara din prejur, de la hotarul nostru până la Sofia, am ars peste 2.000 de saté și pe cei d'innuntru,

ce s'aũ găsit creștinii, adecă Bulgari, mari și mici, după socoteala mea peste 16.000 de suflete, cu averea lor toată, i-am trecut peste Dunăre, și celor mai săraci li-am dat în țerișoara mea, unde s'a putut, atîta loc cît să-și poată găsi hrana, și am lăsat această țară astfel cu totul pustiiată și prădată. Așa încît cu ai noștri ne mai putem odihni o clipă. Acuma sînt, cu norocul Măriei Tale, hotărît a trece aiurea peste Dunăre și a arde și prăda toată Dobrogea, până lingă Cetatea-Albă saũ până la Marea. Cît îmi va da Atotputernicul suflare în mine, nu voiũ înceta a sluji Măriei Tale și Creștinătății întregi cu jertfa trupului și vieții mele.

Deci te rog supus pe Măria Ta să nu-mi uiți slujba, ci din mila cea mare a Măriei Tale să ne ajuți cu un ajutor de bani. Îl vei întrebuinta Măria Ta, nu cu oameni nerecunoscători, ci cu oameni harnici și credincioși.

În ce privește încunjurarea Orăzii-Mari, te rog prea-supus pe Măria Ta să mergi fără griji asupra Vizirului, căci Domnul Dumnezeuul nostru va da Măriei Tale noroc bun, biruința și înfrîngerea dușmanului, pentru că e împovărat numai cu oaste proastă. Atotputernicul să-ți dea Măriei Tale viața lungă.

Din Curțile noastre de la Caracăl, în 16 Octomvre, anul Domnului 1598.

Al Luminăției Tale șerb,
Mihail Vodă al Țerii-Românești.

XLVI.

(1599.)

Biruința cea mare de lângă Sibiiu, în marginea satului Șelimber, unde încă se mai ridică movila cu oasele celor căzuți, o vestește Mihaî cîteva zile după aceasta Împăratului în următoarele cuvinte :

Ediție : Hurmuzaki, III¹.

Și-a răzbunat în sfîrșit odată Măria Ta jigiriile de atîtea ori aduse, nu știu de Ardeleni sau de Craii lor, Măriei Tale și întregii Case de Austria, prin mine, la 28 ale lunii trecute, cu fierul. Căci gărdinariul¹ Báthory mi-a ieșit înaintea la pădurile Sibiiului în cîmp cu toate rîndurile țerii mai ales cu oaste de strînsură și țerănească, neavînd oaste cu plată. Și, pentru că, după ce prealuminaatul domn nunțiu al Papei² a stăruit în de ajuns, și de prisos, pentru pace între cele două tabere gata acuma de luptă, el n'a vrut cu niciun chip să plece din țară, de și era prinț intrat fără drept, și să se dea în lături înaintea dreptului Măriei Tale, ci se lăuda că va cerca norocul cu armele, ci eă, cu credința în Dumnezeu, cel mai mare răsbunător al călcării de jurămînt, și ră-

¹ Așa seria Mihaî crîntul: cardinal.

² Malaspina.

zimat pe dreptatea Măriei Tale, m'am luat la luptă cu el.

Și acela, despoiat de toată tabăra lui, a fost pus pe fugă de mine, cu toată oastea lui, nu fără mare durere a sufletului meu pentru risipa sîngelui vărsat de la cîteva mii de creștini, căzuți de amîndouă părțile. Astfel la 1-iu Noiembrie, în ziua Tuturor Sfinților, am luat în stăpînire ca biruitor Bălgradul, Scaunul Crailor Ardealului.

Acestea am voit să le dau de știre Măriei Tale prin chiar ștafeta mea; celelalte le voi face cunoscut Măriei Tale mai pe larg cu supunere în curînd, prin niște fruntași ai Ardealului și Țerii-Românești. Dumnezeu să te ție la mulți ani pe Măria Ta biruitor în fericire.

În Bălgrad, 4 Noiembrie, anul Domnului 1599.

Al Măriei Tale șerb,

Mihail Voevod.

XLVII.

(1600.)

Avem însă și norocul unor scrisori românești ale lui Mihaî către solii pe cari-i trimesese la Împăratul, în dorința lui de a căpăta cele două singure lucruri ce-i mai trebuiau după vitejie: bani pentru ostași și o situație limpede, asigurată, în Ardealul cucerit de dînsul.

† Bane Mihalceo și tu, Vistier Stoico, dau-vă în știre pentru omul cinstitului Împărat, ce-a trimes la noi, noi de toate bine pe rînd am înțeles, și, ce poruncă ni-a trimes, noi încă am socotit pe credincioșii noștri ce sînt pe lîngă noi, și oameni bătrîni ce sînt mai pricepuți aicea, de știu de toate rîndurile, ce cum este prin altă țară, și cum a fost tocmeala mai de nainte vreme. Ce noi cum a fost porunca Împăratului și cum a fost scris în cărțile Măriei Lui la noi: ce ni va fi pofta, noi să dăm în știre Împărăției Lui de toate, ce într'aceia noi, deci, ce ni-a fost pofta am scris tot într'această carte ce am trimes la dumneavoastră; și am scos și porunca Împăratului, și făgăduiala ce ni-a fost trimes la noi, de o am trimes și aceia la d-voastră. Ce veți vedea porunca Împăratului și făgăduiala cum ni-a scris, și veți vedea și pofta noastră ce-am poftit, de la cinstitul Împărat. Ce, de veți fi făcut voi vre-o tocmeală cu Împăratul mai nainte păn' va veni această poruncă, aceia la voi; iar voi să căutați pe această poftă ce-am poftit noi. Să [=dacă] va fi bine cu tocmeala ce-ați făcut într'un chip, voi să lăsați să fie cum ați tocmit, iar, să [=dacă] vă va părea că este mai bună ceastă tocmeală ce-am trimes acum și poftă ce-am poftit, iar voi să mergeți să graiți Împăratului, să faceți tocmeală pe această poftă și tocmeală ce-am trimes acum la voi. Că, să [=dacă] va zice el, Împă-

ratul cătră voi că ați tocmit voi și ați făcut tocmeală, iar voi aveți cuvînt a-i dare răspuns de veți zice: „Adevăr, făcut-am tocmeală, ce dumneata ai trimes credinciosul Măriei Tale de credință, și cu această poruncă și făgăduială a Împărăției Tale; iar dumnealui a socotit pe porunca Măriei Tale și ni-a scris să grăim Măriei Tale ce e pofta Domniei Lui“. Ce tocmiți pe această poruncă și poftă ce poftim noi, să [=dacă] nu veți fi tocmit voi altă tocmeală mai bună; și nevoiți de pripiti cum mai curînd, că este vremea aproape acum, cum vedeți și d-voastră, și cum știți și rîndul cum este încoace. Și, în vreme ce veți tocmi pe această tocmeală, voi cum mai curînd de olac să-mi trimeteți om cu carte de olac, să-mi dați în știre Domniei Mele. Și am dat învățatură și lui Pantazi Logofătul: ce vă va spune și din gură, aceia vă dau în știre... Amin. Scris în Ghenarie 26 de zile, 1600.

Împăratul Măria Lui și Țara Ungurească să caute bine aceasta, că Mihail Voevod Domnia Lui n'a gîndit cu aceasta că are-a fi el în gura Turcilor și în loc de peire, în Țara-Rumînească, ce, toată frica lăsînd înapoi, ispitit-a strîște mare. N'a gîndit de paguba țerii într'atîția ani și de chelchiugul lui, ce în toate strîștile a ispitit în băsăul Turcilor. Ardealul încă, ce sînt 74 de ani de cînd a fost lepădat de supt Curuna

Țerii Ungurești¹ și a fost închinat Turcilor, iar Mihail Voevod, cu tocmeala lui și cu peire a mulți voinici, a luat Ardealul și l-a închinat cinstitului Împărat, și de acum înaintea se făgăduiește dumnealui, pân' va fi viū, cu mare credință va sluji Împăratului și Țerii-Ungurești și toată Creștinătatea. Ce se roagă Împăratului și Țerii Ungurești să-i socotească pentru această slujbă și nevointă ce s'a nevoit, să-i lase Țara-Rumînească și țara Ardealului, să-i fie de moșie lui și cine se va ținea din feciorii lui, să li fie moșie.

2. Alta, poftesc de la Împăratul și de la Țara Ungurească, cum, ce hotar aū făcut părintele Măriei Lui, Maximilian Împăratul², cu al doilea Ianăș Craiū³, între Ardeal și între Țara Ungurească, acel hotar să fie și acum; din care hotar din ceastă vreme de răzmiriți a tras la Împărăția lui: una, Oradea cu Ținutul Bihorului, și Hustul cu Ținutul Maramurășului, și Ținutul Crasnei și ale Sonocului, și ale Sărandului, și Nagbaia⁴ cu Baia-de-Sus, și toate Ținuturile lor, carele aū fost date de Maximilian-Împărat supt Ardeal, cum aū fost mai d'intăiū.

3. Alta, iar poftesc, cum aū avut Domniū ce-aū

¹ De la lupta de la Mohács (1526).

² Maximilian al II-lea.

³ Ioan Sigismund.

⁴ Baia-Mare.

fost înaintea noastră voie de-aũ dat și aũ mi-luit cu sate și cu olate, aũ de supt cetății sate, aũ cămînța rumtă (*sic*)¹, și acum să fie aceia, să pociũ da și eũ sate și olate cui voiũ vrea, cu acea putere cum aũ avut alți Domni.

4. Alta, toate legile Ardealului cum aũ fost în zilele altor Domni de s'aũ căutat în Ardeal judecata, ce vom judeca noi să fie judecat, și să nu mai aibă voie a căuta lege într'altă țară.

5. Alta, de rîndul oștilor, Măria Împăratului, și cu Sfatul Împăratului și cu cei 7 herțegi² și cu ailalți Domni creștinești, și împreună cu țara Măriei Lui, bine să iea aminte și să grijească, că Ardealul și Țara-Rumînească în ce loc sînt; tot norocul Creștinătății este aruncat pe aceste două țeri, — că, Dumnezeu să ferească, de-ar apuca Turcul aceste două țeri, ar fi peire a toată Creștinătatea; cum Dumnezeu să ferească de aceia! Drept aceia, să aibă grijă Măria Lui de leafa oștilor: alta, și de ajutor, cînd vor trebui la vreme de treabă. Iar Măria Lui să grijească să trimeată voinicii ce vor trebui. Iar, alta, pentru banii de leafă, să vie la noi în luna lui Mart, în 12 zile, cit va socoti Măria Lui să ajungă oștilor, să nu cumva să aibă sminteală Creștinătatea și ceste două țeri.

¹ Poate «stincă».

² Arhiducii.

Că, Dumnezeu ferească, aceia să nu fie, de-ar dobîndi Turcii ceste două țeri, Țara Ardealului și Țara-Rumînească, eu aş pofti de la Împăratul și de la tot Sfatul și de la cei șapte herțegi și de la toată țara, cum să-mi dea în Țara Ungurească olate, cît să aib venit într'un an o sută de mii de talere; și pentru această poftă să aib carte cu pécetea Măriei Lui, cum după moartea mea sa rămîie rodului mieu.

6. Alta, iar Dumnezeu să ferească, dac'aș cădea eu în robie, cum aceia Dumnezeu să nu dea, iar cinstitul Împărat și cu tot Sfatul și cu toată țara Măriei Lui, și cu toți Domnii creștinești, să aibă a umbla și a griji pentru nevoia mea, toți să mă scumpere din robie. Și pentru aceasta încă poftesc să aib carte, de la Împărăția Lui și de la toți Domnii creștinești.

7. Alta, cum a dat Împăratul lui Batăr Jigmon¹ titeluș pe domnie, așa mă rog Măriei Lui să am și eu așa.

8. Alta, poftim pentru Ținuturile ce-aũ fost mai d'innainte vreme de moșie și de Ținutul hotarelor cestor două țeri, de Țara Ardealului și de Țara-Rumînească, și le-aũ fost luat Turcii, de sînt supt mîna lor, cînd va da Dumnezeu, cu ajutorul Sfinției Lui și cu norocul cinstitului Împărat, să le dobîndim de la mîna păgînilor, ele să fie iar

¹ Sîgismund Báthory.

a moșie, și să se ție de hotarele acestor două țeri, cum au fost de veac. Iar, de acia înaintea, cu ajutorul lui Dumnezeu, ce vom dobîndi de la păgîni, Împăratul va face cum va fi voia Împărăției Lui; și poftim carte și pentru aceia de la Împărăția Lui.

Io Mihail Voevod.

XLVIII.

(1600.)

Luarea Moldovei o vestește Mihaî astfel comisarilor din Ardeal ai Împăratului.

Ediție : Hurmuzaki, IV¹.

Gonind din Scaun pe Ieremia-Vodă și luind țara în stăpînire, am crezut că trebuie să ieaș și rămășițele războiului, și l-am urmărit pe Ieremia acela cu armele până la hotarele Podoliei. Și, prinzîndu-l în cale din fuga lui, — am bătut oștile cu omor mare. El însuși și-a căutat mîntuirea în fugă, împreună cu Sigismund Báthory, trecînd apa Nistrului. Acuma deci, îndeplinind aceste lucruri cu noroc, cu ajutorul lui Dumnezeu, și săvîrșind cu ostenele mele ce trebuia pentru mîntuirea Creștinătății, avem țara aceasta toată supt puterea Măriei Sale. Acuma numai de atîta ne ținem ca, împărțind pretutindenî oștile noastre, să silim pe locuitorii la supunere.

Și nu vom mai zăbovi aici mai multă vreme, ci ne vom întoarce îndată în Ardeal pentru a pune la cale celelalte lucruri, și ne și găsim pe drum. De aceea am voit să vă aduc la cunoștință aceste Domniilor Voastre ca să înțelegeți că nu lăsăm la o parte nimic din ce privește mîntuirea și înaintarea foloaselor Creștinătății. Altfel dorim să fiți Domniile Voastre sănătoși. Din lagărul nostru la hotarele Moldovei, lângă cetatea Hotinului, pe apa Nistrului, 20 Maiu 1600.

XLIX.

(1601.)

Biruit, scos din cucerirea lui, izgonit din chiar țara lui de moștenire, fără ostași, fără bani, fără rost pe lume, Mihaï, ajuns la Viena, ca la un liman de siguranță, își arată astfel, pe larg, stăruitor, dreptatea către un Împărat în care avea nevinovăția ce a vedea izvorul dreptăților.

Ediție: Hurmuzaki, IV, și Papiu, *Tesaur*, I, de unde luăm, îndreptînd-o, această traducere:

Din scrisoarea Măriei Tale Sfinte înțelesei că nu cunoști în de ajuns starea nenorocirii și a răsturnării mele, pentru care binevoiești a cere să te lămuresc pe larg, înștiințîndu-te despre toate amănuntele lucrurilor întîmplate, și de unde s'au urzit toate acestea.

Eu însă, îndată ce a luat început uneltirea trădătorilor, numai decît am scris și am trimis dese cărți la Măria Ta, atît din Ardeal, cît și mai pe urmă din Țara-Românească, voind a te încunoștiința despre toate. Ci, fiindcă toate intrările și ieșirile erau închise de către Ardeleni, s'a întîmplat de aũ căzut în minile lor toți solii miei trimeși cu scrisori către Măria Ta, și scrisorile le-aũ ținut la sine, spre a putea săvîrși, după datina lor, trădarea ce aũ cugetat împotriva Măriei Tale. Care gînd de trădare, cît e de înrădăcinat la ei, o știe toată lumea, căci nu unul orî altul, ci o mulțime de prinți și domni de-ai lor fură trădați de către dînșii. Și, ce e mai mult, de cîte ori, aũ întrecut ei măsura și și-aũ bătut joc de bunătatea Măriei Tale, urzind uneltirile cele mai nelegiuite, o știu prea bine Măria Ta, și vei vedea și din această scrisoare a mea. Care scrisoare, avînd în vedere greutatea lucrului, mă rog plecat să binevoiești a o ceti și cerceta cu cunoscuta-ți bunătate, blîndețã și îndurare. Nu voiũ supăra auzul Măriei Tale cu înfrumusețări și plăzmuiri, nici cu vorbe lungi, ci, răzimat pe nevinovăția mea, voiũ spune adevărul limpede.

Din ziua și ceasul în care, slobod și de bună voia mea, nu numai m'am îndatorat prin cea mai strînsă legătură a credinței către Măria Ta și către toată Creștinătatea, ci am îndemnat și pe Voevozii Ardealului și Moldovei de s'aũ plecat și

ei cu totul Măriei Tale Sfințite, dintre cari unul, și anume Voevodul Aron, a fost stîns prin otravă în chipul cel mai crud și viclean numai pentru că voiă să asculte de Măria Ta, și nu de Sigismund Báthory, — de atunci m'am nevoit fără încetare și cu cea mai mare înfocare și dreptate a face datoria credinței mele, a o păstra și a o ținea. Care credință am împins-o până acolo, încît, oriunde am simțit că dușmanii uneltesc ceva împotriva Măriei Tale, eu, punînd toate la o parte, și socotind ca urzit mie răul ce se pregătia Măriei Tale, am dorit a-l răsbuna, ca unul ce eram credincios jurămîntului mieu. Și aceasta am făcut-o adese ori și în Țara-Românească, isprăvind cu o strălucită biruință în numele Măriei Tale, de și alții și-au pus în seamă mărirea faptului. Măria Ta însă te vei putea încredința despre adevăr de la raiterii Măriei Tale.

Și apoi, afară de Turc, dușmanul cel firesc, cîți alții și cît de feluriți și neîmpăcați dușmani mi-am făcut, numai pentru credința mea către Măria Ta, vei înțelege foarte ușor.

Țara-Românească nu e mai departe de Scaunul tiranului, ce se chiamă Constantinopol, decît cale de cincî zile. În această țară puteam eu petrece foarte bine, în pace, sigur și fără de nicio frică, dacă nu mă simțiam chemat de credința mea către Măria Ta și către toată Creștinătatea. Eu însă, nevrînd să adaug puterea Turcilor prin

ostașii miei, de bună voie m'am arătat gata a lua parte în legătura creștină; prin care faptă pe tiran mi l-am făcut dușman de moarte și însetat după sîngele mieu. Cu acest dușman neîmpăcat am dat piept pururea, cîștigînd o mulțime de biruințe din cele mai strălucite, și prăzi de mare însemnătate, — ceia ce nu se poate să nu fie cunoscut. Măriei Tale și Creștinătății întregi, de și aū fost unii cari pe nedrept se laudau cu faptele mele, căutînd a-și lua lor ce mi se cuvenia mie.

M'am luptat împotriva dușmanilor numelui creștin cu o inimă atît de neînfrîntă, încît nici nu-mi venia a mă mai teme de dînșii, mai vîrtos că învingerea era totdeauna în parte a ostașului creștin. Însă dușmanul cel mai de temut și mai primejdios, mi-a fost chiar acela care se laudă cu numele de Creștin, care însă totdeauna a călcat învoielile și a tulburat pacea: Ardelenii, cari, în toate prilejurile unde puteam lucra cu folos împotriva dușmanului firesc, mi s'aū împotrivit totdeauna, și, uitînd legăturile și jurămîntul de credință, prin uneltirile lor aū stricat planurile cele mîntuitoare făcute pentru binele Creștinătății, precum toată lumea știe.

Drept aceia, cînd Sigismund Báthory, părăsindu-l de bună voie, a lăsat Măriei Tale Ardealul, foarte m'am bucurat, nădăjduind ajutor mai mare de la Măria Ta prin venirea Prea-Luminatului

Arhiduce Maximilian, dacă ar fi cîrmuit el în Ardeal, pentru că atunci s'ar fi înfățișat de sine mai mari și mai multe înlesniri în tot ce se atinge de binele obștesc al Creștinătății. Însă, cînd înțelesei că Sigismund a fost primit iarăși în Ardeal, Prea-Luminatul Arhiduce înșelat la calea jumătate și comisarii Măriei Tale, Preastinția Sa domnul episcop de Erlau și dumnealui Istvánffy prinși, bucuria mea se întoarse spre mîhnire și întristare. De și acest fapt de viclenie al Ardelenilor nu putea să nu mă tulbure foarte, avînd însă înaintea ochilor jurămîntul mieu, nu m'am abătut nici de cum din calea credinții. Din potrivă, muștrînd pe Sigismund și pe Ardeleni pentru nestatornicia lor, li-am adus aminte jurămîntul ce au făcut, și, văzînd că și cu aceasta nu folosesc nimic, și că îndrăzneala lor merse până la a primejdui viața comisarilor, am adăugit și amenințări, sfătuindu-i să rămîie credincioși și să fie mai statornici în credință și fără frică împotriva dușmanilor. După aceia, trecînd Dunărea cu oastea mea, am pustiit cu foc și sabie Ținuturile tiranului turcesc. Afară de aceasta, pe cînd Oradea-Mare era împresurată de Satîrgi Mohammed, îndemnînd din nou pe Ardeleni a da ajutor, am trimis însumi acolo o bună parte din oastea mea, cît mi-a fost prin putință. Însă după inima cu care, din ură asupra Măriei Tale și a Luminăției Sale, s'au arătat ei în privința ajutorului la Oradea-

Mare, așa să li răsplătească și Dumnezeu, care vede cele din lăuntru ale omului și nu lasă nimic nerăsbunat.

Și aceasta e cea d'întăiū trădare a Ardelenilor împotriva Măriei Tale, pentru că, dacă ar fi fost ei credincioși, n'ar fi primit pe Sigismund, ci, vădindu-și credința cu buna învoire a țerii întregi, ar fi ieșit înaintea trădătorilor cu toate puterile. Ei însă, atunci ca și acum, nu se răsculară împotriva lui Sigismund, care năvălise în țara Măriei Tale călcîndu-și jurămîntul.

A doua trădare s'a făcut cînd Sigismund a adus în Ardeal pe cardinalul Andrei Báthory și lăudîndu-l foarte țerii întregi, i-a dat cîrmuirea peste toată țara, ca să poată înnoi singur legătura cu Turcii ce se rupsese; și aceasta s'a făcut împotriva Măriei Tale. Dacă Ardelenii, pe cînd se făcea acestea, ar fi fost credincioși, fără îndoială că ar fi apucat armele cu puteri unite; ei însă, din potrivă, în adunarea lor aū ales într'un glas pe Cardinal, și în paguba Coroanei crăiești s'au supus Craiului leșesc și Turcilor. Cu toate că acestea se făcură precum arăt, și cu toate viclenele uneltiri ale Ardelenilor, Leșilor și Turcilor, cari prin trimeșii lor cercară a mă trage în parte-li, eū am stat neclintit în credința mea, și am înștiințat pe Măria Ta despre toate punctele propunerilor ce mi se făceau prin acei soli, dîndu-li și lor răspunsuri cuvenite, după cum

m'am priceput. Încredințându-mă apoi că nu mai e cu putință a întoarce pe Ardeleni din viclenia lor către Măria Ta și Prea-Luminatul Arhiduce, văzînd pe de o parte poprirea comisarilor și a altor trimeși ai Măriei Tale, pe de altă parte starea de plîns și ieșirea din țară a Arhiducesei Maria-Cristina, precum și primejdia Creștinătății întregi, și luînd în seamă aceia că Ardelenii, îndemnați de Domnul lor și de Sigismund, împreună cu doi fruntași ai acestei uneltiri cari acum sînt aici, opriseră înnaintea împresurării Oradiei-Marî pe solii miei și pe ai Hanului Tatarilor, cari erau însărcinați cu o solie folositoare, — ca un credincios al Măriei Tale nu putui a nu mă înfuria foarte, mai vîrtos că însiși Turcii, Tatarii și alți dușmani oarecari, văzînd un monarh atît de mare tratat în chip atît de înjositor de către nevoiașii de Ardeleni, începuseră a cîrti și a batjocuri de atîta rușine.

Acestea m'aŭ îndemnat a răsbuna jignirea Măriei Tale, a lovi cu oastea mea din porunca și cu voia Măriei Tale pe dușmanii ardeleni, și a-i supune cu puterea și cu armele. Spre care scop Măria Ta ai dat învățătură lui Gheorghe Basta căpitanului tuturor părților ungurești din jos, să mă ajute, ceia ce el n'a făcut; iar acum, chemat de mine, într'ajutor, dînsul, fără nicio poruncă sau învățătură, și-a unit oastea cu necredincioșii Ardeleni împotriva mea. Și, cu toate că n'avui

niciun sprijin din partea lui Basta, eu, nemaî putînd suferi jignirea făcută Măriei Tale, singur cu armele mele am supus pe Ardeleni și i-am făcut a jura din nou credința Măriei Tale. Iar țara Ardealului am cîrmuit-o în numele Măriei Tale, și nu într'al mieu, neabătîndu-mă cît e negru supt unghie de la învoiala făcută cu dumnealui Pezzen.

Ci, precum vulpea anevoie-și schimbă năravul, așa și Ardelenii cu greu se pot desbăra de învechita lor datină. Drept aceia, Măria Ta vei înțelege și această din urmă gilceavă, schimbăciunea ardelenească și nelegiuirea ce nu se va șterge niciodată. Fiindcă Ardelenii vor mai bine pace decît bătaie cu Turcii, văzînd că împrejurrările-mi îngăduiau a încheia o învoială prielnică cu Turcul, învoială pentru care am fost și vorbit, însă cu îngăduința Măriei Tale, prefăcîndu-mă numai și purtînd pe Turci cu vorbe bune, ei, Ardelenii, luîndu-le de bune, ar fi primit cu toată inima această pace și-ar fi sfătuit și ar fi hotărît în privința aceasta de față în adunările lor, dacă nu i-aș fi abătut eu aceasta pe supt mînă, amenințîndu-i și sperîndu-i. Ce e mai mult, ei pe supt ascuns mă încredințară să fac numai pace cu Turcul, și dînșii vor împlini toate poruncelle mele cu mai mare adevăr și grabă. Văzînd însă că nu capătă niciun răspuns dorit de la mine, se întoarseră îndată la viclenii și uneltiri tainice, cugetînd planuri de trădare. Pentru că, pe cînd

se afla la mine în Ardeal solul turcesc, Ardelenii, merseră pe supt ascuns la dînsul, și-î spuseră să nu nădăjduiască nicîo pace pe cît voiû cîrmui eû Ardealul, ci să caute vre un chip de a așeza iarăși pe Sigismund, și atunci pacea va fi sigură și nestrămutată. Din aceste uneltiri solul turcesc și ceilalți sfetniei ai tiranului pricepură că ne-
guțarea mea de pace e numai un joc. Însă despre această trădare eû am aflat numai după ce a plecat chehaia turcesc.

Pe cînd planurile pomenite se neguțau și se sfătuiă în taină între Ardeleni, Moldoveni și Leși. Sigismund sta nu departe de Ardeal, în cetatea Sucevei, de unde trimetea pe supt ascuns scrisorile sale către credincioșii săi, întărindu-î în gînd lor de apostasie. Prinzîndu-se scrisori de acestea de către oamenii miei, eû, după ce le-am cetit, le-am trimes Măriei Tale, și nu știu de Ți-aû venit în mină. Văzînd eû această trădare, și oastea Polonilor adunată lîngă Sigismund, împreună cu ajutorul Turcilor și Tatarilor, cu scop de a mă scoate din Ardeal, în fața acestei primejdii fuiû silit de nevoie a lua lucrul de timpuriu, hotărît a mă bate și a-mî cerca norocul mai bine în pămînt dușman decît în țara Măriei Tale. Drept aceia, ducîndu-mî oastea, întrăiû în Moldova, și, învingînd pe Ieremia Voevodul Moldovei, împreună cu cetele Leșilor, Turcilor și Tatarilor cari voiaû a așeza iarăși pe Sigismund, am

luat acea țară în numele Măriei Tale și am silit-o a face jurământul de credință către Măria Ta.

Ardelenii, și după supunerea Moldovei, rămăseră tot în strămoșeasca lor viclenie, pentru că Moise Székely, pe care-l pusesem peste toată oastea mea, numindu-l Căpitan-Mare, și cu alți căpitani de frunte, Gașpar Sibrik și Gheorghe Makó, urzind altă trădare, se duseră peste Siretiu la Sigismund Báthory, în marginea Țerii Leșești, și acolo se sfătuiră și hotărîră pentru moartea mea, îndatorindu-se Moise Székely cu ai săi către Moise, și întărind legătură între sine prin înscris. Planul era ca Sigismund, cu oaste mare, bine gătită, să năvălească din Țara Leșească în Ardeal, și pe mine să măucidă, sau în luptă pe față, sau în ascuns, chibzuind ei că eu, văzînd aceasta, fără îndoială voi ieși cu oastea mea în cîmp deschis spre a întîmpina pe Leși, și atunci cei ce erau în legătură se hotărîseră a pune mîna pe mine și a mă trăda lui Sigismund, iar neputîndu-se aceasta, căpitanul Gheorghe Makó se arătase gata a-mi răpezi un glonte.

Afînd eu de la unii din vechii și credincioșii miei oameni despre această trădare și învoială tainuită, am chemat la Curte pe Moise Székely cu ceilalți căpitani. Ei însă, știindu-se trădători fugiră cu tovarășii lor la Sigismund în Țara Leșească, răspîndind o mulțime de minciuni despre mine spre a întărîta pe Ardeleni și spre a putea

îndeplini cu atît mai ușor planul ce urziseră cu Sigismund împotriva mea. Tot de odată întăriră pe Ardeleni în gîndul lor, încredințîndu-î că peste puțin Leșii li vor veni în ajutor. Nici nu se înșelară în așteptarea lor, pentru că li sosi ajutorul leșesc. Văzînd acestea, prin scrisori una după alta am chemat grabnic pe Căpitanul-cel-Mare al Măriei Tale, pentru ajutorul ce credeam că mi-l va da mie, credinciosului Măriei Tale, iar nu Ardelenilor, cari pururea aũ fost nestatornici și neascultători către Măria Ta.

Nu socoti, Măria Ta, că Ardelenii din credință aũ ascultat și s'aũ unit cu Basta. Pricina e întîrzierea lui Sigismund Báthory, pe care-l așteptaũ, precum și lucrarea și pregătirile mele împotriva lor. Văzînd ei acestea, și desnădăjduind de venirea lui Sigismund se dădură lui Basta supt vîlul credinții, și se răsculară împotrivă-mi. Urmarea acestei purtări fără socoteală a lui Basta fu că ai scăpat Măria Ta din mînă Moldova și Țara-Românească și Kanizsa, care se deteră dușmanului ca o răsplată! Turcii bat din palme, nebunî de bucurie, pentru că văd aceste țeri, împreună cu Kanisza, supuse lor. Acestea li plac Turcilor: în viitor se vor bucura și mai mult de Ardeal, ceia ce să ferească Dumnezeu! Însă, din Țara-Românească și din Moldova, Ardealul se poate lua ușor. Iar, unindu-se această țară cu Coroana Poloniei, Turcul, după planul ce a făcut, are de gînd a năvăli în

părțile ungurești și în alte Ținuturi învecinate, spre marele rău al Măriei Tale și a toată Casa de Austria. Cît de ușor se poate face aceasta, cine nu vede, dacă numitele țeri s'ar alipi la Leși cari niciodată n'au fost binevoitori Casei de Austria, ci dușmani ai Creștinătății întregi, — ceia ce și până acum s'a dovedit cu prisos! Chiar și în anul trecut, prin uneltirile lor cele tainice au arătat mai multă bunăvoință Turcilor decît creștinilor. Mărturie e faptul că Leșii au ajutat pe Turci, și Turcii pe Ardeleni; asemenea și Moldova și Țara-Românească au fost răpite tot prin meștesugurile cele viclene ale Leșilor.

Însemnînd acestea mai întăiū, rog pe Măria Ta să ascuți cum s'a început încăierarea între oastea mea și Ardeleni, ca să știi că eu nu-s începătorul turburării.

Ardelenii, după ce urziră planul de a mă pierde, căutară chipul de a îndeplini acest plan. Drept aceia, după ce Moise Székely fugi cu tovarășii săi la Sigismund Báthory în Țara Leșească, nobilimea ardelenescă, așteptînd ajutorul Leșilor cu Sigismund, așeză îndată la o parte oastea ce avea (afară de varmeghia Inidoarei și afară de Bănat, care au rămas pe lîngă mine). Însă Sigismund a întîrziat cu venirea, și de altă parte am chemat oastea mea de pretutindenea. Aceasta nu o făcusem din altă pricină, ci numai ca

astfel cu puteri unite să purced împotriva lui Ibrahim, despre care aflasem că se coborîse atunci lângă Belgrad, ca să-l apuc de la spate dacă ar năvăli în Țara-Ungurească, pentru că de timpuriu luasem toate măsurile, spre a-mi aduna oastea din toate părțile, de pe unde era, din Moldova, Țara-Românească și Ardeal, și spre a trece cu ea întreagă Dunărea în pămînt dușman. Avînd acest cuget bun și mîntuitor pentru toată Creștinătatea, chemăiū și pe Ardeleni, cari erau atunci așezați lângă Turda; ei însă răspunseră că aflîndu-se lipsiți de toate cele pentru hrană, deocamdată nu pot veni, și se rugară să-i las acolo, făgăduind că la cea d'întăiū chemare se vor uni cu mine.

În sfîrșit, cînd era să purced acuma din Sebeș, i-am chemat să vie la mine, prefăcîndu-mă că nu știū nimic despre legătura lor împotriva mea. Atunci își vădiră înșelăciunea, răspunzînd că nu vor lua armele niciodată alătura cu mine asupra Turcilor. În deșert am trimes solii miei cu scrisori la Ardeleni, rugîndu-i să nu strice prilejul ce aveam împotriva Turcilor: ei opriră solii miei și nu-mi deteră niciun răspuns.

Văzînd această schimbare și nestatornicie, trimeseiū la Măria Ta pe Ioan Raț, pe Nicolae Vaida și pe Martin Horváth, spre a te înștiința despre toate; însă, fiind toate căile prinse, și ei fură

luați robi și aruncați împreună cu alții în ocnele de sare.

În fața unei îndrăzneli atît de mari, și avînd în vedere că nu voiui avea mai bun prilej de a bate pe Turci decît acum, cînd, unindu-se oastea celor trei țeri cu Ardelenii, numărul ei ar fi trecut peste o sută de mi, am alergat la mijlocul ce mi s'a părut mai bun, însărcinînd oamenii de legea catolică și luterană a-i abate din pornirea lor ce putea fi foarte primejdioasă Creștinătății întregi. Însă nici aceștia nu folosiră nimic, nepuțindu-i întoarce din răutatea lor, ba încă puțin a lipsit de n'au ucis pe trimeși, mai virtos pe preotul cel catolic. Până într'atîta se împietriseră așteptînd pe Sigismund !

În acest răstimp ceruii prin scrisori ajutor de la Basta, și el mi l-a făgăduit; voind însă a intra în Ardeal, găsiu calea pe care era să vină la mine, închisă de oastea Ardelenilor. Aceștia își schimbă gîndul și, sfătuindu-se cu Leșii, cerură ei ajutor de la Basta, nu pentru că erau credincioși, ci pentru că întîrzierea lui Sigismund i-a fost făcut să piardă nădejdea în ajutorul leșesc, și vedeau acum că puterile lor sunt mai pre jos decît ale mele. Așa, pe cînd eui stam la Sebeș, oastea Ardelenilor, unindu-se la Turda cu a lui Basta, se porni îndată asupra mea. Eui (fiindcă nu mă temeam de Ardeleni, pe cît timp erau ei singuri) lăsasem partea cea mai mare a oștirii mele

la marginea Moldovei și Țerii-Românești, în fața Turcilor, neștiind nimic mai înainte despre unirea lui Basta cu Ardelenii, cari acum împreună se apropiau de lagărul mieu, cu scop de a se bate cu mine. Văzînd pe raiteri uniți cu viclenii Ardeleni, rămăseiū uimit, și, cu toate că treaba venise la bătaie, nu putuiū a nu întreba de unde se trage aceasta ca să se verse atîta sînge creștinesc? Însă alt răspuns nu-mi deteră decît ca eu să ies din Ardeal! Ci, fiindcă nu știam în al cui nume vor să iea în stăpînire Ardealul, la porunca lor singură nu mă puteam trage înapoi cu rușine, mai ales nevăzînd nicio poruncă de la Măria Ta în privința aceasta. Credința mea către Măria Ta era și atunci atît de mare, încît cerusem să-mi arăte vre-o poruncă de la Măria Ta, ori, neavînd poruncă, să-mi arăte cel puțin scrisorile de însărcinare, sau și copie după învățăturile ce ar fi avînd de la Măria Ta, să o ceteșc, fiind hotărît a mă supune îndată voinții Măriei Tale.

Ei însă nu-mi răspunseră nimic, cu a cui voință și în puterea căror învățăturī se răsculaseră împotriva mea, ci țineau tot una să ies din Ardeal. Dar, fiindcă, după cum am zis, nu vedeam din a cui poruncă ieaū ei Ardealul, și fiindcă mai de multe ori m'am aflat în cele mai mari primejdii din pricina nestatorniciei Ardelenilor, nu puteam ieși cu rușine, mai ales că, lipsindu-mi Ardelenii,

nu mă puteam nădăjdui alt ajutor împotriva Turcilor. Apoi ei mai de multe ori mă cercat a mă trăda în minile dușmanilor, dacă nu mă apăra Dumnezeu pentru curăția sufletului mieu; și, în sfârșit, ei se învoiseră a mă omorî; despre care, fiind de nevoie, pot da Măriei Tale și dovezi, chiar cărți iscălite și pecetluite cu minile lor înseși.

Necăpătînd niciun răspuns, mă gîndiîu mult ce ar fi de făcut, mai vîrtos că nu aveam cu mine vre-o parte mai aleasă din oastea mea; cu toate acestea fără luptă nu puteam părăsi țara, înstrăinînd-o de la Măria Ta, și lăsînd-o în mîna vre-unui Ardelean.

E știut însă că încă la începutul luptei eu ți-am fost credincios Măriei Tale, mărturisind aceasta și prin graiî și prin plîngerea trimeasă printr'un sol. Toate acestea nu-î mișcară; ci, așezîndu-și oastea spre bătaie, începură lupta. Dar eu, creștin fiind și neînvățat a mă bate împotriva creștinilor, de și eram împins de nevoie, nu mă luptăiî după cum eram deprins, ca împotriva dușmanului firesc, aprinzînd pe ai miei cu cuvîntul și cu pilda mea și sprijinînd însumi cea d'întăiî lovire a dușmanului, ci, vîzînd înaintea-mi oaste creștină și durîndu-mă de vărsarea sîngelui nevinovat pentru nestatornicia unor necredincioși, mi se muiè inima, și nu sprijiniî după datina mea cea d'întăiî năvală, ci mă trăseiî înapoi, —

nu pentru că aveam oaste mult mai mică, nici pentru că aş fi pierdut încrederea, ci pentru că mă oțeriam a muia în sînge creștinesc o sabie ce băuse până acum atîta sînge de păgîni! Și așa ostașii miei, deprinși a mă vedea în luptă totdeauna în fruntea lor, de astă dată nevăzîndu-mă de față, se umplură de neîncredere, și deteră spatele, nu de frică, ci temîndu-se ca nu cumva să se fi întîmplat mie vre-o nenorocire.

Acesta e rostul ciocnirii între mine, de o parte, și Ardeleni cu Basta, de altă parte, ciocnire care a dat lui Ibrahim prilejul de a cuceri Kanizsa.

Iar, după această fugă, cu ce cruzime sălbăteacă s'aŭ purtat Ardelenii, n'ar crede cineva, — pentru că e nemaî auzit, însă foarte adevărat. Nouă sute de Secui, ce după fugă se trăsaseră la munți, și pe cari i-aŭ chemat la sine în numele credinții către Măria Ta, călcînd ei învoiala făcută, i-aŭ ucis într'un munte cu cea mai neauzită sălbătăcie. A doua zi după alungarea oștirii mele, mergînd spre Țara-Românească, aproape de Sibiiu dăduiŭ peste oastea mea muntenească, supt conducerea lui Petru Huszár, și, purcezînd innainte la Făgăraș, întîmpinaiŭ pe Ioan Szelestey cu oastea mea moldovenească. Mișcați de nenorocirea mea, toți stătură ca să ne batem din nou cu Ardelenii spre a răsبuna nedreptatea ce mi s'a făcut. Abia după mai multe sfătuirii i-am mai

îmblinzit, fiindcă începuseră a striga tare, și i-am făcut să lase gîndul de a mai lucra la vărsarea de sînge creștin prin creștinii, lămurindu-li că tocmai aceasta e politica turcească, anume ca să ne junghiem noi între noi, și arătîndu-li că oastea leșească cu Sigismund Báthory a intrat pe la Trotuș, oraș al Moldovei, în marginile Ardealului, iar, de altă parte, Moise Székely, venind de spre Bistrița, pradă în Secuî cu foc și sabie.

Așa eu, uitînd de jignirile și nenorocirile mele, și gîndindu-mă numai la binele obștească, am trimis pe Ioan Szelestey la Ardeleni, arătînd prin el mai ales lui Basta toată starea lucrurilor în Ardeal, și îndemnîndu-l să fie cu privighere asupra Leșilor, dintre cari, spre mai multă încredințare, i-am și trimis pe unii ce căzuseră prinși în mîinile mele. Însă Ardelenii ajunseseră la atîta viclenie și fărădelege, încît aruncară în fiare pe numitul sol, îl bătură, și, după cum auziiu în drum, îi zdrobiră mîinile și picioarele; pentru care chinuri neomenesții sînt vrednici de pedeapsa potrivită,— mai ales de va fi adevărat, cum se zice, că l-ar fi omorît chinuindu-l. Mă rog de Măria Ta să nu lași nerăsbunat acest omor, pentru că numitul a fost unul dintre slujitorii cei credincioși ai Măriei Tale, și afară de aceasta se afla în solie. Apoi legea obștească, nu numai la Creștinii, ci și la Turcii și la păgîni oprește a tulbura, supăra și popri pe soli, cu atît mai mult a-i ucide!

După aceasta, lămurindu-se ei și din alte părți cum că au mulți protivnici, trimeseră la mine în solie pe Sebastian Tököly, cu mai mulți alți fruntași ai Ardealului. Pe cari, căutînd numai la binele obștesc, i-am primit cu toată omenia, după cum doriră, primind toate propunerile ce-mi făcură. Și, cu toate că nu m'am abătut niciodată din legătura de credință, ce făcusem înaintea Preasfinției Sale episcopului de Erlau și înaintea lui Istvánffy, ci am rămas pururea statornic în credință nefiind deprins a mă schimba ca Ardelenii, a căror datină e de a jura strîmb de două ori pe zi, am primit a mă face un jurămînt și am trecut în Țara-Românească, uitînd jignirile mele. De aici am îndemnat pe Basta să fie cu luare aminte, ca nu cumva prin violența și înșelătoria Leșilor țara să fie smulsă din minile Măriei Tale, și, fiind de nevoie, să-mi dea ajutor împotriva Leșilor acelora și a Turcilor.

Ce puteam face eu mai mult pentru Creștinătate? Cu toate acestea, spre a mi-i pregăti mai bine și spre a-i asigura și mai tare de credința mea, am trimes în Ardeal chiar pe soția mea, pe fiul mieu și pe fiică-mea, — însă cu îndatorirea ca pe fiul mieu să-l lase a veni îndată la Măria Ta. După cum auziui însă, sînt oprîți în închisoare, ținuți mișelește și în lipsă de toate. De și n'am fost vrednic de acestea, sînt însă nevoit a le răbda cu inimă tare, spre binele Creș-

tinătății, pentru care sufăr orișice, lăsînd în mîna lui Dumnezeu răsbunarea dreptului mieu.

După ce, culegîndu-mi încă puterile, întrăiui în Țara-Românească, mă simțiui împresurat din toate părțile de dușmani: ici Leșii, colo Turcii, pustiind cîmpiile, satele și orașele, răpind turmele și cirezile, prădînd pretutindenea și ducînd pe bietul popor ca vitele în prinsoare, încît, privind la pustiirile cele multe și la mulțimea celor duși în prinsoare, fața Țerii-Românești era cu mult mai de plîns decît în zilele lui Sinan, cînd oastea turcească cotropise totul.

Adesea am cerut stăruitor ajutorul Ardelenilor, însă totdeauna în deșert, pentru că, punînd toate la o parte, singurul lor cuget era acela de a mă pierde. În această primejdie, oricît de mare era, nu m'as fi temut niciodată numai de Leși, dacă nu s'ar fi născut de ceialaltă parte războiul cu Turcii: pentru că împotriva Leșilor două zile am luptat cu izbîndă. Însă, acum, de o parte mă înțetia Leahul, de altă parte mă strîmțora Turcul, din a treia parte, din Ardeal, unde credeam că am prietenii, și nu dușmanii, năvăli în Țara-Românească și Moise Székely, căpitanul ostașilor lui Sigismund Báthory.

Încunjurat de dușmani atît de mulți și de neîmpăcați, și pierzînd toată nădejdea în făgăduințele ajutorului ardelenesc, mă văzuiui silit a mă trage de-a lungul munților Țerii-Românești spre

Craiova, ca să scap de sălbătăcia Leșilor. De aici încă am cerut de mai multe ori ajutorul Ardelenilor, fără a-l putea însă căpăta. Li adusei u aminte învoielile, cărțile de jurământ și legămintele cu care se legaseră; însă pierdui numai vremea în deșert, pentru că ei se înțeleseră pentru moartea mea.

În mijlocul atîtor primejdii, n'am aflat alt leac împotriva acestor rele decît a fugi la Măria Ta, căreia i-am fost pururea credincios, spre a găsi o bunăvoință corespunzătoare faptelor mele la acela căruia i-am fost cu credință totdeauna. În acest drum dînd peste oastea turcească supt poruncile beilor de Vidin și Nicopol, cari trecuseră Dunărea spre a veni în ajutorul Leșilor, răpeziu înaintea pe Banul Craiovei spre a-i lovi. Lupta în numele Măriei Tale am purtat-o cu izbîndă, omorînd mulți dintre dușmani, între cari și pe numiții beii și luîndu-li steagurile, dintre care cel mai însemnat e la mine.

Împresurat de atîtea rele, veniu, cu prea puțin de-ai miei, drept la Măria Ta, prin țerile Măriei Tale și prin Ardeal, unde cîte nenorociri, jigniri și răscoale am avut a suferi, vei fi înțeles Măria Ta. În multe locuri săriră pe oamenii miei și-i uciseră fără milă. Din cetatea Devei îndreptară tunurile asupra mea, și innecară în Murăș pe mai mulți dintr'ai miei; și aceste nevoi le avui nu numai într'un loc, ci prin tot Ardealul. Nemul-

țamiți cu atita, trimeseră cărți la Baia-de-Criș spre a răscula lumea împotriva mea. Asemenea întăritară pe ostașii din Lipova și din cetatea Inăului; fiind însă mai pre jos cu puterea, nu cutezară a lovi pe ai miei.

În acest chip și între aceste nenorociri ajunsei la Măria Ta, gol și despoiat de toate. Vistieria mea toată, mărgăritare scumpe, de care am avut mulțime, aurul și argintăria, veșminte alese, mulți cai de mare preț, cu un cuvânt tot ce aveam pe lângă mine, le-am pierdut pentru credința către Măria Ta; și astăzi, lipsit de toate cele ce cu multă sudoare și osteneală mi le-am adunat, nu știu încotro să mă întorc. În prea-marea mea nevoie nici această călătorie n'aș fi putut-o face dacă alții nu mi-ar fi întins mână de ajutor.

Însă, decît aceste, oricît de multe și felurite, rele ce am suferit eu, sînt mai mari cele ce suferi Măria Ta și Creștinătatea pentru înstrăinarea celor trei țeri; din care nu puțină primejdie se poate naște. De aceia, nu numai eu, care nu mă simt de ajuns în privința aceasta, ci Creștinătatea întregă ar fi să stăruiască a se pedepsi, după cum se cuvine, călcătorii de jurămînt și înstrăinatorii țărilor Măriei Tale.

Am voit să arăt toate acestea Măriei Tale în toată credința și adevărul, întocmai așa precum s'a întîmplat, și, ca să pot face aceasta mai bine

veniū eū însumi la Măria Ta, înfruntînd atîtea primejdiî.

Cunoscută fiind credința mea către Măria Ta și către toată Casa de Austria, din multele războaie, în care după deosebirea timpurilor m'am luptat, și de aproape și de departe, însă totdeauna cu inimă neînfrîntă, dovedind rîvna mea și dreptul mieū, am venit la Măria Ta cu atît mai bucuros, cu cît știū că voiū găsi îndurarea cuvenită.

Drept aceia, Măria Ta, privind cu ochi îndurătorî pe de o parte nenumăratele daune și nenorocirî ce am suferit, mă vei ocroti cu cunoscuta-ți bunăvoință și blîndeță, ca, după pilda mea și alți printî și fruntași să rămînă statornici în credință, iar dușmanii miei, cari preziceau că nu voiū găsi ajutor la Măria Ta, să se rușineze și să nu cuteze a mă mai batjocuri. Despre această rară bunăvoință și bunătate a Măriei Tale eū nu m'am îndoit niciodată, ci, din potrivă, și acum după scoaterea mea din Domnie și după pierderea tuturor bunurilor, nădăjduiesc în bunătatea Măriei Tale, de care și în viitor mă voiū sîrgui, cît voiū mai trăi, a mă învrednici prin necontenite slujbe credincioase, până la vărsarea sîngelui mieū.

Cît despre mijloacele și chipul de a vindeca toate aceste rele, eū după mica mea pricepere le voiū arăta cînd minunata înțelepciune a Măriei Tale va găsi cu cale a mă primi și pe mine la aceste sfaturi, și a alege spre acest scop pe cei

mai buni dintre sfetnicii săi. Chipul ce voiū propune nădăjduiesc că va fi cel mai mîntuitor și mai ușor, nu numai pentru Măria Ta și Înalta Sa Casă, ci pentru întreaga lume creștină, că vezi Măria Ta cum că Turcii și alți dușmani fac din zi în zi înaintări tot mai mari și plănuiesc peire chiar și acestor părți și locuri.

Al Măriei Tale, Împărate și Craiū, cel mai umilit, pururea supus și credincios.

Mihail, Voevodul Țerii-Românești.

L.

Ieremia Movilă.

(1595.)

Omul Polonilor, Ieremia-Vodă Movilă, coborîtor prin femeii din neamul Lăpușnenilor, frate de Vlădică și însuși boier mare al țerii, cinstit, blînd și evlavios, fu ca Domn numai un purtător de vești pentru străini și un îndeplinitor al voii străinilor. Așa se înfățișează și în scrisorile sale.

Iată cum vestește lui Zamoyski, stăpînul, că Țara-Românească a ajuns iarăși în mîna unor creștini pe cari nici el, nici acel stăpîn nu-î iubia.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl. II*.

Prea-luminate și milostive doamne. Ținem gata slujbele noastre bunăvoinței d-tale, milostivul nostru Domn.

Trimetem îndărăt la d-ta pe acest Cămăraş care a mers cu Radică Sîrbul la Mihaï-Vodă. Care spune că Voevodul ardelean a gonit pe Turci din Tîrgovişte, a prins pe Mehemed-Paşa (Paşa Terii-Romăneşti) şi a gonit pe Sinan-Paşa din Bucureşti. Ni-a dat şi scrisorile lui Răzvan către unii prieteni ai lui, scrise în aceste cuvinte, şi le trimetem d-tale¹. Te rugăm pe d-ta, domnul nostru milostiv, să binevoieşti a nu înceta să ni dai ajutorul d-tale şi să ne vesteşti despre toate. Dar te rugăm pe d-ta încă o dată. Iarăşi îţi ținem gata slujbele noastre bunăvoinței d-tale.

Din Iași, 28 Octomvre 1595.

Îți dorim d-tale, milostivul nostru Domn, toată fericirea.

Jeremia Movilă, cu mila lui Dumnezeu Domn al țerii Moldovei.

Prea-luminatului domn, domnul Ioan Zamoyski de Zamosc..., milostivul nostru Domn.

LI.

(1601.)

Peste șese ani, cînd Mihaï care-l gonise mai fără luptă și pe care-l apăraseră numai pietrele tari ale cetății Hotinului, căzu prin trădarea uneltită și de dînsul și, după o nouă biruință, fu

¹ Vezi-le mai sus.

ucis împotriva oricărui drept, Ieremia nu arată bucurie, nici jale, ci, cu sufletu-î fără răsunset, trimete astfel la cei mai mari ai lui vestea nelegiurii.

Ediție : Hurmuzaki, *Supl.* II¹.

Cît despre Mihaî, mi se mai spusese din izvor sigur că ar fi fost ucis. Totuși așteptam întărirea acestei știri. Acuma dumnealui Ștefan Csáky, generalul a toată țara Ardealului, îmi dă veste sigură că Mihaî a fost ucis la 19 August lângă Turda, — ceia ce aduc la cunoștința Măriei Tale. Mihaî a avut o ceartă cu Gheorghe Basta pentru tunurile pe care Basta nu voiă să i le deie. Mihaî, rostindu-se cam pornit, nu numai împotriva lui Basta, dar și împotriva Măriei Sale Împăratului, Basta a pus să-l împuște, apoi să-l taie capul și să-l arunce trupul pe un cal crăpat, ca să-î facă și mai mare necinste...

...Iași, 1-iu Septemvre 1601

LII

Radu-Vodă Șerban.

(1602.)

Adevăratul urmaș al lui Mihaî Viteazul fu Radu Șerban. Pornit din Ardeal, el păstră totdeauna legăturile cu Ardealul. Apără la orice prilej interesele împărătești, cerind numai a nu fi uitat

cu totul. Cînd căzu asupra lui Hanul însuși, care aducea pe Simion-Vodă Movilă, el cere astfel ajutorul Imperialilor.

Ediție : Hurmuzaki. IV 1.

Măria Ta Împărate. și Craiū, Doamne, Doamne nouă prea-îndurător.

După supunerea prea-umilită a credincioasei noastre slujbe după placul Măriei Tale, Domn și prinț al nostru prea-îndurător.

Pentru îndurarea și bună-voința cu care Măria Ta ești îndreptat către noi și această țară năcăjită, mulțămim totdeauna cu umilință, după cît putem, Măriei Tale, rugînd pe Dumnezeu să te păstreze pe Măria Ta Împărătească în bună sănătate cît de mulți ani.

După ce, prea-îndurate Doamne, cu mila lui Dumnezeu și ajutorul bănesc al Măriei Tale Împărătești am dobîndit această nenorocită de țară și pe dușmanul cel mai învierșunat, și al Măriei Tale Împărătești și al nostru, pe Simion Voevod, cu ai lui, Leși, Turci și Tatarî, l-am gonit din țara aceia, iar acuma stăm cu ai noștri la hotarul Moldovei, zi și noapte gîndindu-ne la aceia, în ce chip mai bine și mai folositor am putea sluji Măriei Tale Împărătești și Creștinătății întregi. Deci rugăm cu umilință pe Măria Ta Împărătească să aibă pentru noi aceiași îndurare și bunăvoință, și nu mai puțin, pe care a avut-o

odată față de Mihai Voevod, înaintașul nostru, și în darea de ajutor bănesc, și în alte lucruri de nevoie. Și să ni trimeți îndurător vre-o sumă de bani chiar acuma, pentru ca oștenii noștri cari sînt încă în țară, să nu fie siliți a pleca, de prea multă neplată, cu paguba cea mare a acestei țeri nenorocite. Pe care îndurare și bunăvoință a Măriei Tale, dacă am căpăta-o, nu vom lipsi a o răsplăti totdeauna, cu umilința cuvenită, prin credința noastră deplină. Așteptăm în această privință de la Măria Ta Împărătească un răspuns prea-binevoitor și prea-plăcut, dorind ca Măria Ta Împărătească să trăiască ani cît mai mulți fericiți. În cetatea noastră a Tîrgoviștii, 4 Septemvre, anul 1602.

Al Măriei Tale Împărătești și Crăiești credincioasă și veșnică slugă. *Radu Voevod.*

[Către Împăratul Rudolf.]

LIII.

(1603.)

Tatarii fură opriți la șanțurile de la Teișani în gura Teleajenului. Peste cîteva luni, Radu mulțămia de ajutor bătînd lîngă Brașov și ucigînd pe Craiul răsculaților unguri, pe Moise Szekely. Îndată însă el se frămînta și cu Turcii, cu Tatarii, și iarăși răsună cererea lui de ajutor, prin solii trimeși la Împărat.

Acuma nu vă pot scrie veste mai bună decît numai că, de cînd ne-am întors din Ardeal, de la înfrîngerea și peirea lui Moise Székely, nu mai avem odihnă despre Tatarî. Ceia ce-mî vine numai de la vecinii miei cei bunî, de la Moldovenî. Căci Vodă-i ațîță asupra voastră, și tot vin cîte 2.000, 3.000, 6.000, și 7.000 de-odată în țara noastră. Iar noi cu puțina noastră oaste ne-am sîrguit de i-am răs pins totdeauna, cu rușine și pagubă mare. Iar acum în urmă aũ năvălit în țară în număr de 10.000 și aũ venit pănă la Curțile din Străjești și „Sylich“ (Stănești?). Pănă ce am aflat aceasta, s'aũ învîrtejit îndărăt. După cari am trimes îndată pe căpitanul nostru Mîrza, care i-a prins lîngă Giurgiu, și i-a lovit, și cu ajutorul lui Dumnezeũ i-a bătut, și mulți dintre Tatarî aũ perit. Și dintre ai noștri aũ rămas la 100 de ostași de frunte. Țara e acuma așa de pustiiată, încît nici în vremea lui Sinan-Pașa n'a fost așa. Și ostașii sînt plictisiți că nu-i putem plăti. De aceia rugămintea mea sîrguincioasă, pentru numele lui Dumnezeũ, către d-voastră este aceia că, dacă Măria Sa vrea să ne ajute sau ne va ajuta cu ceva, dumneavoastră să vă întoarceți îndată cu aceia acasă. Căci, dacă dumneavoastră mai rămîneți, vom fi siliți iarăși a ieși din țară înaintea dușmanului. Căci nu mai putem, nici știm a ținea și hrăni oastea cu vorbe, nici să mai vedem nevoia cea mare și tulburarea săracilor

noștri supuși. Și arătați că Simion-Vodă iarăși se gătește tare și are de gând să vie asupra noastră: pe de o parte stă la vorbă cu Măria Ta pentru pace, iar de cealaltă parte aduce Turci și Tataři asupra noastră. De aceea să arătați dumnevoastră aceasta Măriei Sale și să stăruiți preaplecat la Măria Sa ca să scrie Măria Sa Craiului leșesc și acelui Voevod pentru aceasta, ca să lese în pace țara și oamenii Măriei Tale și să se oprească de la dușmăniș ca acestea. Așa e făcută viața noastră cea ticăloasă și tulburată.

Tîrgoviște, 24 Octomvrie, anul 1603.

LIV.

(1619.)

După ce mai luă odată Ardealul pentru Împărat, sfărîmînd, tot lîngă Brașov, și cetele altui prinț ungar, Gabriel Báthory, Radu se văzu lipsit de ajutor și-și părăsi țara, cătîndu-și adăpostul la Viena. Aici își aduseră aminte numai rare orî și neîndestulător de dînsul. Într'un rînd, cînd Curtea împăratească voia să-i dea interesele pe mîna celui Gabriel, vechiul dușman, el face aceste observații cumiști.

Ediție : Hurmuzaki, IV¹.

Măria Ta Împărate și Crai, Doamne, Doamne
prea-îndurător.

Dintru întâi. Unde Turcul în scrisoarea sa făgăduiește că va face toate după placul și voia Măriei Tale Împărătești și Craiești, înțelegînd anume că Domnia Țerii-Românești nu-mi va fi tăgăduită, numai cît să merg însumi la Poarta turcească, aceasta e în socotința și prea-îndurătoarea voie a Măriei Tale. Căci mă mărturisesc a fi fost totdeauna șerb credincios și de multă vreme legat cu Măria Ta Împărătească și Vestita și Prea-Înnălțata Casă de Austria, a domnilor, domnilor miei prea-îndurători, la poruncile căroră până acuma protivnic n'am fost niciodată. De aceia, și în această afacere, ferească Dumnezeu să fiu străin de a mă supune, dacă așa i se pare Măriei Tale că se cuvine și e neapărat de nevoie pentru folosul Măriei Tale și a toată Creștinătatea.

Al doilea, că Împăratul turcesc încearcă a spune că eu am fost șerbul lui și mai vechi Domn al Țerii-Românești și a mă însuși lui, din aceia scoțîndu-mi vină mai mare că din pricina mea i s'a adus pagube mari Ținuturilor lui, — nu e de mirare că el a scris acestea, și e mai de mirare lucru că n'a adaus mai mult. Căci nu-i era ascuns lui că eu am fost șerb legat cu Măria Ta, precum și cu toată Creștinătatea; că acelea toate pe care le credeam că sînt de mare nevoie pentru a crește și a adăugi cinstea, ascultarea și folosul Măriei Tale și a toată Creștinătatea, a

trebuit să le fac și să le îndeplinesc cu orice preț, purtînd cu Turcul crunte războaie. Apoi că nu cu brațul lui, ci cu puternicul braț al răposatului Împărat Rudolf, înaintașul Măriei Tale, am fost făcut Domn, adus și așezat cu fericire în Domnia Țerii-Românești, primind de la el, și nu de la Turc, steagul ca semn de credință veșnică și de adevărată supunere a mea: lămurit îndestul prin această învățătură în ce chip trebuie să veghez și să duc lucrurile care ar părea că privesc cinstea și folosul Măriei Sale și a toată Creștinătatea. Dar, după ce, de amîndouă părțile făcîndu-se legătură, s'aû oprit de la arme, și cît a ținut legătura, nu se dovedește, nici se va dovedi că i-am adus vre-o pagubă.

Cît privește cele arătate în decretul Măriei Tale Împărătești și Crăiești, ai mai binevoit Măria Ta Împărătească și Crăiască să-mi scrii că, din firească îndurare a Măriei Tale, vei vorbi cu soli lui Báthory Gábor, în adunarea obștească de la Pojon, despre lucrul mieu.

Judecata mea este în această privință că aceste țeri: Ardealul, Țara-Românească și chiar Moldova nu trebuie lăsate din mîna și puterea Măriei Tale și a toată Creștinătatea. Căci, de vor ajunge în mîna Turcilor cu totul, să creadă că va fi cu cea mai mare daună a Măriei Tale și cu paguba a toată Creștinătatea, orî de se vor ținea cu arma orî cu pacea. Numai dacă Măria Ta va

binevoi a da întru toate credință deplină lui Báthory, ale cărui năravuri și a cărui statornicie cred și eu că Măria Ta o știi foarte bine, atunci mie, ca unui șerb credincios și mărturisit, mi se cade a mă supune poruncilor Măriei Tale, și, răzimat pe numele și norocul Măriei Tale, desprețuind toate primejdiile de viață, precum până acum am purtat lucrul cu izbîndă, sînt gata a-l purta și a-l îndeplini totdeauna.

Al Măriei Tale Împărătești și Crăiești credincios șerb:

Radu-Vodă.

LV.

Constantin-Vodă Movilă.

(1613)

Ajutător al lui Radu în ultimele lupte a fost un Movilă, tînărul Constantin, care vedea în Domnul muntean pe dușmanul lui Simion și al filor lui, cari-i erau și lui dușmani. Gonit din Moldova, pentru aceste lupte chiar, de Turci, el scrie cele ce urmează din Hotinul unde se adăpostise înaintea de o nouă năvălire, căreia era să-i urmeze robia și moartea.

Ediție: Hurmuzaki, IV¹.

Prea-luminate Doamne, prieten și vecin prețuit (Francisc Forgách).

Constantin-Vodă.... Sănătate și oferirea necontenită a slujbei noastre foarte sirguincioase. Îți mulțămim cu toată prietenia, și făgăduim că la o întâmplare ne vom strădui a-ți răsplăti, pentru că prin scrisoarea d-tale cu cinste ne-ai cercetat și ni-ai făcut cunoscute unele lucruri foarte plăcute. Și, pentru că legătura noastră de obște cere să-ți amintim neapărat dumitale starea lucrurilor noastre de aici, voim a-ți da de veste măcar atât: că întâiu dușmanii noștri de obște, cari se gândesc nu puțin a face neliniște și împotrivire, precum știi și cunoști aceasta foarte bine, prin meșteșugirile lor stricătoare ne-au scăzut și au lucrat la Poartă pentru Domnia noastră. Și apoi păginiile au încercat ale lor asupra noastră fără contenire, cu cea mai mare încordare. Dar, din mila lui Dumnezeu, n'au putut să ni strice tocmai mult. Ci acum, împotriva credinții Împăratului turcesc date nouă, împotriva făgăduielilor și a încrederii noastre, Vizirii pe unul de neam prost, pe care totuși vrea să-l scoată din neam domnesc¹, cu ajutorul și sprijinul viclenilor noștri, ni l-au trimes în țară, cu o mulțime de Turci și de Tatarî. Înaintea cărora noi, cu învoirea și socoteala sfetnicilor noștri, ne-am

¹ Ștefan ce se zicea fiul lui Ștefan Tomșa.

dat înapoi, împreună cu credincioșii noștri boieri și oastea ce aveam pe lângă noi, așteptînd prilej mai bun. Și ne-am dus la cetatea noastră a Hotinului și am așteptat aici ceas de ceas oastea Măriei Sale Craiului leșesc orînduită în ajutorul nostru, precum și oastea năimită de noi, și nădăduim că prin acest mijloc, cu ajutorul Celui Atotputernic, să ni putem răsbună din belșug asupra dușmanilor noștri. Pentru care din partea d-tale nu puțin ajutor se cuvine și trebuie neapărat să fii cu sirguintă, pentru ca să nu rămîie pe placul acestora cari întru aceasta sînt începători și pricinuatori. Ne lăsăm în seama pazei lui Dumnezeu.

Dat în cetatea noastră a Hotinului, 17 Ianuar, anul 1613.

Al Prea-luminatei Domniei Tale prieten și vecin gata de orice slujbă:

Constantin-Vodă.

Ștefan Boer, secretar.

LVI.

Alexandru Iliăș.

(1620.)

Urmaș al lui Alexandru-cel-Bun, peste mulți bastarzi și decăzuți, Alexandru Iliăș vorbește în aceste cuvinte de peirea lui Gașpar-Vodă Gra-

tiani, care se ridicase pentru cucerirea creștină a Polonilor împotriva Turcilor.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl.* II².

Prea-puternice și milostive domnule Voevod de Chiev.

Făgăduim cu stăruință slujba noastră prietenească și credincioasă bunăvoinței d-tale.

Îți vestim d-tale că, din mila lui Dumnezeu și cu norocul M. S. Împărătești, am intrat în stăpînirea ocinei noastre, țara Moldovei, și a Scaunului Iași. Acea ocină a noastră era stăpînită până acum de unul care înaintea de noi se așezase în Scaun și făgăduia să fie mare prieten al Coroanei Leșești și al d-voastră al tuturor. A vicienit întâi pe Domnul Dumnezeu, apoi pe Domnul său, și apoi a pricinuit mari pagube Coroanei Leșești și acestei sărace țeri a noastre. Ce putem face? Domnul Dumnezeu e platnic bun: i-a plătit după faptele lui. Noi știm că înaintașii noștri erau legați cu d-ta prin legături de prietenie; deci făgăduiesc și eu, ca un creștin, și mă înscriu să fiu prieten credincios al d-tale și al Coroanei Leșești: nu voi urmă pilda celui ce a adus Coroanei Leșești atîta rușine și pagubă.

Iași, 12 Octomvre 1620.

Al d-tale credincios prieten și gata de slujbă.

Alexandru Voevod,

ful lui Iliș, Domn al țerii Moldovei.

LVII.

Miron-Vodă Barnovschi.

(1627.)

Movilă de sînge, numit Barnovschi, după moșia părintească Bîrnova, în privilegiul polon de nobilitare, Miron-Vodă nu era un fricos, nici un om nesigur față de Creștinătate, de vreme ce putea să scrie :

N'am atîtea puteri ca să mă împotrivesc silei păgînești și n'am nădejde decît în Dumnezeu ca să-mî apere capul...

Dar tocmai de aceia el fu silit a-și pierde mai tot timpul cu silinți în vederea păstrării păcii turco-polone.

Ediție : Hurmuzaki, *Supl. II* ?

Prea-Luminată și milostivă Craiă, prea-îndurătorul mieu Domn și stăpîn.

Prin scrisoarea Măriei Tale Crăiești, prea-milostivul mieu Domn, precum și prin arătarea slugii mele am înțeles în de ajuns mulțămirea cu care Măria Ta Crăiască, prea-îndurătorul mieu Domn, ai primit silințele ce le-am făcut pentru a păstra o pace trainică între M. S. Împăratul turcesc și

M. T. Crăiască, domniî miei milostivî. Mi-am pus în gînd a-mî întrebuiņa toate puterile ca această slujbă ce am început să-mî poată cîştiga milostiva ocrotire a M. T. Crăieşti şi a M. S. Împăratului turcesc, domniî miei prea-milostivî, şi nădăjduiesc în Dumnezeu că lucrurile ce voiŭ fi îndeplinit vor ţinea ani lungi şi fericiţi, pentru slava celui Prea-Înnalt şi pentru răspîndirea binefacerilor unei păci trainice şi nesmintite.

...Iaşi, 15 Octomvre, anul Domnului 1627.

Al Prea-Luminatei Măriei Tale Crăieşti, prea-îndurătorul Domn, prea-umilită şi supusă slugă.

Miron Barnovschi.

Scos din Scaun, el îşi arată astfel nădejtile de a-şi mai căpăta moştenirea.

Ediție : *ibid.*

Afară de aceasta am primit zilele acestea un răspuns prielnic de la Poartă, la care trimesesem între alte dovezi care sună, şi astfel, fără să calc tocmelile, voiŭ fi aşezat iarăşi în Scaun,— pentru că am grijă mare să nu fac greutăţi Statelor Co-roanei —, şi aş putea apoi, prin gătirea mea de jertfă şi statornica mea credinţă, să recunosc milostiva ocrotire ce mi-ar fi dat-o Măria Sa Craiul...

LVIII.

Vasile-Vodă (Lupu.)

(1642.)

Vasile Lupu ascunde în el multă putere și multă viclenie, multă răutate crudă chiar. Aceasta se vede și după reclamațiile următoare: e de mirat conștiința lui Vasile-Vodă că ar putea răscula pe Romîniî din Ardeal.

Ediție: Hurmuzaki. IV !.

Prea-strălucita Poartă a prea-puternicului Împărat a putut vedea credința mea adevărată încă de pe vremea lui Gratiani, Domnul Moldovei, cînd, făcîndu-se legătură cu Leșiî împotriva prea-puternicii Împărăției turcești, n'am voit să mă unesc cu el și cu ceilalți boieri, și de aceia am fost ars cu fierul roșu pe piept. De către Moise cel fugar în Țara Leșească am fost întăiî închis și abia am scăpat cu viață. Și, pentru că am trimes în minile împărătești pe Barnovschi, dușman jurat al Împărăției turcești, chemîndu-l din Țara Leșească, și apoi pentru moartea lui căutat ca să fiî dat morții, abia am scăpat. Și, în sfîrșit cu voia lui Dumnezeu și cu mila prea-ocrotitorului Împărat Sultan Murad, am fost numit Domn al Moldovei. În care dregătorie cît am fost de cu credință, și din aceia se vede că fără vre-o pagubă, dar cu cea mai mare pagubă a Leși-

lor, am împăcat pe Sultanul Murad și pe Vizirul său Murteza cu Leșii. Acum am făcut chel-tuieli și osteneți mari ca Muscalii și Cazacii să dea înapoi Azacul¹ fără război, și am căpătat pe Muscali prietenii ai Împăratului, iar Leșilor dușmani. De și prea-puternicul Împărat n'a vrut să dea fratelui său ginerelui mieu Domnia mun-teană, voiu fi călăuz în Țara Leșească oștirii îm-părătești, voiu ațîța pe Cazaci să dea ajutor Mus-calilor împotriva Leșilor, și astfel Leșii vor avea război de o parte de către Muscali și Cazaci, din două părți, și de spre Tatarii, Moldovenii și Turcii, de dincoace. Cu privire la Ardeal, e ușoară treaba: cunosc foarte bine căile pe care poate fi lovit din Moldova și Țara Românească: de colo Pașa de Timișoara, de ici Turcii, Tatarii, Mol-dovenii și Muntenii. Se adauge aceia că în Ardeal mai mult de o treime sînt Romîni, cărora fă-găduindu-li slobozie, îndată-i vom ațîța asupra Ungurilor. Și astfel vor avea acasă și în străini război, de n'or ști unde să se întoarcă. Iar Matei² e cu totul în slujba Ungurilor și Leșilor, în ei avîndu-și încrederea și ducîndu-și acolo comorile. Ci eu, cu tot neamul meu, la Turci, de la cari am Domnia, la ei și pentru ei voiu muri. Acestea să le ție în seamă Prea-Puternicul Împărat și Vizirii lui, ca astfel să lățească hotarele Împă-răției. Eu sînt gata cu credința și slujba.

¹ Azorul.

² Matei Basarab.

LIX.

(1654.)

Același Domn scrie astfel din Constantinopol după căderea sa, căutînd să înșele asupra rostului șederii sale la închisoarea de Stat a celor Șapte Turnuri. Se îndreaptă către fratele ce i se găsia în prinsoare la principele Ardealului, către Gheorghe Hatmanul și-i cere să se puie în legătură cu noul Domn muntean, Constantin-Vodă, înlocuitorul dușmanului său, Matei Basarab.

Ediție: Iorga, *Studii și documente*, IV, pp. 30-1 (românește).

† Io Vasilie Voevod scriem la fratele nostru, la Gheorghie ce aū fost Hatman, multă sănătate. Alta, de veī vrea să întrebī de noi, cu ajutorul lui Dumnezeu ne aflăm cu sănătate și în pace. Venit-am și noi cărăm (*sic*)¹ în Țarigrad, în 11 zile ale lui Iunie, și cu ajutorul lui Dumnezeu și cu ruga Precistei Măria Sa Vizirul foarte ne-aū primit cu bine, și a doua zi ne-aū împreunat cu cinstitul Împărat, și ni-aū zis cinstitul Împărat să ședem aici la Șapte Turnuri, unde se chiamă, și ședem acum. Iară cu mila lui Dumnezeu de la toți prietenii avem socotintă. (*Un rînd de criptogramă.*) Decī să nu-ți faci voie rea, c'am grăit cu capichehaiielele Măriei Sale Craiului și cu dumnealū

¹ De cîrînd?

Elci-Hasan-Paşa şi cu dumnealui Dzulficar-Aga, carele este dragomanul Măriei Sale Craiului¹, ca să scrie cărţi la Măria Sa Craiū pentru dumneata. Şi am scris şi eu la Măria Sa Craiū, ca să te slobozească, că nu eşti niciun vinovat; decî pare că Măria Sa Craiul te va slobozi. Decî vină în Ţara Muntenească, la dumnealui la Constantin-Vodă, că dumnealui ni este ca un fiu. Decî de-acolo vei veni cu oameni de-a dumisale aici în Ţarigrad. Decî Dumnezeu este bun. Ţi-aş scrie şi de altele ce s'aŭ lucrat, ce ştiu că le vei şti; ce n'am ce-ţi scrie. Numaî Măria Sa Hanul aŭ trimis pe un Agă cu noi aici la Împărăţie, şi aŭ scris foarte bine pentru noi. Decî avem nădejde de pre mila lui Dumnezeu să nu ne lase de tot, ce să-şi aducă aminte de noi.

Atîta scriu, şi Dumnezeu să te scoată, iară să ne vedem unul cu altul; căci pentru păcatele noastre ne-aŭ certat Dumnezeu. Decî numai să-î mulţămim şi să ne rugăm Sfinţiei Sale, că nu ne va lăsa. Şi fii sănătos. Scris în Ţarigrad, Iunie 20 zile.

Io Vasilie Voevoda.

La iubit fratele nostru Gheorghie ce aŭ fost Hatman să se dea cu cinstè întru mîinile dumisale.

¹ Principelui Ardealului, Gheorghie Rákóczy al II-lea.

Mateiŭ-Vodă (Basarab).

(1635?.)

Bunul Mateiŭ-Vodă Basarab scria astfel către ambasadorul francez de la Constantinopol, care-î trimesese un răspînditor al catolicismului. La stîrșit el plînge durerea țerii despoiate și stoarse.

Ediție : Iorga, *Acte și fragmente*, I.

Prea-luminate Domn, mult prețuit de noi,

Peste măsură mă îndatorește curtenitoarea purtare a d-voastră, că binevoiește a ne cerceta cu scrisoarea d-voastră curtenitoare, plină de mărturisirea de iubire a blîndului d-voastră suflet. Ni e plăcută această bună mărturisire față de noi, asigurîndu-te că va fi totdeauna și la orice prilej răsplătită de noi cu alte bune scrisori. Și cea mai mare cinste ni vei face d-voastră dacă nu vei fi zgîrcit. În a ni împărtăși poruncile d-voastră, cum astăzi ai binevoit să ni dai în grijă, în chip neobișnuit, pe d. Anton Devia, care a fost văzut de noi cu obișnuitul ochi plin de iubire; cu atît mai mult cu cît atîrnă de d-voastră ca prieten de aproape. Și așa voi face cu oricine va veni din casa Măriei Tale Prea-Luminate, avînd noi bună aplecare pentru alesele însușiri ce sînt în d-voastră. Să ni faci îndatorirea de a vorbi une ori cu

dumnealui Caimacamul¹ despre această biată țară și despre noi înșine, povestind grelele biruri și nesuferitele cheltuieli ce avem, din care s'a născut sărăcirea și nimicirea acestui popor, și nici nu au compătimit de noi cine am nădăjdui să vie în ajutorul năcazurilor noastre. Ni va fi peste măsură de plăcută această îndatorire, nădăjduind folos, față de bunătatea d-tale. Căruia-ți rugăm de la Dumnezeu toată fericirea cea mai mare.

București, 8 Septemvrie 1635 (?).

Al d-tale prea-iubitor prieten și gata de îndatorire.

Io Mateiū Basarab,
Domn al Țerii-Românești.

LXI.

Constantin Basarab (Cîrnul).

(1656.)

De la acest Constantin, care prin intrigă ajunsese Domn, amărînd bătrînețele lui Mateiū și știa așa de puțin să cîrmuiască încît peste cîteva luni avea împotrivă-î pe acei seimeni sîrbi și dărăbanî romîni cari smulseseră pentru dînsul Domnia, de la acest distrugător, cu ajutorul «Craifului» stăpîn, din Ardeal, al acelei singure oștiri ce o avea țara, de la această umilă unealtă a celui al doilea

¹ Locțiitorul Vizirului.

Rákóczy, la care trebui să fugă, pentru a nemeri apoi la Cazaci și a fi, o clipă, un neașteptat Domn al Moldovei, avem aceste rînduri, tocmai către stăpînul de peste munți.

Ediție: Iorga, *Studii și documente*, IV, pp. 46-9 (românește).

Răspunsurile instrucției care este dată prin Micheș Chelemen¹, de la seninatul Craiului Ardealului, părintele nostru, către noi, fiul Măriei Sale.

1. Cu mare bucurie sănătatea Măriei Sale înțeles-am, și cu plecăciune fiască am priimit părinteasca carte împreună cu bunele dojene, rugîndu-ne și de-aici înaintea să nu înceteze ale Măriei Sale învățături, după cum învață și părinteasca prietenie către dreptii fi.

2. Poftele noastre, zice Măria Sa că nu-s tocmitate, ce osebite, nu desăvîrșit poftite. Noi, ca adevărații fi și nimica fățarnici, toate le-am arătat Măriei Sale, iar, de va fi și ceva scădere, nu din alta, fără numai însuși din neputință. Despre carele rugăm și poftim să fie iertăciune părintească, — că fiii nu odată, ce de-apururea greșesc părintilor; ce, fiind al lui fiu, nu se îndură a-l urgisi. Dacă noi n'am priceput pîn'atîta, ce deschidă Măria Sa cărări de învățatură! Noi încă arătăm desăvîrșită și stătătoare pofta noastră, crezînd că după îndrăzneala noastră ceasta fiască nu se va

¹ Coloman Mikes.

deslipi, nici va reci inima Măriei Sale de cătră noi; iar, de am ști că se va face ceva receală, noi am tăcea și am fi bucuroși, nu numai de cinstea lumească, ci și de viața noastră să fim lipsiți.

3. Cu adevărat credem a ști Măria Sa Craiul nostru și decît noi mai bine, — că ale oamenilor mari de-apururea și mai totdeauna se află mai cu adevărat. Mai departe, părerea și sfătuirea Măriei Sale tot să nu fie încetată, și, dintru țir-cumstanțiile (ce se zic: încunjurările vremilor) de acum, ce socotește Măria Sa a se izvorî, cu noi încă să nu-î fie păs'a împreuna; că noi vom fi fi ascultători, însă după putința noastră. Cum și credem că afară dintr'aceia nici ar pofti Măria Sa. Știm noi aceasta că Măria Sa nu se lipsește a plăti slugilor Măriei Sale cu cheltuiala noastră, — că și până acum aū avut Măria Sa aceste oști: ce, din datul lui Dumnezeu, care are Măria Sa la mină, li-a plătit și le va și putea plăti scutirea și apărarea Măriei Sale. Căci că și acum se făgăduiește a ținea asupra noastră, cu dătătura inimii noastre cea de laudă facem mare mulțămîță Măriei Sale, părinte creștin. Numai ce urmăm: ce pofteste părinteasca prietenie, socotință și milă, cătră noi să arate; iar, dintru Maica Sfințului Dumnezeu de ni se va întîmpla ceva, pentru ale noastre greșale, n'om avea pre cine bănuî; numai ce ne vom rugă Sfinției Sale ne-

prilejuri ca acele să nu lase spre noi, ce mai mai virtos cu a Sfintei Sale milă să fim umbriți.

4. A-și păzi Măria Sa lucrurile Măriei Sale și a socoti și spre noi, cu putință este, — că Dumnezeu a dat atita vrednicie Măriei Sale, și pentru aceia sîntem și noi fiii Măriei Sale. Noi pofta noastră vom arăta chiar ¹, avînd nădejde în mila Măriei Sale, ca să nu mai supărăm pentru aceleași lucruri de atîtea ori pe Măria Sa, și noi, fiind așezați din mila Măriei Sale la un tocmit lucru, să putem ruga pre Dumnezeu și să putem sluji și Măriei Sale ce va fi pofta, din putința noastră. Iar Dumnezeu, care cunoaște inimile la toți, și a noastră, încă fie-ni mărturie aieve că noi la a noastră inimă n'am avut, nici avem rană ca aceia, cum să ni fi fost peste voie ținerea oștilor Măriei Sale. Ci mai virtos am cunoscut noi că, nu din silă, ci din milă le-au ținut Măria Sa lingă noi, pentru binele nostru și al țerii. Și acuma, căci venim la pofte ca acestea ², cu zău zicem că neputerea ne îndeamnă. Căz cunoaștem și noi că nouă atunci ni-ar fi mai cu temei și cu îndrăzneală tot lucrul, cînd am avea slugi multe; ce întrece cheltuiala pe venit: unde-s slugi mai multe decît simbrii, poate socoti Măria Sa cum va putea fi. Alt bine nu se va izvorî, ce

¹ Limpede.

² De a i se mai ușura ținerea oștilor ungurești.

numai ură de cătră slugi. Care lucru trebuie dar să-l depărtăm, într'acestași chip.

Pe dumnealui Boroș, cu steagul lui Chiș Andraș și cu dragonii și cu dărăbanții Mierăi, ne rugăm Măriei Sale ca să-i scoată, iar Nemții, pedestreimea, cu jupînul Gaudi, să rămîie aici, — că vom putea luptă. Iar Nemții, încă ne rugăm Măriei Sale, cu bună tocmeală să ni-i lase, și, de va da Dumnezeu să fie pe voia prietenilor Măriei Sale, zis-aū Măria Sa că [n]i-ar da o companie de Nemți. Despre aceia ne și rugăm Măriei Sale să nevoiască, însemnîndu-se aceia: Măria Sa aū are a ținea aceia aū aceștia, și ni-ar da nouă o companie, 600; iar, de nu s'ar putea acest lucru face, ci să-i fie a pesti, și să-i fie cu trebuință Măriei Sale aceștia a-i scoate, atunci, după făgăduința Măriei Sale, tot să ni lase până în 300 de Nemți lîngă noi, în seama noastră. Și, cum și mai zisem, de nu s'ar putea să se însemne Nemții, să se afe până la acea vreme a poștei, — de care lucru, de va fi de spre alții spre Măria Sa, Dumnezeu să-l facă norocit pe Măria Sa, ca să nu trebuie ieșirea lor —, iar, de n'ar putea fi într'alt chip, atunci, la scoaterea lor, să fie măcar Ungurî pedestrași întrători în loc; și ar putea fi aceia până am însemna Nemți în locul lor. Iar rugăciunea cea mai cu de adinsul este aceasta: Nemții să rămîie lîngă noi.

Unde pomenește Măria Sa că fără ispravă și

fără purtare de grijă nu va putea lăsa Măria Sa oștile Măriei Sale, ca carea cumva să nu li se întimple ceva nenoroc, foarte și de la adîncul inimii noastre poftim și rugăm pe Măria Sa, nenorocul slugilor Măriei Sale nu-l socotească, nice-l ție mai mare pagubă decît al nostru și al boierilor noștri. Că noi sîntem fii, iar boierii, după noi, toți Măriei Sale sînt drepte și jurate slugi. Cînd s'ar întimpla acel nenoroc, noi încă am fi părtași. — de care nu gîndim să fie, că țara s'a'ũ alinat bine. Nici să-și teamă Măria Sa oștile, adecă Nemții, că va avea Măria Sa întru dînșii pagubă; că Ungurii avem steaguri 7, cu jupînul Feacheatea¹ Mihaî: fac voinici 700; Sîrbi avem steaguri 6: fac voinici 400; levinții avem steaguri 9: fac voinici 800; de Leși steag 1: fac voinici 130; dragoni steag 1: fac voinici 110; beșlii tatarî steag 1: fac voinici 90; aprozi steag 1: fac voinici 100, — fără Curtea noastră. Fac peste tot 2.430 de voinici; aceștia toți cu sulite și cu foc sînt. Și, iarăși, pușcași, iată c'am putut a strînge din olatele noastre: voim să facem și de aceia pînă în 100, — căroră nu li se va da leafa, numai se vor ierta de alte lucruri.

Așa dară Măria Sa fără de niciun teamăt poate face. Trimiță măcar Măria Sa omul Măriei Sale să li facă căutare pentru mai [mare] credința. Că noi binele Măriei Sale și răul saũ paguba, o

¹ Fekete, Negru.

ținem a fi și al nostru. Așijderea gîndim că va fi și Măria Sa tot într'acestași înțeles. Toate învățăturile Măriei Sale primim, primind. Știm că și primăvara aduce multe cu ivirea ei; ce afară de putință nu putem pași. Pentru aceia Măria Sa aceste ale noastre lipse, așa înțelegîndu-le, milostivească-se pre vrednicele a noastre poftte a da răspuns veselitor, ca să putem după putință până la săvîrșit viața noastră sluji și Măriei Sale. Acum, de această dată, însemnare de oșți mai multe făcîndu-se, aceste poftte a noastre nu poftim. Iar ajutorul Măriei Sale tot poftim, și avem nădejde la aceia.

6. Dumisale Diicului¹ s'aũ rumt aĩ de boierie.

6. Noi încă ținem pre Măria Sa adevărat și milostiv părinte, și nimic nu ne îndoim în părinteasca prietenie. Așijderea rugăm întru a noastră prietenie fiască să se odihnească Măria Sa, — poftind și aceasta, de vom fi greșit într'aceste scrisori, să fie iertăciune. Am adevărat că vin Nemții acum în Moldova; rugăm pe Măria Sa un om să ne trimită, ca să trimitem pentru acel lucru. Cari, de se vor însemna, aũ la noi aici să rămie, saũ la Măria Sa. Așteptăm pre acestea pre toate răspuns bun. Scris în Tîrgoviște, luna —, anu! 7164 (1656). *Io Constantin Voevod.*

¹ Concurantul la tron al lui Constantin, atunci fugar în Ardeal. Rákóczy va fi vorbit pentru dînsul. Domnul pare a spune că rostul de boier al Diicului s'a isprăvit.

LXII.

Gheorghe Ștefan.

(1657.)

Griji ca ale lui Constantin le avea și vecinul său din Moldova, biruitorul lui Vasile Lupu, bunul boier de țară Gheorghe Logofătul, fiul lui Dumitrașcu Ștefan, căruia alții îi suflaseră o ambiție. Nicî el n'avea cu ce plăti datoriile față de mai puternicul prieten de peste munți și, la asprele cereri ale acestuia, el răspunde în aceste cuvinte de dureroasă umilință.

Ediție: Iorga, *Studii și documente*, IV, pp. 51-4.

† Luminate și cinstite Craiū și nouă de bine făcător, milostivul Dumnezeu să te cruce pre Măria Ta cu bună pace și sănătate, împreună cu tot binele, întru mulți ani.

Cinstita cartea Măriei Tale dintru mîna cestui poșt al Măriei Tale cu cinste o am primit; și-am cetit cu drag; și-am dat laudă milostivului Dumnezeu, înțelegînd de bună sănătatea Măriei Tale. De cîte ni scrii Măria Ta, pre amăruntul înțeles-am. Pentru rîndul Tatarilor, adevărat este cum zici Măria Ta. Iară pentr'acela lucru, precum am și mai scris Măriei Tale că ei ni sînt păgîni sintce [= pentru că] ei, unde ieaū astăzi un ban, mîne cer zece bani —; așa și acoloa ei ar vrea a îngloti obiceiū. Iară avem nădejde pre Dum-

nezeu, după răspunsul ce li-ai răspuns Măria Ta, să întoarcă obrazul într'alt chip, să mai lase dintr'a lor. Or vedea și ei că sînt și alții oameni: că ei, unde li sluji norocul în Țara Leșască, după cum au fost voia lui Dumnezeu, ei socotesc că or supune toată lumea, și gîndesc că alții în lume nu-s oameni, ce-s numai ei oameni. Iară Măria Ta foarte ai răspuns bine, să cunoască că nu-i lumea numai cu dinșii. Iară pentru Ciogolea, pentr' aceia și noi am socotit că el se are în prieteșug cu dinșii; ce oarece din lucrul lor, tot va adeveri Ciogolea.

Pentru rîndul lucrului de spre Țarigrad, de pomenirea mazilieî, semnezî Măria Ta cum să fie sănătate, și să fim într'un bun gînd, și cuvîntului nostru să-i fim marturi, și jurămîntului să-i fim plinitori. Pentru datorie, — să plinim și să nu purtăm pe Măria Ta cu cuvinte, căci este Măriei Tale cu scandală. De care lucru mă mir ce oiî mai zice către Măria Ta, neavînd credință ei cătră Măria Ta. Iară, să nu hiu creștin, ce să hiu Jidov, și de legea mea să hiu scăpat și, la ziua cea de săvîrșit, unde ni este a răspunde toți, cineși după lucrul său, și n'a hi fățarie, acolo să him cu Iuda cel vînzător Domnului său, carele știm că locul lui va fi cu cei mulți răi, și să nu ne aflăm la locul cel cu bune răspunsuri, și să nu auzim blagoslovenia lui Dumnezeu, care toți creștinii spre-aceia nădăjduiesc să o auză

și să o și vădă, de nu mi-i atîta inimă rea cît nu pociu nice odihni, nice a mînca cu folos. Și de aș avea prilej, și n'aș plăti de istov a Măriei Tale datorie, cît mai de sîrg, ca să nu hiu auzit atîta ponos de la Măria Ta, carele nice la o sănătate nu mă aduce!

Că, de aș avea zece bani în casa mea, trimete-i-aș și aceia tot spre istov de datoria aceia; carea doar Măria Ta socotești că eū din cîinia mea și din fără-de-omenia mea pestesc și întărziez Măriei Tale, de nu plătesc. Eū, necum spre ce aș mai arăta cătră Măria Ta cu alt jurămînt ceva, ce, cum arătăm mai sus, tot așa zicem; ce nevoia noastră vedem că nu se crede înnaintea Măriei Tale. Ce doar n'am fi nice noi cu obraz de marmure saū de hier, — că pre un hier saū pre un marmure cu atîta gloată de atinsături s'are hi sfredelit, dară inima noastră în ce chip n'are hi vătămată de atîta ponos? Ce numai pentru mare nevoie și lipsă ce ni este, și la Măria Ta n'avem credință, — pentr'aceia sîntem obiduiți; iară obrazul mieū s'a făcut mai gros decît pămîntul de atîta supărare. Ce, preste scurtă vreme, tot om nevoi și om face cum om putea, și om plăti și Măriei Tale. Pare-ni că dintru cuvînt ce-am avut la Măria Ta și într'alte părți unde ni-am dat cuvîntul, nu ne-am scăpat. Iară numai de este ponosul Măriei Tale, și ne affi Măria Ta scăpați din cuvînt, numai pentru acești bani, socotește-ni

Măria Ta' nevoia și greul, căce n'avem, — că n'am fi nice noi bucuroși a hi în toate zilele înfrunțați și preobraziți, că ni s'au făcut greu la inimă: ce n'avem ce face, pentru multă nevoie. Iară volnic ești Măria Ta a zice cum a hi voia Măriei Tale, că ni ești Măria Ta mai ales. Ce pentru nevoie caută-ni a auzi toate.

Pentru rîndul dușmanului¹, scrisu-ni-au și boierii noștri; iară pentr'acela lucru să știi Măria Ta că, până nu se va surupa, nu va putea fi odihnă nouă. Ce iată cum împlă lucrul lui: acum ni se pare oborîrea lui, mai apoi iară se scoală. Ce și lăsat-am de n'am vrut să mai facem cheltuială după cel rînd d'intăiū. Acmū iarăși vedem că Turcii au început a îndemna spre acel lucru, precum știi Măria Ta. Deci și noi am dat învățatură boierilor noștri², de vreme ce veți vedea că vine lucrul să se facă acea treabă de istov, să nu hie amăgitori, ce, numai dacă or vedea treaba istovită, atuncea, pentru banii ce s'au juruit, să facă cum or putea, să iea cu camătă, să se plătească de asupra țerii, — că bani să trimitem, nu avem. Pentru cei voinici³ de cari a cercetat Radu Lasliū, unul au fost mărș cu boierii acolo la Măria Ta, iară unul a fost aicea; ce cu

¹ Vasile Lupu.

² Capucheaiiele, represintanți la Poartă.

³ Ostași.

dreptul am fost scris Măriei Tale pentru să nu se îndoiască și alții.

Pentru rîndul calului, zicei Măria Ta că nu poștești Măria Ta acel giugan, ce poștești unul alb, carele aș spus Măriei Tale Voina că aș fost stînd al doile cal, și încă să fie ziș că într'un rînd aș mârș în grajd și l-aș văzut, iară al doilea rînd l-aș fost ascuns. Ce, să nu hiu creștin, ce să hiu procler, de am dat în lături vr'unul din cai, iară așa cum zice: Căpitan-Pașe¹ nu am: am un cal, Cadîr-Aga², alb, carele încă la Suceavă mi l-aș dărui, — carele Măria Ta ar ști³. Și eu zău numai doi cai am avut acum, de încălecam eu pre dînșii: acel alb, Cadîr-Aga, și cel sur-alb, moldovenesc, de la Comisul, ce l-am trimis Măriei Tale. Ce acmî numai cu acesta am rămas de treaba mea: am cai cîțiva în grajd, ce numai nu mi-s de treaba mea.

Gheorghie Ștefan-Vodă.

LXIII.

Mihnea al III-lea.

(1659.)

De la ciudatul fiu al lui Radu-Vodă Mihnea, care se întitulă Mihai-Vodă, după numele ve-

¹ Numele aceluî cal.

² Interesantă această numire a cailor domnești după înaltele dregătorii său numele personalităților turcești de la cari-î avea Gheorghie Ștefan.

³ Îl știî.

chiului eroi și se răsculă împotriva acestora și luptă cu dînșii, dar fără biruință, avem această scrisoare către acel de-al doilea Rákóczy, la care în curînd trebuia să-și caute un adăpost, găsind neizbînda și moartea.

Ediție: Iorga. *Studii și documente*, IV, pp. 57-9.

† Luminatului Domn Racotî Gheorghe, din mila lui Dumnezeu Craiul Ardealului, domn părților Țerii Ungurești, Secuilor șpan, iprocî [=și altele], nouă vecin iubit, de bine voitor.

† Cinstite scrisorile Măriei Tale cu sluga noastră vătah de aprozi venitu-ni-aũ; cu dragoste am primit. De toate pe rînd înțeles-am. Bucurate-ne-am, dînd laudă milostivului Dumnezeu pentru sănătatea Măriei Tale, și multămim Măriei Tale de lască¹ ce-arăți Măria Ta cătră noi. De care lucru și noi după datoria vecinătății într'acela chip să ne știi Măria Ta întru tot voitor de binele Măriei Tale. Numai pentru rîndul lui Constantin-Vodă, dacă voești Măria Ta să-l așezi în partea Moldovei, nimic nu-l zăbovi Măria Ta, ci cum mai în grabă să meargă, cu ajutorul Măriei Tale și cu ale Dumnealui oști ce va avea, nimic să nu mai zăbovească; că acum este vremea. Că iată noi, drept voia Măriei Tale și drept folosul Creștinătății, gata ne aflăm cu nevointă și cu ajutor a-l căuta. Care de spre partea noastră

¹ După limba polonă: grație.

am grijit și am și trimis până în 10.000 de oști, tot oameni aleși, și semenime¹ călări, cu puști lungi și țacălușe², și peste 2-3 zile vor ajunge la hotară. Numai și din partea Măriei Tale să nu fie altă zăbavă, ci să meargă cum mai curînd. Că, cum vor intra de spre partea Măriei Tale, așa vor intra și ai noștri de se vor împreuna toți, și vor merge de-l vor așeza în Scaun. Și după aceia noi cu toată vîrteala noastră căuta-l vom întru toate după datoria creștinătății, și ca pe un frate îl vom ști lîngă vecinătatea noastră³. Numai iar vom zice și vom îndemna pe Măria Ta, altă zăbavă să nu fie, — că apoi alor noștri în sminteală li-ar veni să șadă, să aștepte la hotară. Să trăiești cu mila lui Dumnezeu. Scris Septemvrie 29, 7168 (1659).

Io Mihail Voevod.

Luminatului Domn Racoti Gheorghe, din mila lui Dumnezeu Craiului Ardealului, domnului părților Țerii Ungurești, Săcuilor șpan iprocî, să i se dea.

¹ Seimeni, ostași cu plată.

² Săcălușe, puști mici.

³ Era bucuros că scapă de el ca rivnitor la Scaunul domnesc muntean, pe care-l avuse.

LXIV.

Grigore-Vodă Ghica.

(1662.)

Șiretul fiu al lui Gheorghe-Vodă Ghica, — bătrînul care moșteni în Moldova pe Gheorghe Ștefan și neamul lui Vasile Lupu, — Grigorașcu Ghica, ucigătorul plin apoi de căință ori de frică al Postelnicului Constantin Cantacuzino, a schimbat toate politicele. Nu odată s'a îndreptat și către creștinii acela care, în dorința de a se face iarăși Domn, și-a numit catolic, în Viena, un copil pe care l-a botezat Leopold. Vecinului celui nou din Ardeal, pașnicului și slabului Mihail Apaffy, de care avea nevoie, ca să nu-l copleșească pribegii, îi scrie astfel.

Ediție : *Studii și documente*, IV, p. 59.

Io Gligorie Ghica Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Țerii-Românești ¹.

† Cinstitului și luminat fratelui nostru Apafi, cu mila lui Dumnezeu Craiul Ardealului, Domn părților Țerii Ungurești și Săcuilor șpan, sănătate și tot binele de la tot-puternicul Dumnezeu Măriei Tale poftim. Cinstită cartea Măriei Tale și cu cinstit solul Măriei Tale venitu-ni-au; dintru care înțelegînd de bună sănătatea Măriei Tale, bucuratu-ne-am și am dat laudă lui Dumnezeu.

¹ Traducem titlul slavon.

De alalte toate cîte ni-aũ spus cinstit solul Măriei Tale din gură, pe larg am înțeles, și noi iar, din cîte ni-aũ fost a vesti dumitale, de toate am grăit cu solul Măriei Tale, din gură, pe larg; și va spune Măriei Tale. Poftind de la mila lui Dumnezeu în toată vremea să auzim de sănătatea Măriei Tale. Aceasta aveam a scrie de astă dată. Și fii Măria Ta sănătos. Amin. Scrisă Mart 4 zile, 7170 [1662].

Al Măriei Tale de tot binele voitor și frate,

Io Grigorie Ghica Voevod.

Cinstitului și luminat fratelui nostru Apafi Craiul Ardealului, Domn părților Țerii Ungurești și Săcuilor șpan, cu sănătate și cu cinste să se dea.

LXV.

Constantin-Vodă Brîncoveanu.

(1707.)

Multe și frumoase, în vremea celei mai mari desăvîrșiri a limbii literare românești, sînt scrisorile lui Constantin-Vodă Brîncoveanu. De însemnătate politică însă, prea puține. Trăind în vremuri grele, omul era ferit, și mai degrabă lăsa altora grija acestui scris primejdios. Întîmplător, una din scrisorile lui către vecinii Brașoveni,

pe cari-î îmbogăția cu comenzi, are și cuvinte de părere de rău pentru suferințele unei țeri împovărate.

Ediție: Iorgă, *Brașovul și Români*, pp. 371-3.

† Io Constantin Voevod cu mila lui Dumnezeu Domn al Țerii-Românești.

† Cinstiților și ai noștri bunți prieteni și vecini de aproape, în toată vremea de bine voitori, dumnealor tot cinstitul Sfat al cinstitei cetăți Brașovul, sănătate și tot binele poftim d-voastră de la Dumnezeu. Cinstită cartea d-voastră, ce ați trimis, ni-a venit, și, de a d-voastră întreagă sănătate înțelegînd, bucuratu-ne-am și am dat laudă lui Dumnezeu. Alalte ce ați scris d-voastră, am înțeles, cum că ați înțeles d-voastră că aici, în țara noastră, a ieșit o dajde pe dobitoace, ca să dea tot omul, și ne poftiți d-voastră, pentru oamenii de țara d-voastră ce ați dobitoace aici, în țară, ca să nu să supere. De aceasta credeți-ne d-voastră că cu tot adevărul zicem că noi sîntem ceia cari mai mult am vrea și am pofti să nu se supere, necum aceia ai țerii d-voastră, ce s'ar fi aflînd aici, ce nici pămîntenii noștri. Dar ce să facem? Pentru multele păsuri și mari cereri și grele porunci ce avem de la cei ce ne stăpînesc, care unul Dumnezeu știe în ce greu ne aflăm și cu cîtă dătorie s'aî încercat ceastă biată țară; — pentru aceia s'aî făcut socoteală cu

tot Sfatul boierimii țerii noastre, de s'aũ scos această dajde de dobitoace, găsindu-se cu socoteala că aceasta este și bună dreptate la toți, nu se face nimănuĩ nicio strîmbătate, fără cît, cine cît dobitoc va avea, să și-l plătească, precum s'aũ rînduit. Și așa s'aũ socotit: tot omul, orĩ pămîntean, orĩ străin, cîți se vor afla ca să aibă dobitoace în pămîntul acesta, să ajute cu toții la aceasta, ca să se poată ridica păsurile și poruncile stăpînilor ce ni sînt asupra: începînd întăiũ de la noi înșine, vitele noastre ce avem, domnești, le plătim, și toți boierii cei mari, și mănăstirile toate, și arhieriei, și toți, de la mare până la mic, cum am zis dumneavoastră mai sus, nimănuĩ măcar o vită nu se scuteste. Înșă, măcar că însuși noi ni plătim dobitoacele noastre ce avem, și alaltĩ boierĩ toți, iar încăși pentru dobitoacele ce sînt ale dumnealor judeților, fálnogilor¹, am poruncit să li dea pace, de vreme ce așa s'aũ socotit: ce vor fi dobitoace boierești, cum ale gubernatului² și ale altor boierĩ, nemeși mari, să nu se supere. Și așa împreună vor fi nesupărate și ale dumneavoastră, judeților și ale fálnogilor, iar alaltĩ mai prostime, cîți se vor afla în pămîntul nostru cu dobitoace, vor să dea toți: nu se poate într'alt chip. Căci nu doar că sînt trecuți dencoace acum de curînd, ce de

¹ Fruntașilor.

² Guvernatorului Ardealului.

cîtăva vreme se află veniți și așezați aici în țară, și se hrănesc și ei bine, ca și cești pămînteni. Și veți ști d-voastră și aceasta că cei ce ne stăpînesc, ne și mustrează, și ni zice că aici, în țara noastră, s'aũ strîns atîta sumă, și din Țara Ungurească, și din alte părți, și, pentru acest nume mare ce s'aũ făcut că e țara aceasta plină de om, cu atîta mai mult și stăpîniți cer cît nu este prin putință, și obiceiurile ce aveam mai denainte, de se știa ce da țara pe an, le-aũ stricat pe toate și le-aũ înălțat, — cît numai Dumnezeu cel milostiv să dea putere săracilor pămîntului acestuia ! Pentru aceia s'aũ socotit la un păs ca acesta să ajute cu toții. Și, după aceasta, dînd Dumnezeu să mai răsufăm, nu vor mai avea de aceste supărări, nici aceștia de țara d-voastră, nici pămînteni noștri. Și, cu aceasta sfîrșind, mila lui Dumnezeu să fie cu d-voastră.

Seris în Tirgoviște, Ghenarie 13, leatul 7215-
[1707].

De bine voitor d-voastră

Io Costandin Voevod.

Cinstiților a noștri bunți prieteni și vecini de aproape, în toată vremea de bine voitori, dumnealor tot cinstitul Sfat al cinstitei cetăți Brașov, cu multă sănătate să se dea.

LXVI.

Dimitrie Cantemir.

(1711.)

Din scurta Domnie a învățatului Dimitrie Cantemir care, fugind de două primejdii, nu scăpă de niciuna și rămase pribeagul științific cu pensie al Țarului, după neizbînda acestuia la Prut, alegem această circulară a răscoalei sale.

Edițiile se arată în „Analele Academiei Romîne“, XXXIII, pp. 100-2 de unde reproducem și această traducere.

Dimitrie Cantemir, cu mila lui Dumnezeu Domn pe viață al țerii Moldovei.

Preasfințitului Mitropolit al Sucevei, episcopilor, boierilor, căpitanilor, și celor al doilea și al treilea, de tot felul, și la toată oastea și la toți curtenii de țară, și plăieșilor, și tuturor locuitorilor țerii Moldovei, vă facem știut cu această carte a noastră că, din vremea străbunilor și bunilor părinților noștri, dușmanul Sfintei Crucii a pus-tit pe ai noștri multă vreme cu grozava-i putere, arătîndu-și în deosebii cruzimea. Cînd însă ascunsese supt piele de oaie pe lupul cel răpareț, prea setos de sînge creștin nevinovat, la începutul ajungerii țerii noastre supt stăpînirea sa și a proorocului său Mohammed, Bogdan-Vodă, fiul lui Ștefan-Vodă, Domn deplin, a făcut, cu jurămînt, pace, cu învoială ca Moldova să nu fie

supusă la alt bir decît, pe an, 4.000 de galbeni, 40 de cai, 24 șoimi, — după primirea căroră să nu facă nicîo silă țerii Moldovei.

Dar păgînul cel necredincios și călcător de jurămînt nu și-a ținut cuvîntul, ci a făcut atîtea năvăliri zilnice asupra Moldovei, a dărîmat cetăți și întărituri, pe altele le-a luat în stăpînire, ca Tighinea, Chilia, Cetatea-Albă, Galații, Renii, Soroca, Ismailul, cu alte locuri lîngă Dunăre, și tot Ținutul Bugeacului, și el însuși, supt cuvinte închipuite, a îngăduit adesea Tatarilor să prade toată țara Moldovei, a luat în aspră robie pe locuitorii ei, pe fruntașii noștri boieri, sfetnici și curtenî, a tîrît pentru poftele sale pe atîtea din fetele și soțiile lor cinstite; ba încă a cercat să le aducă la legea sa păgînă și tiranică, pe dînsese, pe Domni și alți mai mari, împreună cu casele lor, prin felurite chinuri și amenințarea cu moartea. Aceasta aū încercat-o și asupra noastră, cînd cerca să ne nimicească prin dări tainice și de față și adăugia zilnic fel de fel de dăjdi, pe care le știți.

Dar mila dumnezeiască nu uită niciodată de poporul său, și deci cu duhul ei a umplut și a ațîțat pe de Hristos iubitorul Petru Alexievici, Țarul a toată Rusia, care, luîndu-și nebiruitele arme, cu amintirea Sfintei Cruci, adecă, s'a împotrivit puterii celei tirane, spre desrobirea neamurilor creștine din șerbia păgînilor. Cu care

trebuie deci ca noi să ne unim în grabă, ca tovarăși de arme, din toată inima și sufletul, cu toată averea noastră, mergînd spre Dunăre și stînd împotriva asaltului tiraniei și năvălirilor Turcilor.

Căci, cu ajutorul lui Dumnezeu, la 4 Iunie oastea Măriei Sale Țarului a stat la Bender, la 15 însă ale aceleiași luni ea s'a mișcat spre Dunăre, către podul pe care cu sîngele nostru l-am clădit. De aceia Măria Sa Țarul ni-a dat de știre, nouă și altora, pentru ca oricine poartă numele de creștin să se suie călare și să se unească și el cu oștirea Măriei Sale; iar, care nu va voi, averile i se vor confisca. Și cine va asculta de această carte, acela va căpăta mila Măriei Sale Țarului asupra averii lui întregi. Că s'aŭ numărat lefi din Vistieria Măriei Sale pentru 10.000 de ostași, și s'aŭ dat în mîinile mele. Deci cine va veni în tabără, va primi la început 5 galbeni, iar pe lună i se vor da 3 lei împărătești. Și cetățile ce ni s'aŭ luat de tirani se vor da toate înapoi, cum spune Măria Sa Țarul în universalul ¹ său. Și, dacă, de acum înnainte, cineva ar voi să fie de partea Otomanilor, de față ori în taină, acela va fi afurisit, blăstămat, izgonit ca Iuda din obștea sfinților, și anatematizat pe veci; și averile lui, ca ale unui dușman al Măriei

¹ Proclamația.

Sale Țarului, se vor confisca, și le va pierde, și pedeapsa-î va fi tăierea capului.

De aceia, fraților prea-iubiți, aceasta v'o spunem, să nu fie nimeni care să se îndoiască. Căci cine se va arăta protivnic acestei cărți, va chema asupra capului său mulțime de nenorociri strașnice. Și astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, să vă uniți cu oastea Măriei Sale Țarului și să urmați cât mai în grabă pașii noștri. Iar, întru cât cineva din voi nu se va înfățișa în tabără până la 15 Iulie, va fi pedepsit cu asemenea pedepse. Dându-vă de știre aceasta, mă rog de bună sănătate.

Dimitrie Cantemir.

Domnul țerii Moldovei

(Urmează numele boierilor.)

LXVII.

Nicolae Mavrocordat.

(1711.)

Din ale celui mai priceput și mai nobil dintre Domniî greci, Nicolae Mavrocordat, dăm această scrisoare care ni arată în el milă de săraci, grijă de dreptate, silinți spre o bună cîrmuire și chiar înțelegere pentru rosturile țerilor noastre.

Ediție: Émile Legrand, *Épistolairre grec ou recueil de lettres à Chrysanthe Notaras*, nl. 58: traducerea lui Al. Mavrocordat, în *Arhiva societății științifice și literare*, VII, pp. 599, nota 25.

Noi însă, după ce prin binecuvîntarea cea de sus am străbătut într'atîta călătoria noastră de am trecut Dunărea, am pus piciorul în Moldova cea zguduită de grele suspine, stropind cu lacrimi pămîntul ei. Căci aceia pe care o lăsasem cu un an în urmă înflorind, acum o găsiam în schimb sluită și întristată, urmînd multă pustiire locuitorilor ei celor mulți. Casele le-am văzut pe unele lipsite de locuitori, pe altele nimicite prin foc și prefăcute în cenușă; sfintele lăcașuri cele mai multe din temelie răsturnate și ajunse pradă turbării tătărești. Cum crezi că am fost atinși, prea-sfinte părinte, printr'o așa de prea-amară privire? Până în fundul inimii am fost sfășiați și de odată scâldați în lacrimi; de mihnire am fost ruptți, pe de o parte compătîmind pe aceia ce, scăpînd din multele nenorociri, se tîrau afară din casele lor joase, sarbezi la față și mai morți, ca și cînd ar fi ieșit din morminte, jalnice rămășițe ale viforului ce de-abia încetase, ducînd ca o povară o viață ticăloasă. Căci unii din ei, în așa hal de păreau lipsiți de măruntaie, fuseseră furăți de către femeile și de copiii lor; alții schilozi, fără mîni și picioare, — cu toții în cea mai cumplită sărăcie, și, nu numai lipsiți de veșminte, ci chiar fără hrana zilnică. Ne căinam pe noi înșine proorocindu-ni inima chiar de la început cîte greutăți aveam de întîmpinat.

Nicolae Mavrocordat.

LXVIII.

Ștefan Cantacuzino.

(1715.)

De la Domnul care se ridică prin căderea vărului său Brîncoveanul, se păstră în Scaun prin peirea lui și urmă aceleași legături cu creștinii din Ardeal pentru care-i mîncase capul, dăm acest răvaș de «trădare» către generalul din Ardeal. Și aici răsună aceiași tînguire ca în tot cuprinsul suferinței noastre de veacuri.

Ediție : Hurmuzaki, V.

Prea-luminate doamne, domn respectat de mine în deosebi.

Am primit bine, cu respectul cuvenit, scrisoarea d-tale, mie prea plăcută, din 30 ale lunii trecute, împreună cu obișnuitele știri închise în ea, iar după aceea numai știrile ce mi s'aũ trimes. Mulțămindu-ți în chipul cel mai călduros pentru ele, tot odată nu voi scăpa din vedere niciodată corespondența cerută, supt aceiași înfățișare. De oare ce însă nu mi se întîmplă să am altceva de dat în știrea Luminăției Tale decît urmarea cu fierbere mare a pregătirilor de războiũ (cum înainte de asta abia de vor fi fost) la Turci și cererile nemaï pomenite de cară și cai din această biată țară, și anume atîtea, cîte nu s'aũ mai în-

tîmplat până acum,— numai Dumnezeu să se milostivească de dînsa și să dea bun sfîrșit la aceste nenorociri, mă recomand obișnuitei sale ocrotiri și iubiri, și rămîn totdeauna al Luminăției Tale cel mai gata de slujbă.

Ștefan Cantacuzino.

București, 8 Februar 1715.

Celui ce aduce scrisoarea i-am dat în seamă anume lucruri de spus din gură Luminăției Tale, căruia va binevoi a-i da ascultare și credință.

LXIX.

Ioan Mavrocordat.

(1717.)

Domn al Turcilor, nerecunoscut de Nemți, cari voiaū să vadă în el numai un administrator, Ioan Mavrocordat, fratele lui Nicolae-Vodă, se făcu vrednic de laudă prin ostenele lui spre a nu se încălca și micșura țara de creștinii de la hotare. Pentru aceia scrie el și acest răvaș către generalul din Ardeal.

Ediție : Hurmuzaki, VII.

Cu multe săptămîni înainte mă gîndisem a scrie Luminăției Tale și a-i oferi întăiū prea-

umilită, închinare a sufletului mieu, dar din multe pricină am zăbovit; ci prin scrisorile mele te felicit pe Luminăția Ta pentru buna sănătate, mai ales. N'am de gând acuma, prea-luminate prinț, să ție lauda însușirilor Luminăției Tale, ajungându-mă dacă voi putea să admir măcar în tăcere mărirea ei. Atîta, și mai cu seamă, mi-a rămas, a rugă cu umilință pe Luminăția Ta și îndurarea Ei ca să binevoiască a mă primi în numărul ocrotiților Ei. Eu am ținut după puteri țara aceasta cruțată și sigură de toți aceia cari cătau să o sfășie cu cruzime, și și de-acuma înainte o voi face cu ajutorul lui Dumnezeu. Dar nici într'un chip nu cred să pot îndeplini aceasta decît prin îndurarea d-tale, Prea-Luminate Prinț, care ai opri intrarea în ea și a Nemților și a Sîrbilor ostași; ceia ce te rog foarte stăruitor a face. Căci de ce să între într'o țară ce nu e întărită nici cu cetăți, nici cu orașe? E toată numai un cîmp deschis și pustiu; nu e plină nici de un fel de oaste dușmană Împăratului. Decî, dacă niciunul din Nemți sau din Sîrbi nu va năvăli împotriva ei, de la nimenea altul nu va suferi pagubă. În sfîrșit ce am cerut până acum cu rugăciune, cer iarăși din adîncul inimii. Și vei fi, prea-luminate Prinț, dacă vei ajuta în felul arătat mai sus, mîntuitorul unei țeri căzute.

București, 3 Septembrie 1717.

Ioan Mavrocordat.

LXX.

Constantin Mavrocordat.

(1740.)

Constantin Mavrocordat, Domn plin de învățatură, dacă nu și de talent, și proprietarul unei mari biblioteci, purta de aproape grija celor ce se petreceau la hotarele lui, pentru a înștiința apoi pe Turci, stăpîniții săi. De aceia întrebările, cam naive, pe care le pune în această scrisoare către un corespondent al său.

Ediție : *Studii și documente*, VI, pp. 571-2.

Ba încă, voind să-ți dau prilej d-tale a crește recunoștința mea, te rog să începî cu mine de acuma înaintea un schimb des de scrisori și să-mi împărtășești vre-o noutate deosebită, căci știrile de obște îmi sînt date de gazetele din Olanda, Colonia, Lipsca, Viena și Londra. De și în împrejurările de acuma nu se poate scoate încă nicio urmare sigură, totuși oamenii deprinși cu interesele politice, și mai ales cei învățați, pot încă de multe ori, prin lucrările lor, să treacă peste întunecimea viitorului. Îmi vei face deci plăcere să-mi împărtășești ce răspîndesc în împrejurările de față acei cari au cunoștința Curților,

și să adaugi părerea d-tale; de pildă cu privire la apropiata alegere a Împăratului Romanilor: concurenții, partidele, scopurile și cercetarea pretențiilor mai de seamă ale fiecăruia; mai ales cu privire la urmarea de acuma a Prea-Luminatei arhiducese Maria-Teresa în moștenirea Casei de Austria și în regatele Țerii Ungurești și Boemiei. Ce crezi de liniștea Europei? Va fi ea supusă vre unei tulburări? Trebile de la Miazănoapte sînt ele cu totul împăcate? Ce crezi de acest război între Spania și Anglia și de mișcarea escadrelor franceze? Asupra acestor materii și altora asemenea aștept deci înțeleapta d-tale părere. Și te asigur de recunoștința mea.

București, 25 Noiembrie 1740.

LXXI.

Ioan Teodor Callimachi.

(1757.)

Sufletul patriarhal al lui Ioan Teodor Callimachi, feciorul, crescut la Lemberg și deprins la diplomație între Grecii de la Constantinopol, al unui Orheian și al unui Cîmpulungence, se vede mai bine din această scrisoare, luată dintre acele prin care împărtașia fratelui său Dumitrașcu de la Stăncești Botoșanilor griji de gospodărie.

Ediție: Iorga, *Studii și documente*, XXI, p. 244.

Cinstite și iubite frate, multă și fericită sănătate poftesc dumitale de la mila lui Dumnezeu. Să te păzească milostivul Dumnezeu, cu toată frățearca casa dumitale. Noi toți încă ne aflăm sănătoși.

Zahareaua aū venit bine cu Oprișan, însă prea târziu, adecă după ce-am intrat în post, și la cîșlegi; brinza și untul pentru trebuința casei am cumpărat cu bani; inul l-ai uitat, așijdere și sarea; slănina, pastrama, orzul pisat, așijdere; ci aceste de primăvară silește să le trimiți, ca amintire nu-î pot intra în voia Raliței!

Din două scrisori ale dumitale ce mi-ai trimes: una pe uscat, cu un neguțător, și alta cu Oprișanu, am înțeles de rîndul dumilorvoastre, apoi pe urmă, la Ghenar, am auzit schimbarea d-tale din Bănie, și m'am cam oțărît, dar, socotind că Măria Sa Vodă cu alt chip te va mîngîia, nu te mîhni; voios să fii, rugînd pe Dumnezeu pentru bună-starea Măriei Sale; că, despre mine, iubite frate, nici ca cum uitat nu vei fi. Și, de nu s'ar putea de această dată altă boierie, voiū sili cu rugăminte să ți se dea un Ținut cu isprăvnicie, ce-a socoti Măria Sa, să-ți fie de folos casei.

Alta, iubite frate, scriindu-mi d-ta cum ai însămat o seamă de oi, iată c'am însămat și eu de aice un om de treabă, gelep, om drept și cu chizaș, care știe rîndul acestei negustorii prea

bine; se chiamă Iovan Silistrilî¹, cu care ne-am însoțit cu zăpis, ca, venind acolo la d-ta, cu oile ce-a găsi gata la d-ta și oile ce-a cumpăra, să facă șese miî de oi bune, alese, hargê de Stambol. Căruia i-am dat acum o mie de lei; a pus și el o mie de lei ai săi, sârmeiaua² și osteneala ce-a face, să fie părtași la dobîndă întocma cu noi: așa ni-î tocmeala cu dînsul. I-am dat pe mîna și scrisoare la Măria Sa Vodă de la boerii de aice, ca să i se facă ajutor la toate trebuințele lui, și, trebuindu-î vre-o mie de lei, să i se dea de la Domnie, și, venindu-î răvașul aice, oiū da banii aice, la boierii capichehialele Măriei Sale. Osebit de acești, trebuindu-î și alți bani, aflați acolo, cu mijlocirea d-tale, și, trimițîndu-mi-se și acia polița, eū aici oiū da bani ca să se plinească șase miî de oi. Și, venind cu sănătate la Sfetii Dimitrie, să se vînză, de-a vrea Dumnezeu, cu bun preț, și ce-a fi partea d-tale țî-a veni la mîna cu bună și curată socoteală. Decî, venind la d-ta, veți vorbi, și te-î nevoi, frate, la treaba aceasta. Că el își va alege care oi va socoti a fi de trebuință de aice. Și să vă feriti de vre-o sminteală, că la aceasta cu cheltuială va fi. Că el vine acoloa cu ciobanii săi și cu chehialele³, și, de-a milui Dumnezeu să sporim cu dobîndă bună estimp, la

¹ De Silistra.

² Capitalul.

³ Vechilii.

anul, cu sănătate, le-om face îndoite. D-ta pentru toate vei vorbi cu dînsul, și cu mijlocirea d-tale să se facă cumpărătura ieftină, și, la vreme, să porceagă cu turmele către Dunăre.

Deci, frate, să fiți cu ochii deschiși, mă rog, că eu pe zisa d-tale m'am apucat de această treabă. Cînd a vrea să-mi scrie, să-și dea cartea în plicul gospod¹, la mîna dumnealui Vel Postelnic, și mi-a veni fără greș. D-ta nu trebuie să-mi scrii, iar el, precum vā sluji trebuința, să-mi scrie. Însă sunet nu voiū să se facă cu numele mieū, ci să se numească el cumpărător și neguțator turmelor. Pentru Ioniță Armașul mi s'aū juruit o boierie așijdere, și pentru cumnatul, Șătrarul Andronache², Vornicia Cîmpulungului cu bună seamă. Am luat și a d-sale carte, a surorii, și Dumnezeū să li trimită sănătate. Pe Oprișan îl voiū trimete, acum la Mart, iarăși cu corabia să vie. Și am gătit pentru d-voastră une și alte de trebuința casei; niște pecetluituri a rămășiței ce mi-ai trimes, le-am trimes și eu la București, ca să se arate Măriei Sale lui Constantin-Vodă³, și aștept răspunsul. Niște zapise a venitului Băniei ți le-oiū trimite cu Oprișan. Ralița și toți fiii noștri vi se închină cu sănătate, și dumisale

¹ Domnului.

² Ținea o soră a lui Ioan.

³ Mavrocordat.

cumnatei, și surorilor¹; și mila lui Dumnezeu
pururea cu d-voastră!

Fratele dumitale:

Ion Vel Terziman.

Mart 9, 1757.

Frate, am trebuință de o mie și cinci sute de
ocă de lână spălată, opărită, și de primăvară să
se puie fără greș la corabie, să-mi vie la vreme.

LXXII.

Grigore Alexandru-Vodă Ghica.

(1777.)

Grigore Alexandru-Vodă Ghica, a cărui peire
năprasnică, în 1777, a lăsat o tragică amintire,
parea că prevede acest sfârșit. Aceasta se cu-
noaște și din următoarea scrisoare către Rumien-
țov, așa de plină de grijă.

Ediție: *Memoriile societății de istorie și arheologie* din
Odesa, traducere de Berechet, în *Neamul românesc literar*
pe 1911.

Ca unul ce am simțit totdeauna urmările bună-
voinței Măriei Tale față de mine, și temîndu-mă
ca afacerile între cele două Curți să nu se mîn-
tuie prin vre-o ruptură în împrejurările de față,
văzînd primejdia la care trebuie să fiu supus
prin aceasta, eu în deosebire, și toată țara împreună.

¹ Maria și Paraschiva.

cu mine, îmi ieaŭ îndrăzneala să alerg la preamenoasa providență a Măriei Tale și să o rog foarte respectuos să binevoiască a întrebuița în această împrejurare înaltu-î ajutor pentru siguranța mea și a țerii mele, prin binefăcătoarea sa recomandație către Curtea Rusiei.

Iași, 22 August (2 Septemvre) 1777.

Printul Grigore Ghica.

LXXIII.

Ioan Sandu Sturdza.

(1821.)

De la cel d'întăiŭ Domn de țară în Moldova după 1821, de la smeritul și evlaviosul bătrîn Ioan Sandu Sturza dăm o scrisoare către Costachi Conachi poetul, poruncindu-î ce e de făcut după numirea lui de Domn la Constantinopol. Urmează apoi alta către egumenul de Neamț Domentian, din vremea cînd trăia ca mazil peste hotare. Dorul de țară răsbate prin rîndurile-î prosaice.

Ediție: Ghibănescu, în *Arhiva Societății științifice și literare din Iași*, XX, No. 1, pp. 466-68.

Părintește.

Slavă lui Dumnezeu ce, necuprins de mintea de om, judecă și rînduiește chibzuind toate cele

ce cu înțelepciune se hotărăște, miluindu-mă și pe mine cu Domnia Moldovei, unde am hală Vistiernic pe nepotul mieu Petrachi Sturza. Carele dar este și mai mult dator decît toți alții a îmbrătoșa trebile țerii și a Domniei cu toată vîr-tutea și iubirea de cinste, fiind de laudă că aș privit ochiul cel milostiv asupra Sturzeștilor. Și dar, hai, ca, cînd vor veni socotelile Vistieriei, adevă izvod de toți banii ce aș intrat în mîna Caimacamului¹, ori din care sumele și unde s'aș dat, atîta din rusumaturî, din răsuri, din rubiele, de tot omul fără bir, de toate celelalte trepte și de la scutelnicî, breslași și slugî, cum și din sare, dată asupra treptelor, cum și a celelalte sări, cum și banii de la Cănanău Iancul, de pe toată pînea, cu toate că Caimacamul vrea să oprească a treia parte supt cuvinte netemeinice, — cari bani să-î faci toți zapt², avînd a intra în cheltuielile pămîntești, silînd cu împlinirea banilor birului, fără însă să facă silnice chipuri, ci, scriîndu-se cărțile cătră ispravnicî, să li dai a înțelege chipurile blîndețelor și nevoia în care ne aflăm cu a se desface ridicarea oștilor cu venirea mea acolo; sîrguindu-te în toate cu folosul Vistieriei, nu însă cu cereri osebite din partea Domniei.

Cele pentru oștile de acolo se vor chibzui precum se va putea.

¹ Ștefan Vgoridi.

² Să-î oprești.

În Mitropolie nu se va putea ca să se dea ¹ pentru că este calabalîcul lui Ștefănachi ², și dar vei face gătire, rînduind pe fiul mieu Neculaî, spre a-mî găti casele în cele ce șade Vlădica de Roman, unde sînt și casele dumisale aproape. Cu care se împlinește trebuința păr' ce se vor ridica oștile împărătești, cînd, grijindu-se Curtea, mă voiî muta acolo.

Să puî numai decît să-mî facă șlicul de samur, după rînduiala domnească, numai, de larg, după șlicul cel vechiu, care știi: să mi-l trimeți cu Gheorghe la Seliște; ce[1] am acasă în mîna copiilor.

Să pornești pe Neculaî, fiul mieu, cu menzilul ³ la Săucești, ca să-mî puie și să-mî tocmească carăta de drum, și să o pornească cu om înadins de-ai casei, într'a căruî seamă carăta, ca să o aducă la Focșani, unde să stea la sameșul Neculaî Tuduri, până va veni și celălalt calabalîc, trimes pentru venirea mea.

Să se trimeată trei care mocănești pentru venirea mea, pornindu-le starostia Putnei.

De la Putna, fiul mieu Gheorghe, ca un logofăt al doilea, să-și ieă doi-trei diaci de Divan și să vie cu carăta și celelalte calabalîcuri la satul Călărașii ⁴ din Țara Muntenească, unde să stea

¹ Reședința lui.

² Vogoridi.

³ Poșta.

⁴ Orașul de azi.

pără ce voiū veni și eū. Diecii vor sta la Focșani, iar Gheorghe va veni la Călărași.

Am auzit că chir Andrei Pavlu¹ aū luat, în banii ce avea ai lui de la Mihaī Voevod Suțul, tacimul de edecuri² tot; căruia îndată să-i scrii, și, de va fi cu adevărat că le are, atît tacimurile de cai, cît și alte lucruri căzute Domniei, de iznoavă să-i scrii, să le trimeată, tot tacimul, și cu mulțamită i-oiū plăti, — înștiințîndu-mă cu cît se va putea mai în grabă de este sau ba. Dar îndată cu un lipcan³ să-mi scrii, că, nefiind acolo, să se facă de aicea, neapărat.

Să-mi opintești 200.000 de lei la Călărași, cu împrumutare, cu orice chip se va putea.

Poștile să se ia din purtarea de grijă a lui Pomir⁴, pe care să-l apuci, rînduind pe fiul meu Neculai să-i ia seama de ceia ce s'a luat pe afară fără știrea boierilor, poate și a Caimacamului: de caii ce erau pe la poștă și cari s'aū mai dat pe urmă, din cari aū și făcut Pomir, din poșta din Focșani, șase telegari, hamuri, alte tacimuri ale poștii, și de și-aū luat surugiile hacurile care are să mai ia.

Cum și pentru socoteala vînzării moșiilor mănăstirești să se facă catagrafie, precum s'aū vindut

¹ Mare bancher ieșean.

² Caii domnești.

³ Curier tatar.

⁴ Pus de eteriștii greci.

fieștecare moșie și acaret, făcându-se catagrafie; și precum s'aũ împăciuit de către cumpărători de pe la locuitori. Căci, oricîte și oricum vor fi asemenea bani, toți aũ să se dea în cheltuielele obștii.

Lui Moscu să nu i se mai dea un ban leafă și tain și casă, decît dacă va vrea să fie doftor numai curante ¹, iar nu al Patriei.

Pomir să-l iconomisești ² să nu lipsească de acolo.

Am pus și pe Vornicul Teodor Balș Baș-Caimacan, dinpreună cu dumneata, ca să nu facă vorbă, și dar cu unire politicoasă ² stai singur săvîrșitor, îndemnînd pe toți la cele ce trebuința va cere, ca dinpreună să se facă toate, fără însă să se lase de astăzi pe mîne.

Să socotești pe cine să orînduim capuchihaiă la Țarigrad; chemînd pe Bosiecești, să li zici de venirea aici la Țarigrad ca să se puie la cale, pentru al casei loc, și ecareturi, și venituri, — pentru că știe turcește și a și mai fost la Țarigrad. Înștiințîndu-mă și de străini și mișcările ale împrejuratelor megieșii.

Grecii, duhurî volintirești, să nu cumva să mai treacă hotarul, și acei cari ar fi trecut pînă acum, să se urmeze cu toată scumpătatea cer-

¹ Al Domnului.

² Să bagî de seamă.

³ Cuminte.

cetare să nu cumva să rămie vre unul necer-
cetată și nesiguripit¹.

Pentru trimesul carătei, să se facă poruncă is-
prăvniciei Bacăului, să deie slujitorii de ai Ținu-
tului și caii trebuincioși ca să o ducă la Foc-
șani, de unde cu habituri(?) de ale poștelor și cai
de poștă să vie la Călărașii de la Munteni.

Trimete-mi mehmendariu pe nepotul Neculaî
Costandachi.

Astăzi, Iulie 1, la cinci ceasuri din zi, m'a rîn-
duit Domn.

Arată Preosfințitului de Huși ca după datorie
să se facă mulțămirile către înduratul Dumnezeu
și rugile ce toți patrioții să le și îplinească
cătră Milostivirea Sa.

Șlicul de samur să fie din cei mai buni sa-
muri, și bine făcut, cu înnoite piețele pe din
lăuntru, ca să poată lupta la sudori, după căldu-
rile ce sînt.

Io Ioan Sturza Voevod.

1822, Iulie 1.

Să săruți pe nepoții din partea noastră, și pe
copiii Mariei Rășcanului, Marghioliței Jorăi și
Nastasiicăi: din partea noastră căzutele cerce-
tări și blagosloviri.

Luînd răspuns de la jupînul Andrei Pavlu că
n'are toate tacîmurile, adecă ciohodari, baș-cio-

¹ Neînchis sigur.

hodari, precum dulămî, ciacșiri, ciobote galbene, barate¹ și paftale, să pui să se facă de hasă albă; dulămile și ciobotele și celelalte că se gătească toate după condică, scriindu-mi ca, care acolo nu se vor putea face, să se facă de aice.

LXXIV.

(1822.)

Ediție: Iorga, *Studii și documente*, VII, pp. 349-50.

Cu plecăciune sărut blagoslovitoarea mină, părinte arhimandrit.

Scrisoarea Sfinției Tale din Maiu 25 am primit-o astăzi, August în 8, răspunzătoare scrisorii mele, scrisă Sfinției Tale și sfîntului sobor¹ — cu toată bucuria am mulțămît înduratului Dumnezeu că vă aflați sănătos — împlinitoare cererii mele și făgăduinții, însoțită cu al doilea scrisoare, din Aprilie 18, cu cuprindere că niște sălașe de Țiganî, că fratele mieu Mihail Sturza i-ar fi afierosit, dîndu-î mănăstirii Neamțului. Cari Țiganî n'au intrat în stăpînirea mănăstirii nici până acum, din întîmplările vremilor, și, fiindcă ați luat făgăduința mea și a soției noastre că spre despăgubirea mănăstirii se vor da alții în locul acelora —, de și nu-mi aduc aminte, de vreme ce

¹ Berete.

² Al mănăstirii.

Sfinția Voastră scrieți că am făgăduit, se vede dar că Țiganiî mănăstirii sînt în Țiganiî miei. Și rămîna dar îngăduirea ca, cu blagoslovenia Sfinției Sale și cîștigînd îndemnarea lui Dumnezeu slobozitoare, ca să ne întoarcem în patria noastră, cînd, fără multă uitare, de vor fi în Țiganiî miei, orî se vor da însuși, orî ai frăține-mieî, orî alții. Cu aceste dar eî sînt al Sfinției Tale plecat fiî sufletesc.

1832, Avgust 8.

Ioan Sturza Voevod.

LXXV.

Mihai Sturza.

(1834.)

De la Mihai Sturza avem aceste două scrisori, dintre care una lămurește asupra monumentului înălțat în grădina publică de la Copoî, iar cealaltă arată în ce chip, de hatîrul consulului rusesc, se suprima, pentru un nevinovat articol de fantasiie, suplimentul literar al gazetei sfiosului Asachi.

Ediție : Hurmuzaki. *Supl.* 5.

Escelenței Sale d-lui conte de Nesselrode.

Iași, 6 Novembre 1834.

D-le conte,

În amintirea actului separat de la Adrianopol, care a pus basele existenței politice a Moldovei

și i-a deschis o eră nouă de prosperitate, înaltul cler și nobilimea moldovenească au dat concursul lor pentru a ridica în grădina publică, acum creată, un monument spre a veșnici amintirea acestor binefaceri, pe atât de prețioase, pe cât de reale, precum și a legăturii care unește în chip așa de fericit pe cei doi Augusti monarhi cari au încheiat acest act de regenerare a Moldovei.

Interpret al sentimentelor compatrioților miei și martor al binevoitoarei îngrijiri a Escelenței Voastre pentru binele acestui Principat, la consolidarea căruia a contribuit așa de puternic, îndrăznesc a vă ruga, d-le consul, să binevoiți a depune acest omagiu public la picioarele Tronului împărătesc și a face pe M. S. Augustul nostru protector să primească umila mărturie a recunoștinței adânci de care nația moldovenească va fi totdeauna străbătută.

Crezînd că trebuie să vă supun aici alăturat Escelenței Voastre desemnul acestui monument sortit să consacre așa de ilustre amintiri, vă rog a primi asigurarea personală a înaltei mele considerații.

LXXVI.

(1838.)

Ediție: *Ibid.*, 14.

Iași, 5 Septembre 1838.

D-le consul,

Ajungîndu-mi la cunoștință că în suplementul ziarului, de la 1-iu a. c., publicat de Institutul

Albinei, cu prilejul unor teorii despre whist, s'a făcut mențiunea unei Puteri al cărei nume trebuie să fie venerat și de Guvernul și de locuitorii unei țeri care-i datorește ființa și prosperitatea sa, am crezut de nevoie să ordon suprimarea pe viitor a acestui supplement, care ieșea supt. titlul de *Alăuta Românească*; cu atât mai virtos cu cât editorul foii se găsea în această privință în stare de recidivă.

Făcîndu-vă cunoscută această măsură, d-le consul, profit de această împrejurare ca să vă asigur că Guvernul va pune totdeauna între datoriile sale cele mai sfinte grija de a veghia spre a preveni sau a reprimă cea mai mică atingere la numele rusesc, care nu trebuie să fie încunjurat decît de mărturiile de respect și de recunoștință.

Întrebuițez acest prilej pentru a vă reînnoi, d-le consul, asigurarea considerației mele celei mai distinse.

LXXVII.

Alexandru-Vodă Ghica.

(1841.)

De la bunul Domn Alexandru Ghica, plin de pașnică omenie, de grijă pentru cultură, de prietenie față de cei de aproape ai lui, dăm această scrisoare, — una din acelea pe care le-a provocat complotul Bulgarilor din Brăila pentru punerea la cale a unei expediții de liberare a țerii lor.

Ediție: Iorga, *Studii și documente*, XI, pp. 249-50.

Iubite Odobescule,

Neprimind până astăzi de dimineată nicio știință despre stîrșitul pricinii răzvrătirilor bulgare, și, din științele ce mi se trimeteau de la București, văzînd că până la 13 răul sporia, scriindu-se în vileag¹ și altă adunătură de oameni cu proaste cugete, am fost plecat să vii la Buzău, ca să fiu mai de aproape în înțelegere cu d-voastră, pentru orice extraordinare măsuri și combinații ar fi fost trebuință într'o asemenea întîmplare. Dar, pe drum întîmpinîndu-mă curierul ce a fost trimis de căpitanul Manu la București, și de acolo îndreptat către mine, am venit numai până la Buzău, și, socotind pricina desăvîrșit potolită, pe de o parte vă însărcinăm a încunoștiința și căpitanului Manu și ofițerilor și soldaților comenzi dumnealor că sîntem foarte mulțămîți de urmarea ce ați făcut, și că așteptăm raportul d-voastră de numele d-lor ofițeri și de numărul soldaților ca să li rînduim răsplătire. Așteptăm și știință de starea răniților soldați, pe lîngă care veți binevoi a îngriji cu toată doctoriceasca căutare și pe Bulgarii răniți, și ne veți înștiința și ce familie a lăsat, și unde, împușcatul unterofițer. Iar, pe de altă, vă orînduim dinpreună cu Aga Manul să faceți în taină cercetarea pricinii lor, ca să dovediti ce înclinare ați avut în acest complot,

¹ Înscriindu-se public între insurgenți.

atît aici, cît și la Serbia și Bulgaria. Puteți să li dați toată încredințarea, în numele nostru, că, mărturisind adevărul, nu numai Stăpînirii turcești nu va fi prădată taina, neprimit fiindu-ni ca să dăm sabiei și robiei pe cei de cîndea creștini, ci încă, lămurind cu știința ce li se cere pentru a oblăduirii noastre regulă și liniște, vor scăpa și însuși de strășnicia supt care urmează să fie supuși pe cîtă vreme vor fi supt bănuială că nu se destăinuesc despre toate înclinările și uneltirile ce aũ fost avut și mai aũ încă. Căci, aflînd mai la urmă că aũ tăinuit ceva, apoi urmează să bănuim cugete necurate, și atunci vom fi siliți să-i tratarisim ca pe niște vrăjmași ai liniștii obștești într'acest pacinic pămînt, unde fiind fost umbriți și miluiți, se fac mai nevrednici de milostivirea omenească pentru nemulțumirea lor. Ca aceste chipuri lucrăți pînă cînd veți chibzui ca să-i transportuiți. Eũ mîne mă întorc la București, așteptînd raportul d-voastră despre oștire, ce s'aũ arătat mai sus.

Tîrgul Buzău, 16 Iulie 1841.

A. Ghica.

LXXVIII.

Gheorghe Bibescu.

(1843.)

În ce legături stăteaũ înaintea de Unire Domniilor terilor vecine arată această afectuoasă scrisoare a lui Gheorghe Bibescu către Mihai Sturza.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl.* I 4.

A. S. S. principelui M. Șturza.

Principe și prea-iubite frate,

Am simțit o foarte vie mulțămire primind îndatoritoarea scrisoare pe care A. V. S. a însărcinat pe d. Vornic Beldiman să mi-o dea. Stima pe care înaltele calități ale A. V. mi-au inspirat-o totdeauna nu putea decît să înalte prețul sentimentelor pe care binevoiește a mi le exprima.

Nu țin la nimic mai mult decît să văd stabilindu-se între noi acele raporturi de bună vecinătate și de armonie pe care le reclamă interesul bine conceput al amînduror țărilor și pe care numai o neînțeleasă nedibăcie singură¹ a putut să le tulbure așa de multă vreme. De sigur că ea nu se poate atribui nici luminilor, nici înțelepciunii voastre, de la care scot dulcea convingere că relațiile noastre vor fi totdeauna cele mai prietenești.

Sînt, Principe, ca și A. V., nevoia unei întrevederi; o doresc din inimă, dar preocupările nedespărțite de un început de administrație, mai ales cînd sînt atîtea lucruri de reparat, mă silesc să amîn cîtva timp fericita clipă pe care n'aș putea-o fixa astăzi înaintea de a fi hotărît vremea călătoriei mele la Constantinopol.

Alegerea pe care A. V. a binevoit s'o facă în

¹ Supt Alexandru-Vodă Ghica.

persoana d-lui Beldiman cu acest prilej nu putea să-mi fie mai plăcută. O rog să primească pentru aceasta foarte sincerele mele mulțămiri și încredințarea repetată a sincerei simpatiei (attachement) și a înaltei considerații cu care am onoarea să fiu,

Principe și prea-iubit frate,

Al Alteței Voastre Serenisime
prea-umilul și prea-supusul servitor

G. Bibescu.

București, 2 Mart 1843.

LXXIX.

(1856.)

Atitudinea Domnilor cari au fost siliți a-și părăsi Scaunul e totdeauna interesantă. Din fericire ea e și mai totdeauna, în epoca modernă, demnă.

Iată o scrisoare a lui Vodă Bibescu către frațele său Ioan.

Ediție : Iorga, *Floarea Darurilor* II, p. 115.

Baden-Baden, 21/9 Iulie.

Frate dragă,

Scrisoarea ce mi-ai adresat prin contele Nugent fiul, datată din 5 ale lunii, nu mi-a ajuns decît azi la Baden-Baden, unde mă aflu cu toată familia, de vre-o zece zile. Îmi pare foarte rău

că nu mi-a ajuns la Viena. Știam aproape că întâmplările care s'aũ îndeplinit în urmă, aveau să se petreacă, dar nu le credeam așa de apropiate.

Mă sfătuiești să mă întorc, asigurându-mă că toată nația cere întoarcerea mea. Și în mijlocul acestei nații nu se află zece oameni, afară de rudele mele, care să gîndească a-mi scrie: „vină, este nevoie de d-ta!“. Dacă aș putea crede în acea dorință obștească de care-mi vorbești, n'aș sta pe gînduri nicio clipă să vin între voi, că să mă așez în cele din urmă rînduri, fără altă pretenție decît aceia să pot să ofer țerii mele, în împrejurările critice în care va să se găsească, contingentul serviciilor mele, dacă simte nevoie de ele.

Ar fi mai mult decît un inconvenient la întorsul mieu, ar fi chiar o primejdie personală, asupra căreia n'aș putea închide ochii decît dacă aș putea fi încredințat de acea opinie generală și binevoitoare de care mă asigură. Dar mă tem că iubirea te face prea lesne-crezător. Vezi că nu e, din partea mea, un refus, încă mai puțin indiferență, ci o șovăire, firească pentru acei cari au avut decepții crude și cari nu sînt stăpîniți de frigurile ambiției, — căci pe aceia nu-î costă nimic.

Mi s'ar pune întrebarea: De ce pleci d-ta? — Pentru că nația mă chiamă și pentru că ea cere serviciile mele. — Dar cine-ți spune că nația te

chiamă și că-ți vrea serviciile? — Frate-mieș, ori ginere-mieș. — Înțelegi, frate dragă, cît de caraghios poate fi un răspuns ca acesta.

Scrie-mi: am nevoie de scrisorile tale. Poți fi sigur că nimeni nu le deschide și că-mi sosesc totdeauna fără încunjur.

Sărută din parte-mi pe Anica. Doamna și toți ai miei vă trimet vouă amîndurora miș de sărutări iubitoare.

Fratele tău care te iubește:

G. Bibescu.

Dumisale Marelui Logofăt Ioan Bibescu, etc., etc., etc., etc.

București.

LXXX.

Grigore Ghica.

(1853.)

De la nobilul principe care în Moldova a precedat Unirea, pregătind-o și jertfindu-se pentru dînsa până la capăt, de la Grigore Ghica, avem, după greaua lui boală nervoasă, această scrisoare de adîncă tristeță către vecinul său Barbu Știrbei.

Ediție: Iorga, *Corespondența lui Știrbei-Vodă*, I, București, 1904, pp. 78-9.

Principe,

Încredințat fiind de sinceritatea sentimentelor pe care Alteța Voastră a binevoit să mi le ex-

prime în scrisoarea sa din 27 Februar, mă grăbesc să-î arăt cît de mult mi-a fost dulce de primit această dovadă de simpatie și ce bună amintire-mî va întipări în minte. Precum totdeauna am luat din inimă o parte vie la tot ce privește pe Alteța Voastră, astfel cu cea mai mare plăcere găsesc același interes și în ce vă privește, principe.

Boala mea, în multe chipuri apreciată și comentată, a fost totuși numai și numai urmarea unor osteneți fără margini, amestecate cu amare păreri de rău că silințele și neauzitele jertfe nu sînt în stare să adune spiritele spre același scop, fericirea țerii și nu ajung a stînge patimile care, neconținut în mișcare, caută să paralizeze vederile și acțiunea Guvernului mieu. Dacă, precum îți place să spui, principe, s'a'î vădit cu acest prilej dovezi de simpatie pentru mine în țară, e totuși păcat că unii din compatrioții miei se îndărătnicesc a nu voi să recunoască abnegația pe care o dovedesc și vederile părintești și împăciuitoare care mă călăuzesc. Dar, oricare ar fi nerecunoștința pe care am cules-o până acum, și aceia care m'ar mai aștepta, nimic nu va putea slăbi devotamentul și desinteresarea cu care am înțeles totdeauna datoriile mele față de țară, și, acuma cînd puterile mele stoarse mi-au fost întremate printr'o odihnă care ajunsese de neînălăturat, voi consacra cu aceeași grijă oste-

nelile mele statornice sarcinei grele pe care am luat-o asupra-mi, rugându-mă ca Pronia să binecuvinteze stăruitoarele mele silinți.

Primește, principe, din nou asigurarea sentimentelor de iubire și devotament ce port Alteței Voastre Serenisime.

Arpășești, 3/15 Mart 1853.

Grigore Ghica.

LXXXI.

Barbu Știrbei.

(1853)

Răspunsul lui Știrbei la scrisoarea precedentă scoate la lumină marile lui însușiri de siguranță și liniște.

Ediție : *ibid.*, pp. 79-80.

Principe,

Am aflat cu o bucurie cu totul deosebită fericita întoarcere a Alteței Voastre Serenisime în Capitala sa. Mă grăbesc a-i arăta toată partea pe care o ieaș și, cu acest prilej, îmi îngăduiș să chem luarea aminte a sa asupra grijilor și cruțării ce datorește sănătății Sale. Te rog fierbinte, principe, nu lua prea mult la inimă neplăcerile și desilusiile de care d-ta ca și mine le tot încercăm; privește-le ca inerente situației noastre

și nedespărțite de sarcina de a governa pe oamenii cu toate patimile ce-i zguduie. Alteța Voastră va găsi în curăția conștiinței sale și în stăruința ce cheltuiește ca să atingă nobilul scop pe care și-l pune înaintea, motive potrivite pentru a se ridica mai presus de aceste miserii, care sînt din nenorocire de neînlăturat. Știu că Alteța Voastră trebuie să aibă inima rănită de toate desiluziile ce a încercat acum în urmă, dar, dacă vrea să-mi îngăduie a-i da un sfat prietenesc și frățesc, nu trebuie să lase a se vedea nimic din ele, nu trebuie să vădească amărăciunea pe care trebuie s'o resimtă, ci să se mărginească a se folosi de ceia ce împrejurările i-au desvăluit și să aibă o părere hotărîtă asupra oamenilor, pentru a se ști îndrepta cu încetineală și prudență. În situația noastră grea și gingașă, orice zgomot, orice dare pe față sînt supărătoare; trebuie evitate cu îngrijire și se cuvine a lucra așa încît să nu se provoace. Într'un cuvînt, dragă principe, dacă ai păcătuit până acum prin prea mare încredere, vei prețui fără îndoială nevoia de a nu manifesta prea multă neîncredere, căci și aceasta și-ar avea părțile rele.

Îndrăznesc a mă măguli că Alteța Voastră nu mă va găsi prea îndrăzneț și că nu va vedea în considerațiile ce am luat asupra-mi să supun prețuirii sale luminate decît o nouă dovadă a

interesului foarte sincer pe care-l port pentru tot ceia ce o atinge.

Binevoiește a primi, Principe, expresia repetată a sentimentelor celor mai iubitoare și mai devotate.

LXXXII.

(1866.)

La alegerea principelui Carol, Vodă-Știrbei dădea fiului său mai mare aceste instrucții :

Ediție: «Analele Academiei Române», XXVII, p. 85 și în cartea deosebită *Viața și Domnia lui Barbu Știrbei*.

Trebuie deci ca oamenii cari își simt ceva valoare să se alipească de Guvernul principelui Carol, ca de singura scîndură de scăpare, și să-l servească cu devotament și cu toată credința în viitor. Greutățile vor fi la început foarte mari, dar se vor învinge printr'o muncă stăruitoare și bine urmată, căci principele, care posedă un fond de cinste firească și de mare loialitate, nu cere decît să fie ajutat în chip nobil... Cariera oricărui om politic atîrnă astăzi numai de zelul conștiințios și stăruiitor ce va fi desvoltat la începutul Domniei actuale, în slujba activă a Statului, și viitorul orîșicui atîrnă de poziția ce-și va fi făcut în aceste grele momente ale începutului.

LXXXIII.

(1866.)

Iar scrisoarea fostului Domn al Țerii-Românești către noul Domn al României are acest cuprins, care nu mai cere comentarii.

Ediție : *Ibid.*

Măria Ta,

Țara mea ți-a încredințat acum soarta ei.

Un popor crud încercat vi se oferă și vă iea ca Șef. Fii, Doamne, părintele, regeneratorul lui, începătorul unei ere nouă. Astfel vei răspunde încrederii ce a pus-o în Măria Ta, precum și înaltei Voastre misiuni, pe care v'o înseamnă degetul lui Dumnezeu.

Dă voie, Măria Ta, unui veteran al cauzei românești, a fi și el unul dintre cei d'întăiū cari să-Ți facă omagiu și să cheme din adîncul inimii binecuvîntările Cerului asupra capului Vostru sfințit.

Dacă aș fi mai tînăr, aș fi căutat cu nerăbdare cinstea de a da cel d'întăiū exemplul devotamentului față de Măria Sa; dar fiii miei mă vor înlocui pe lîngă Măria Ta prin serviciū pline de rîvnă și credință. Poți să te razimī pe sentimentele lor de cinste și de loialitate, care sînt inerente Casei noastre.

LXXXIV.

Alexandru Ioan I Cuza

(1866.)

De la Domnul Unirii dăm această scrisoare plină de o demnitate superioară, cum de mult nu scrisese un Domn român.

Ediție: *Mesagii și proclamații ale lui Cuza-Vodă*, 1910, pp. 179-87.

Alteță,

Nu vă pot ascunde mirarea cu care am primit scrisoarea ce mi-ați adresat, atingătoare de evenimentele de la 4 (17) August trecut¹.

Alteța Voastră a-ți crezut să-mi amintiți înaintea de toate trimeterea unei telegrame la Ems, pe care am primit-o la Viena, adecă atunci când mă și întorceam în Principatele-Unite.

Oricare ar fi fost țelul Alteței Voastre, pomenindu-mi de acea depeșă, eu aș fi socotit că găsesc în scrisoarea sa o comunicație intimă, o preschimbare de idei ce pot primi ca trebuitoare bunelor noastre raporturi și care trebuie să fie inspirate de sentimente de francheță și lealitate ce Alteța Voastră invocați în această circumstanță. Însă, Alteță, un așa caracter al

¹ Rîscoala din București (N. E.)

comunicațiilor voastre a fost compromis prin publicitatea dată scrisorii voastre până a nu ajunge în mîinile mele, și acest fapt nu se poate atribui vre unei indiscreții, de vreme ce acest document, nu de mult, s'a reprodus de „Jurnalul de Constantinopol“, organ oficial al Înnaltei Porți. Nu pot decît a deplora această publicitate, cel puțin inoportună.

Răspund însă Alteței Voastre; și întărierea răspunsului mieu este din cauza bolii de care am suferit.

Să examinăm, Alteță, împreună nevoia scrisorii ce mi-ați adresat, și dacă prin această urmare s'a ajuns la țelul ce Înnalta Poartă a putut să-și propuie, adică: a susține acțiunea unui Guvern regulat și a menține neatins acele principii de autoritate, al căror respect interesează de o potrivă securitatea Imperiului Otoman și liniștea României.

Alteța Voastră ați fost unul din semnatarii actului internațional de la 19 August 1858; ați avut un rol considerabil și foarte activ în conferința de la Paris și ați veghiat totdeauna cu stricteță la respectul unei opere care, în mare parte, este a sa, și ale cărei stipulații sînt, fără îndoială, pururea prezente memoriei sale. Mă văd silit a aduce aminte aici că Principatele-Unite, în termenii formali ai Convenției, se administreză liber și fără de tot amestecul Înnaltei Porți; și,

dacă augusta Curte suzerană are dreptul de a provoca măsuri de ordine publică în România, este atunci numai cînd ordinea ar fi fost compromisă și, al doilea, cînd ar fi urmat înțelegere între Înnalta Poartă și Curțile garante. Așa dar, pe de o parte privind lucrurile precum ele au urmat în adevăr, și examinînd cu un ochiul serios și nepărtinitor mișcarea neînsemnată care a avut de pretext niște măsuri de igienă în analogie cu acelea ce au fost luate și la Constantinopol la venirea holerei, să ne întrebăm, fost-o oare ordinea publică compromisă prin o așa încercare? Iar, pe de altă parte, nu-mi este încu-noștiințat să fi urmat vre-o înțelegere internațională în această chestie.

Deci nu pot pricepe care să fie cauza și țelul scrisorii Alteței Voastre.

Deși mă mir că evenimentele din 3 (15) August au putut inspira vii îngrijiri Guvernului Imperial, tot așa putea-o înțelege dacă depeșa care a făcut cunoscute la Constantinopol actele a cîtiva seditioși nu ar fi anunțat tot în același timp și represiunea desăvîrșită a acelei încercări de desordine. Însă ce nu-mi pot explica este că îngrijirile Alteței Voastre nu i-au inspirat decît un blam Guvernului Mieû, precum și măsurilor cu care s'a închezășuit liniștea publică.

Fără îndoială, Alteța, pătrunderea voastră, atît de dovedită, a fost astă dată înșelată. Fără de-

plina cunoștință a faptelor, lipsit de informații directe, voi v-ați rostit, nu mă îndoiesc, în bună credință, într'un fel care ar aduce, de nu aș avea cuvenita privighere, greutatea pe care nu le-ați presupus: și scrisoarea voastră ar putea, fără nicio îndoială, să fie răstălmăcită de către cei interesați ca o adevărată încurajare.

Într'adevăr, s'ar putea crede, după zisele Alteței Voastre, că evenimentele din 3 (15) August au avut o netăgăduită importanță politică; ele nu mai sînt în ochii săi o neînsemnată mișcare, ci o revoluție și toată România sculată în contra Guvernului Mieș: *o expresie brutală a unei nemulțumiri generale.*

Nu se poate admite asemenea consecinți grave, din un incident local ce se produce pretutindenî, ce s'a produs nu de mult, tot pentru asemenea neînsemnată cauză, la München, la Barcelona, ceia ce nu dovedește nimica în contra Guvernelor din Bavaria și Spania.

Deci contestez caracterul general ce Alteța Voastră atribuie evenimentelor din 3 (15) August. Atitudinea locuitorilor Capitalei, în ziua aceea, mărturisirile culese din toate punctele teritoriului dovedesc, din potrivă, că poporul român răspinge cu indignare și energie orice încercare în contra instituțiilor țerii. Aceste manifestări așa de vederate vor fi primite, nu mă îndoiesc, cu plăcere de Alteța Voastră, căci ele

vor liniști îngrijările sale, și-i vor îndeplini dorințele, aducându-i încredințarea că *nicio sămînță de desafețiune publică* nu este în spiritul inteligențelor noastre populațiuni.

Cu părere de rău, dar, mă văd silit a arăta Alteței Voastre că a fost înșelată asupra caracterului și gravității evenimentelor din 3 (15) August, și că ea a primit cu prea multă încredere niște amăgiri de care s'ar fi putut feri.

La ce izvor Alteța Voastră s'a inspirat? Nu știu: însă este sigur că nu ați cerut nicio informație Guvernului mieu, că ați fost rău înștiințat asupra principiului seditiunii și că nu ați știut nici cum că acest incident putea fi exploatat, dacă autoritatea s'ar fi arătat slabă, de tot ce este ostil ordinii de lucruri instituite de Convențiune.

Nu-mi pot tălmăci altfel grăbirea ce Alteța Voastră ați pus-o cînd ați judecat niște evenimente pe care nu le puteați aprecia, și ați aruncat, fără o mai întinsă cercetare, desaprobarea asupra unui Guvern pe care Înnalta Poartă adesea l-a lăudat pentru silințele, tendințele și progresele sale; căci, după cum însuși ziceți, nu cunoașteți cauzele.

Nu sînt dar în drept a mă mira dacă Alteța Voastră nu ați găsit decît a vă tîngui de autoritățile care au știut a menține ordinea publică?

Aș fi înțeles mult mai ușor ca Alteța Voastră

să se fi felicitat de un act de vigoare, ale căruia bune consecinți Puterile garante, și mai vîrtos Înnalta Poartă, le pot aprecia în privirea menținerii liniștii generale în Orient. Alteța Voastră nu ați uitat, fără îndoială, că în anii din urmă solitudinea Guvernului Imperial s'a exercitat pururea într'un fel cu totul opus aceluia ce s'ar presupune că voiți a urmâ astăzi.

De cîte ori Înnalta Poartă, pe temeri fără însemnătate, pentru un discurs imprudent al unora din deputații fostelor Camere, spre pildă, nu s'a plîns că Guvernul mieu tolera zgomotoasele agitații în foastele Camere și intrigile unor oameni supt rele influențe! Și, atunci cînd ideii de neorînduială erau veghiat propovăduite, ca un îndemn la desordinea ce izbucnia a doua zi, Vă mirați că Guvernul mieu a reprimat prin putere așa de periculoase încercări!

Trebuit-a în ziua aceia să se lase turburătorilor o liberă acțiune? Și, presupuind că Guvernul mieu să nu-și fi făcut datoria sa, cine s'ar fi însărcinat a restabili ordinea într'adevăr atunci compromisă?

Înnalta Poartă, fără îndoială, împreună cu Puterile garante?

Dumnezeu să ferească, Alteța, ca Înnalta Poartă să fie constrînsă la această necesitate, căci atunci ar fi atrasă în niște complicații ale căror consecințe sînt afară de orice prevedere omenească.

Aici socot de nevoie a aminti Alteței Voastre cea ce am avut plăcere a zice către toți înalta funcționarii otomani în Constantinopol asupra necesității unei strînse și sincere înțelegeri între Înalta Poartă și Principatele-Unite. *Vedeți totdeauna cu un ochi multămit, ziceam, evenimentele și actele ce pot mări prosperitatea României. A ridică pe Romîni, a consolida instituțiile lor, a încuraja desvălirea puterii lor, a dirige aspirațiile lor, a menține privilegiile lor, imunitățile lor, a face să se respecte drepturile lor, pentru ca și ei să știe mai bine a respecta drepturile altora, este a lucra tot atît de bine în interesul Imperiului Otoman, pe cît în acel al României înseși; este a da tot de odată României închezeșuri serioase pentru a sa liniște și înflorire, iar Imperiului Otoman asemenea închezeșuri, nu mai puțin serioase, pentru securitatea și puterea sa.*

Cu Domni căroră Înalta Poartă nu știa totdeauna a li menaja drepturile și dignitatea, Bucureștii și Iașii erau nevoiți a căuta razimul lor în influențe exterioare; nu este trebuință a aduce aminte care au fost rezultatele acestei politice. Dar eă, ca Domn care înțelege ca România să se bucure deplin de drepturile de autonomie și de independență interioară, dobîndite țerii din vechime (ab antiquo), drepturi recunoscute și consfințite prin tratatul de Paris și prin Convenție, și care vrea să respecte, cum am proclamat-o și dovedit-o, în toate circumstanțele, niște

legături de o potrivă de folositoare Imperiului Otoman și Principatelor-Unite; ca un Domn care va fi sigur de a găsi la Constantinopol considerația cuvenită. Terii ce el represintă, precum și acea a pozițiunii sale personale, Înnalta Poartă va putea totdeauna conta pe România, și niciodată vre-o primjdie nu i-ar veni din partea Românilor.

Așa a fost odinioară, ziceam încă, politica tradițională a Divanului. Să-și arunce ochii Guvernul Imperial în trecut, și să-și aducă aminte care au fost relațiile Înnaltei Porți cu întii Domni români, cari au căutat închezășuirea lor în șuzeranitate; va culege mari învățăminte din înțeleapta și pătrunzătoare politică a glorioșilor Sultani din veacurile al XV-lea și al XVI-lea; va înțelege cât era socotită de prețioasă atunci existența Moldovei și a Valahiei, ca State, pentru Imperiul Otoman, și pentru ce Sultani Baiazid I-iu, Mohamed al II-lea, Selim I-iu și Soliman al II-lea, departe de a alătura Principatele cu alte posesii ale lor, departe de a înăbuși o naționalitate care ar fi putut fi la discreția puternicelor lor arme, au vrut, din potrivă, să-și facă din ele un zid de apărare, să respecte a lor independență interioară și să întărească autonomia și privilegiile poporului român.

Și astăzi, voiū ținea tot același limbajiu Alteței Voastre. Situația reciprocă a Imperiului Otoman și a Principatelor-Unite nu s'a schimbat; situația lor comună exterioară e tot aceea; interesele lor sînt tot așa de strîns legate ca în trecut. După

socotința mea, orice desordine ce ar amenința liniștea publică în România, orice primejdie care ar amenința pământul său autonomia noastră sînt, asemenea, amenințări pentru Imperiul Otoman.

Pentru aceasta dar, nu voi avea niciodată neiertata slăbiciune de a lăsa Înnaltei Porți grija de a lua, în asemenea cas, măsurile concertate ce Convenția îi impune. Eū înțeleg mai înalt și mai cu dignitate datoriile mele.

Și, pentru a vorbi cea de pe urma dată, de trista zi de 3 August, să ne felicităm împreună că desordinea a fost așa de grabnic oprită.

Și mie mi-a părut tot așa de rău cît și oricăruia de asprimile ce aū trebuit a se desvăli, încît, ridicîndu-mă cu Alteța Voastră în sferile filosofiei, doresc și eū ca puterea să nu devie singurul mijloc de potolire în lumea aceasta; și, cu toate acestea, nu mă sfiesc a vă declara că, de cîte ori un fapt se va înfățișa înaintea mea ca evenimentele de la 3 August, adecă: de cîte ori uneltiri primejdioase vor pune în pericol instituțiile Țerii, voiū ști a răspunde la încrederea poporului romîn și la dorințele sale, menținînd cu energie ordinea publică; că, de cîte ori liniștea Romăniei va fi compromisă, ori de unde ar veni primejdia, Eū nu voiū consulta decît datoria mea, drepturile mele și interesele noastre comune.

Îmi iubesc prea mult țara, înțeleg prea mult valoarea legăturilor noastre cu Înnalta Poartă și

ale sale legitime preocupății, pentru a le sacrifica vre-odată unei îngrijiri de o responsabilitate pe care voiți ști pururea a o primi, oricât ar putea fi ea de grea. Alteța Voastră însăși a putut mai de multe ori să se convingă în lunga sa carieră că rațiunea politică are mari și grele nevoi și că sînt momente unde datoria se impune cu strășnicie spiritelor celor mai înduplecate la blîndeță.

Stîrșind, Alteța, vă arăt adîncă mea părere de rău pentru un incident care sper că nu va altera niște raporturi personale ce am dorit totdeauna a menține. Alteța Voastră va reveni în curînd, Eū nu mă îndoiesc, la niște aprecieri mai potrivite asupra situației Principatelor-Unite; am drept dovadă Înnalta Sa inteligență și sollicitudinea de care tot lealul executor al voinților Maiestății Sale Imperiale trebuie a fi insuflat pentru Romîni.

Cît pentru mine, Alteța, pururea m'am povățuit și pururea mă voi povățui, în actele mele, numai de interesele țerii mele, și aceste interese sînt în ochii miei nedespărțite de acelea ale Imperiului Otoman. Vreaū a vă zice că, pătruns de îndatoririle mele, și ca Prîncipe, și ca Romîn, voi pune toate silințele pentru a întreținea cu Înnalta Poartă acele relațiuni intime de ale căror foloase reciproce era așa de viu încredințat, în anul trecut, spiritul atît de luminat al Alteței Voastre.

Revie acele oare de încredere !

Guvernul Înnaltei Porți mă va găsi totdeauna inspirat de aceleași sentimente care mi-au atras încredințări așa de strălucite ale buneii voințe personale a Maiestății Sale Imperiale Sultanul, Augustul nostru Suzeran, și ale viei sale solici-tudinii pentru România.

Primiți, Alteță, încredințarea Înnaltei mele con-siderații.

Alexandru Ioan.

LXXXV.

(1866.)

Iată și cea din urmă declarație publică a ma-relui Domn (16 Ianuar 1866; cu prilejul pre-sintării răspunsului la Mesagiu).

Ediție: *Ibid*, p. 202-4.

*Domnule Președinte,
Domnilor Deputați,*

Mulțămesc Adunării pentru simțimintele ce-mi exprimă și o felicittez tot odată că ea s'a pătruns de urgența stabilimentelor și marilor lucrări de-cretate în intervalul sesiunilor, în virtutea Sta-tutului.

Cu părere de rău, însă, mă văd silit a aminti că s'a înțercat a se discuta chestiuni ce nu sînt de competența Adunării. Națiunea Romîna a pri-

mit în unanimitate noile instituțiuni folositoare, care hotărăsc într'un mod pozitiv drepturile și atribuțiunile fiecărei puteri. Ar fi trist și periculos cînd în vre una din aceste puteri ale Statului ar urmă încercări de încălcare asupra atribuțiilor celorlalte: căci atunci s'ar compromite echilibrul ce Adunarea, în adresa ce-mi aduce, apreciază cu înțelepciune ca cea mai trainică garanție a proprietății publice.

În cele din urmă ședințe s'au emis idei și s'au ridicat chestiuni cu totul străine de desbaterile de care Adunarea era ocupată. Constituția noastră are regulile ei determinate. Nimănu-i este permis a se abate de la ele. Făcînd din exprimarea unor dorinți obiect de discuțiune, s'a uitat că, după art. XII din Statut, asemenea dorinți are drept să le formuleze comisiunea mixtă a Senatului și a Camerei, care în fiecare an încheie lucrările parlamentare.

Îmi place a crede, împreună cu d-voastră, domnilor Deputați, că buna înțelegere, ce pururea a domnit între Tron și țară, va domni pururea între Tron și Adunare. E destul să vă aduceți aminte că sînteți represintanții unei stări de lucruri nouă, care s'a aclamat de România întregă.

La discuția bugetelor aveți un cîmp întins pentru activitatea d-voastră: acolo controlul d-voastră, cu osebite, poate, și trebuie să se exerciteze. Eū mă voiū bucura văzîndu-vă că cerce-

tați cu cea mai mare îngrijire anevoințele și închipuirile țerii, și că controlați cu cea mai scrupuloasă luare aminte întrebuințarea banilor publici.

Pe acest temeiu voiți fi pururea cu d-voastră, primind cu recunoștință luminile ce veți împărtăși Guvernului mieu, și mă voiți simți prea fericit dacă, cu concursul ce-mi promite Adunarea, voiți putea ridica starea finanțelor noastre și închizăslui prosperitatea iubitei noastre patrii.

— SFIRȘIT —

VERIFICAT
1887

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017